

nummer 10/1982

Heroïnenummer

W

wetenschappelijk

O

onderzoek- en

D

documentatie

C

centrum

Justitiële verkenningen

Inhoud

Blz.	
3	Voorwoord
5	drs. P. D. Barneveld Het heroïnegebruik in Nederland
17	drs. O. J. A. Janssen en drs. K. Swierstra Heroïnegebruikers in Nederland; een typologie van levensstijlen; samenvatting door drs. L. H. Erkelens
33	Mary Ellen Colten Houdingen, ervaringen en zelf-percepties van aan heroïne verslaafde moeders
45	Victoria Jackson Binion Verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke heroïne-gebruikers: gezinsachtergrond en socialisatie
54	Susan K. Datesman en J. A. Inciardi Vrouwen, heroïnegebruik, criminaliteit en prostitutie
65	Literatuuroverzicht
65	Algemeen
66	Strafrecht en strafrechtspleging
72	Criminologie
82	Gevangeniswezen
83	Reclassering
85	Psychiatrische zorg
87	Kinderbescherming
89	Politie
94	Drugs
100	Boekwerken
103	Literatuurlijsten gemaakt in 1982
104	Tijdschriften WODC
108	Register op jaargang 1982

Voorwoord

In dit laatste nummer van Justitiële Verkenningen van 1982 treft u een bundeling van artikelen aan gewijd aan het onderwerp heroïnegebruik. De eerste twee artikelen zijn bijdragen van Nederlandse auteurs. Hierna zijn drie bewerkingen opgenomen van buitenlandse artikelen waarin verslag wordt gedaan van in de Verenigde Staten verricht onderzoek naar heroïneverslaving.

Het nummer wordt geopend met een artikel van drs. P. D. Barneveld, getiteld: Het heroïnegebruik in Nederland. Ingegaan wordt op het maatschappelijk problematische karakter van het heroïnegebruik in Nederland. De auteur besteedt aandacht aan de illegale wereld rond de heroïne en aan de wijze waarop politie, justitie en hulpverlening op het gegroeide heroïnegebruik hebben gereageerd. Verder wordt erop gewezen hoe het problematisch heroïnegebruik mede samenhangt met de reacties van deze officiële instanties.

Hierna is een resumé opgenomen van een recentelijk door het Kriminologisch Instituut van de Rijksuniversiteit te Groningen verricht onderzoek: Heroïnegebruikers in Nederland, een typologie van levensstijlen. Het onderzoek werd in 1982 afgerond door drs. O. J. A. Janssen en drs. K. Swierstra (m.m.v. drs. P. D. Barneveld). De samenvatting is van drs. L. H. Erkelens. Hierin wordt aandacht besteed aan de belevingswereld van de heroïnegebruikers zelf. De typologie gaat uit van sociaal-culturele verschillen tussen heroïnegebruikers en laat zien dat elk type gebruiker een eigen denk- en leefwereld kent.

In: Houdingen, ervaringen en zelfpercepties van aan heroïne verslaafde moeders, bespreekt M. E. Colten een in de V.S. verricht onderzoek naar de psycho-sociale gevolgen van heroïneverslaving voor verslaafde moeders en hun kinderen. Ook is een Amerikaans onderzoek opgenomen waarin wordt nagegaan welke verschillen er bestaan tussen mannelijke en vrouwe-

lijke heroinegebruikers. De auteur — V. Jackson Binion — bespreekt de resultaten die betrekking hebben op de persoonlijke achtergrond en het gezin van afkomst van de verslaafde. In het laatste artikel wordt door S. K. Datesman en J. A. Inciardi ingegaan op het verband tussen vrouwen, heroinegebruik, criminaliteit en prostitutie.

Het heroïnegebruik in Nederland

door drs. P. D. Barneveld¹

Inleiding

Onlangs is verschenen het onderzoeksverslag 'Heroïnegebruikers in Nederland' (Janssen e.a., 1982; zie artikel van Erkelens in dit nummer van Justitiële Verkenningen voor samenvatting) van het Kriminologisch Instituut te Groningen. Eén van de conclusies uit dit onderzoek luidt dat gedurende het afgelopen decennium in onze samenleving een zgn. heroïnestructuur is ontstaan. De onderzoekers omschrijven deze structuur als een maatschappelijk verankerd patroon van bij de heroïne betrokken groepen. In dit patroon zijn twee werelden te herkennen. Ten eerste is daar de wereld van de illegale handel in heroïne, bestaande uit georganiseerde syndicaten (met koeriers, financiers, ex- en importeurs), groothandelaren en lokale handelaren. De kleine handelaren zijn meestal gebruikers (zie ook v.d. Bunt en Hess, 1982).

5

Ten tweede is – zo kan men het noemen – een legale wereld te herkennen waarvan deel uit maken de officiële hulpverlening aan drugsverslaafden en politieke en justitiële instellingen. Vele heroïneverslaafden komen met beide werelden in contact. Het betreft hier vooral jongeren.

Een grove en voorzichtige schatting – betrouwbare statistische cijfers ontbreken ten ene male – geeft een aantal van 10.000 heroïneverslaafden² die elke dag 0,5 gram heroïne consumeren,

¹ De auteur is werkzaam bij de Directie T.B.R. en Reclassering van het Ministerie van Justitie.

² Uitgaande van dit aantal kan men stellen dat er in Nederland per heroïneverslaafde 25 à 30 alcoholisten (meer dan 120 gram alcohol per dag) en 150 à 200 nicotineverslaafden (meer dan 100 sigaretten per week) zijn. (Rooymans, 1980).

Volgens Havas (1980) zijn vele langdurige heroïneverslaafden multipele harddrug gebruikers die tevens min of meer regelmatig illegale middelen als amfetamine en cocaïne, maar ook regelmatig alcohol gebruiken.

hetgeen uitmondt in een jaarlijkse consumptie van 1825 kilo. Een deel van deze verslaafden is de afgelopen jaren, met de oprichting van de Medisch-Sociale Dienst voor Heroïnegebruikers en een aantal Junkiebonden, een belangengroep gaan vormen. Deze organisaties ijveren voor decriminalisering van het heroïnegebruik.

Het genoemde Groningse onderzoek plaatst de ontwikkeling van de heroïnestructuur in een sociaal-historisch kader. Deze structuur heeft zich ontwikkeld en handhaaft zich binnen onze verzorgingsstaat. Van Doorn (1978) heeft deze staat als volgt omschreven: 'In essentie is de verzorgingsstaat de maatschappelijke belichaming van een garantieformule: de samenleving georganiseerd als nationale staat, waarborgt alle burgers een redelijk bestaan. Daartoe houdt die samenleving, geleid en gestimuleerd door de overheid, een uitgebreid stelsel van voorzieningen in stand die een gevarieerde 'verzorging van de burgers tot opdracht hebben'. De overheidsbemoeyenis m.b.t. de hulpverlening aan heroïneverslaafden heeft tot gevolg gehad dat deze hulp is uitgebouwd en verfijnd tot een mozaïek van sociale en therapeutische voorzieningen.

6

M.b.t. de ontwikkeling van de heroïnestructuur past hier nog een opmerking over de internationale drugshandel. In de jaren '70 nl. is Nederland overspoeld door vier narcotica-vloedgolven (Blaauw, 1980). Het betreft:

1. de stroom hasj en heroïne uit het Midden-Oosten, waaronder Turkije;
2. heroïne uit het Verre Oosten;
3. hasj en marihuana uit Afrika;
4. cocaine uit Zuid-Amerika.

Internationaal kanaliseren deze golven zich in Maffia-achtige organisaties.

In het navolgende is gepoogd een aantal maatschappelijke problemen i.v.m. heroïnegebruik aan te stippen. Daartoe wordt een schets gegeven van de illegale wereld rond de heroïne. Daarna volgt een beknopte weergave van de reacties van politie, justitie en hulpverlening op de groei van het heroïnegebruik in de jaren '70. Tenslotte is kort weergegeven op welke wijze een verslaafde gebruik kan maken van officiële hulpprogramma's.

Dit artikel is geplaatst in het kader van een beknopt historisch overzicht dat aanvangt met de Nederlandse drugscene uit de jaren '60.

De Nederlandse drugscene voor 1972

In de jaren '60 kenmerkte de Nederlandse drugscene zich vooral door het gebruik van 'soft drugs' als hasj en marihuana. In deze 'hasjcultuur' (Cohen, 1975) herkende men invloeden van Provo en Flower Power.

In 1965 signaleerde men in Amsterdam de eerste spuiters van de sterk gewennende of verslavende middelen amfetamine en opium; zij injecteerden deze 'hard drugs' veelal in een ader. De eerste rondlopende junkies werden waargenomen. Zij kenmerkten zich door bedelarij en het plegen van kleine diefstallen. Amfetaminen waren vóór 1 april 1968 nog legaal verkrijgbaar; daarna werden ze onder de werking van de Wet op de geneesmiddelenvoorziening gebracht (Meyring, 1974). Opium kwam vanuit een bij de politie bekende hoek: 'In Nederland bestonden van oudsher enkele opiumhaarden: het Binnenbantammerkwartier in Amsterdam en Katendrecht in Rotterdam. Aanvankelijk betrof het hier hoofdzakelijk Chinezen, alsmede een gering aantal aan opiumverslaafde prostituees en anderen. De Chinezen 'schoven' de opium, de andere categorie gebruikers loste veelal plakjes opium op in hete koffie' (van Epen, 1978). Van een 'junkieprobleem' (zie verderop) was toentertijd in deze wijken echter geen sprake.

Eind van de jaren '60 nam het aantal gebruikers van opium en amfetaminen toe. De eerste verslaafden aan deze drugs werden behandeld op de toen zo genoemde Consultatie Bureaus voor Alcohol (CBA's). De Jellinekkliniek te Amsterdam begon in 1968 met de eerste methadonkuren voor verslaafden aan opium. Dit in navolging van het Amerikaanse experiment van Dole en Nyswander uit de beginjaren '60. (Zij zagen verslaving als een stofwisselingsstoornis en beschouwden methadon, een synthetisch opiaat, als medicijn voor de verslaafde patiënt.)

Met de groeiende handel in en het toenemend gebruik van opium en amfetaminen eind jaren

'60, veranderde het opsporings- en vervolgingsbeleid m.b.t. verdovende middelen (Meyring, 1974; Cohen, 1981). Dit beleid spitste zich steeds meer toe op deze hard drugs. Het hasj- en marihuana-gebruik had zich weliswaar massaal verspreid over brede lagen van de bevolking (Gadourek en Jessen, 1971), maar de politie gaf aan de opsporing van deze middelen geen prioriteit meer*.

Met de opkomst van de heroïne (een afgeleid produkt van opium) in 1972, is de Nederlandse drugscene gaan fungeren als tussen- of eindstation in het internationale verkeer van georganiseerde heroïne-transporten. Getuige een studie van McCoy (1972) bestond dit verkeer al een dertigtal jaren, of wellicht langer.

De illegale wereld rond de heroïne

Voor 1972 was er in Nederland nauwelijks vraag naar heroïne. De literatuur (Stichting Kontakt Sentra, S.K.S., jaarverslag 1977) vermeldt dat enkele Franse verslaafden heroïne ruilden tegen methadon, die sinds 1968 door de Jellinek-kliniek met mondjesmaat werd verspreid. In 1971 schijnen zeelieden uit Singapore kleine hoeveelheden 'brown sugar' (een opiaat met 70% heroïne) naar de Lage Landen te hebben gebracht.

In de zomer van 1972 deed zich echter plots een groot aanbod voor: heroïne werd tegen 'spotprijzen' door Chinese geheime genootschappen (triades) aan de man gebracht. Men vertelt dat deze syndicaten door de terugtrekking van de Amerikaanse troepen uit Zuid-Vietnam naar nieuwe afzetgebieden zochten. (Zo'n 20% van de Amerikaanse soldaten die in 1971 vertrokken, was verslaafd, en de helft rookte en snoof frequent heroïne; voor aankomst in Z.O.-Azië was 1% verslaafd. (Robins e.a., 1975)).

* In 1976 is de Opiumwet bijgesteld. Het feit van bezit, binnenlandse handel of vervaardiging van hennep- en opium-planten tot en met 30 gram werd niet meer als een misdrijf, maar als een overtreding beschouwd. De amfetaminen werden uit de Wet op de geneesmiddelenvoorziening gehaald en onder de werking van de Opiumwet gebracht. Amfetaminen en opiaten werden beschouwd als drugs met onaanvaardbare risico's. Handel in opiaten zou zwaarder worden bestraft dan voorheen. (Wooldrik, 1977)

De vraag naar heroïne steeg. De prijs er van ook, en wel tot zo'n f 100,— per gram in 1973, hoewel het 'poeder' steeds meer versneden tot de consument kwam. Topprijzen werden bereikt vlak na de jaarwisseling 1976/1977 toen de markt droog viel. De schaarste was vooral een gevolg van verhoogde activiteiten van de politie op de Zeedijkmarkt. De dealers vroegen f 1400,— voor een gram heroïne, of wat daarvoor doorging. Maar in april 1977 was er weer volop heroïne en de prijs daalde tot zo'n f 300,— per gram in de loop van 1977.

Van de Bunt en Hess (1982) geven aan waarom het prijsverloop van heroïne in 1976/1977 zo'n piek vertoonde: 'Mede door toedoen van de harde aanpak nam de betekenis van de Chinezen op de illegale markt sterk af. Maar dit betekende allerminst een definitief einde van de heroïnehandel! Integendeel, anderen sprongen in het gat dat tijdelijk was ontstaan. Het waren Pakistani en vooral Turken die heroïne uit eigen land en het achterland Zuidwest-Azië (Iran, Afghanistan en Pakistan) in Nederland binnenbrachten. Niet zoals de Chinezen gewoon waren per vliegtuig, maar over de weg. Zij kunnen derhalve gemakkelijk grotere hoeveelheden vervoeren en bovendien is het opsporingsrisico voor hen geringer. Met de ongeveer 1600 Turken die dagelijks de Nederlandse grens passeren is goede douanecontrole uitgesloten'.

Een rekensom, uitgaande van 6000 Nederlandse verslaafden in 1977 die elk per dag een halve gram heroïne consumeren à f 300,— per gram, komt uit op een totale jaarlijkse winst van f 280.500.000,— op de heroïenemarkt. Het gaat om 1000 kg heroïne uit land van herkomst. (S.K.S., jaarverslag, 1977).

De verslaafde financiert zijn of haar dagelijkse portie heroïne veelal via de kleine criminaliteit: winkeldiefstallen, diefstallen uit auto's, zakkenrollerij, vervalsing van rijbewijzen, paspoorten en cheques. Gestolen goederen vinden hun weg naar de helers. Genoemd zij verder de prostitutie als bron van inkomsten, vaak zonder 'de bescherming' van een souteur. Voorts kan een verslaafde handelen in (steeds verder versneden) heroïne.

Er zijn verslaafden wier leven voor een groot deel van de dag en nacht bestaat uit het

verrichten van deze activiteiten. Gevangen in het fysiologisch heroïne-ritme met cycli van vier à zes uur weet de verslaafde van zijn of haar hang naar dit middel een routineuze dag- en nachttaak te maken, een levensstijl. (Bates en Crowther, 1974.) Op hen is het zgn. junkiesyndroom van toepassing. Een junkie wordt dan getypeerd als iemand die liegt, steelt, chanteert, de medemensen manipuleert en zich onttrekt aan elke verantwoordelijkheid die niet met de heroïnevoorziening te maken heeft. (v. Epen, 1978.)

Het is duidelijk dat dit junkiegedrag een bedreiging voor de openbare orde kan vormen, vooral in buurten waar heroïnescenes of heroïnecafés en panden zijn. Dit blijkt wel uit de aandacht die door de media is besteed aan de overlast in de jaren '70/'80 op en om de Zeedijk te Amsterdam, Prinsengracht te Den Haag en de Kruiskade te Rotterdam.

10

De legale wereld rond de heroïne

Uit het voorgaande blijkt dat het afgelopen decennium de heroïne zich in de Nederlandse samenleving heeft genesteld. Ondanks de gegroeide officiële hulpverlening aan verslaafden en ondanks ingrijpen van politie en justitie, blijkt het heroïnegebruik niet te zijn teruggedrongen. Buiten de Randstad hebben de steden Heerlen en Groningen bijvoorbeeld bekende heroïnescenes gekregen.

Het heroïnebeleid van politie, justitie en hulpverlening kenmerkt zich overigens niet door eensgezinde opvattingen omtrent de aanpak van de handel of het (chronisch) gebruik. Het navolgende is gewijd aan enkele facetten van het heroïnebeleid.

Politie en justitie

Gaat men uit van een jaarlijkse consumptie van 1825 kilo heroïne, dan blijkt dat de narcoticabrigades in de jaren 1976–1981 gemiddeld nog geen 10% in beslag hebben genomen (v.d. Bunt en Hess, 1982).

Blaauw (1980) noemt een reeks van factoren als oorzaak van de betrekkelijk geringe resultaten van de politie:

– met name op het gebied van informatie-verzameling en -verwerking wordt nog onvoldoende gecoördineerd;

- in veel opzichten wordt te kleinschalig geopereerd;
- binnen de Nederlandse politie bestaat geen eenheid van opvatting met betrekking tot opsporingsmethodieken (mede veroorzaakt door het ontbreken van duidelijke beleidslijnen);
- er ontbreekt een research- en ontwikkelingsgroep toegesneden op opsporingsstrategie, tactiek en techniek, die kan dienen als deskundige adviesraad ten behoeve van de gehele Nederlandse politie (een groep waar ‘gezag’ van uit gaat, geen praatgroep);
- de narcotica-afdelingen zijn sterk onderbe-
mand;
- bij de recherche ontbreekt het aan voldoende voortgezette trainingsmogelijkheden op het terrein van de hogere criminele tactiek;
- tussen het bestuur enerzijds en politie/
justitie anderzijds ontbreekt het veelal aan een goede overlegstructuur inzake een problematiek – verdovende middelen – die vanuit een zo gesynchroniseerd mogelijk beleid dient te worden aangepakt;
- in het algemeen kan niet of nauwelijks gesproken worden van een nationale filosofie. Blaauw blijft pessimistisch ten aanzien van de toekomst indien niet ook de wettelijke mogelijkheid tot ‘dwangverpleging’ van de verslaafde wordt geschapen. Hij doelt hiermee op het meermalen geconstateerde verschijnsel dat de junk, ongeacht ingrijpen van politie en justitie, niet van plan is de heroïneconsumptie te staken.

Ondertussen zijn de strafinrichtingen voor een aanzienlijk deel bevolkt door verslaafde delinquenten. Men spreekt bij de Directie Gevangeniswezen van het Ministerie van Justitie van een landelijk gemiddelde van ongeveer 18% (zie Nota Taak en toekomst van het Nederlandse Gevangeniswezen, 1982). Omtrent de behandeling (detoxificatie) van verslaafden in H.v.B.’s zijn de meningen verdeeld (Roorda, 1980).

Hulpverlening

Mede dankzij onze verzorgingsstaat is in het laatste decennium een mozaïek van hulpverleningsvormen en instellingen ontstaan of

verfijnd. In dit mozaïek herkent men een aantal therapeutische benaderingen. Men onderscheidt:

- het somatisch-medische model: methadonbehandeling;
 - het psychiatrisch model: behandeling van onderliggend, oorzakelijk 'lijden';
 - het gedragstherapeutisch model: afleren van junkiegedrag;
 - het microsociale model: gezinstherapie;
 - het aanvaardingsmodel: huiskamerprojecten.
- (v. Epen, 1978.)

Al deze behandelingsfilosofieën kunnen weer ingedeeld worden naar drempelhoogte. De therapeutische gemeenschappen, volgens het gedragstherapeutisch model zoals de Emiliehoeve, zijn hoogdrempelig. Deze gemeenschappen zijn er voor de beter gemotiveerden onder de junkies, die bereid zijn hun levensstijl als junk op te geven voor een geheel drugsvrij bestaan.

12

De huiskamerprojecten, naar het aanvaardingsmodel, zijn laagdrempelig. Bij deze projecten aanvaardt men het leven van een junk in een drugscene. De hulpverleners proberen allereerst in elementaire levensbehoeften (eten, huisvesting, uitkering) te voorzien. Pas in tweede instantie spreken zij de junkie aan op het druggebruik. (Havas, 1980.)

Indien de doeleinden in eerste instantie 'genezing' en 'verbetering' zijn, dan blijkt het totale pakket aan therapieën weinig succes te hebben. Men spreekt, vooral op grond van Amerikaans onderzoek, van een succespercentage van 10%. (d'Anjou, 1978.)

Met de verschillende therapeutische modellen is tevens – meer of minder expliciet – een aantal ideologische uitgangspunten verbonden t.a.v. de discussie rond de legalisering van handel en gebruik in heroïne. Redenerend in het aanvaardingsmodel, lijkt de verstrekking van heroïne zinvol. Voor een gedragstherapeut is een dergelijk standpunt totaal onaanvaardbaar. De discussies rond de wettelijke status van handel in en gebruik van heroïne worden vaak gevoerd met emotionele argumenten. Tekenend voor het hier geschetste drugsbeleid is een conclusie die op een onlangs georganiseerd symposium te horen was: 'De beleidsmakers weten niet wat er 'in 't veld' leeft,

hulpverleners zijn het onderling vaak niet eens, vertegenwoordigers van politie en justitie kennen elkaars opvattingen onvoldoende en de verslaafden zelf houden er eveneens verschillende opvattingen op na'.¹

De problematische heroïnegebruiker

Heroïnegebruikers kunnen in twee betekenissen problematisch zijn. Ten eerste zijn er heroïneverslaafden die als een moderne nomade zwerven van de ene therapie naar de andere, en van de ene strafinrichting naar de andere. Voor hen zijn er nauwelijks of niet toereikende opvang- of behandelingsvoorzieningen aanwezig. Ten tweede kunnen gebruikers ook op een maatschappelijke wijze problematisch² zijn. Het pakket van sociale en therapeutische voorzieningen van onze verzorgingsstaat weet hen te bereiken, maar kan leiden tot een niet bedoeld dan wel oneigenlijk gebruik ervan. Bekend (zie v. Epen, 1978) zijn de volgende motieven van verslaafden die opgenomen willen worden in een ontwenningsskliniek:

- ik wordt gezocht door de politie; in een behandelingsinstituut loop ik kans aan straf te ontkomen;
- ik zit in het H.v.B. en als ik zeg dat ik verslaafd ben word ik wel overgeplaatst naar een behandelingsinrichting en dat is in ieder geval beter;
- ik wil een sociale uitkering; via een opname in een behandelingsinstelling is dit te verwezenlijken (eventueel: woning);
- ik ben dakloos en heb geen geld; in de behandelingsinstelling heb ik onderdak.

¹ Uit: NRC Handelsblad, 12 juni 1982, n.a.v. tweedaags symposium 'Drugsbeleid in een impasse?' georganiseerd door Erasmusuniversiteit Rotterdam. Vgl. echter het artikel 'Heroïne, het beleid en de problemen' van J. Derks in Maandblad Geestelijke Volksgezondheid 10/82 n.a.v. dit symposium: 'Een impasse kenmerkt zich door gebrek aan beweging. Wanneer in een beleidsveld geen enkele ontwikkeling is, zit de zaak letterlijk vast. Op het gebied van het drugsbeleid is echter een aantal ontwikkelingen gaande, die in de toekomst een verbetering kunnen opleveren van de manier waarop wij omgaan met drugs en de problemen die druggebruik met zich meebrengt.'

² De term 'problematisch' heeft hier geen betrekking op het individu van de heroïnegebruiker doch op de maatschappelijke gevolgen van de heroïneverslaving.

Een dergelijke 'omfunctionalisering' door de verslaafde van de officiële taak van een voorziening kan men ook ontdekken bij methadonprogramma's: 'Methadonprogramma's (. . .) bedoeld als een mogelijkheid om van de verslaving aan heroïne af te komen, worden door een verslaafde, uiteraard weer niet altijd, gebruikt om zijn gebruiksniveau van heroïne enigszins terug te schroeven, of om een bodem te leggen onder het feitelijke heroïnegebruik. In die zin wordt het methadonprogramma door een verslaafde zodanig vertaald dat het past in zijn bestaan als verslaafde'. (Janssen, e.a., 1982). Hier komt bij dat met het ontbreken van degelijke en uniforme registratieprocedures bij de officiële methadonverstrekking (Steenhuis, 1978) de 'slimme junk', in de rol van patiënt, enige voordeel heeft behaald. Deze voorbeelden van oneigenlijk gebruik laten zien dat het heroïnegebruik mede in stand wordt gehouden door onbedoelde gevolgen van hulpprogramma's.

14

Tot slot

Het voorgaande heeft betrekking op de ontwikkeling van het heroïnegebruik onder jongeren in Nederland. Voor 1972 was er nauwelijks aanbod van heroïne. De drugscene van de jaren '60 kenmerkte zich door een 'softe hasjcultuur'. Na 1972 groeide de illegale heroïnemarkt sterk. Handelaren maken nog steeds forse winsten. Deze illegale markt floreert mede dankzij een groep gebruikers (junkies) die hun (dure) verslaving onderhouden middels de kleine criminaliteit, prostitutie en handel in (versneden) heroïne. De heroïnemarkt blijft tevens bestaan door het geringe succes van politie en justitie bij de bestrijding van de internationale zwarte handel in heroïne. Aangegeven zijn enkele (nationale) factoren die bijdragen tot dit weinig succesvolle beleid. Genoemd is o.a. het ontbreken van duidelijke beleidslijnen. Wat betreft de hulpverlening aan heroïneverslaafden werd geconstateerd dat de behandelingsresultaten uiterst gering zijn. In samenhang met deze resultaten van politie, justitie en hulpverlening is tenslotte aangegeven op welke wijzen een heroïnegebruiker (maatschappelijk) problematisch kan zijn. Gewezen is op het niet

bedoeld gebruik van sociale en therapeutische voorzieningen van onze verzorgingsstaat. Dat het heroïnegebruik sinds de jaren '70 zo in de belangstelling is komen te staan, is mede het gevolg van de problemen waarvoor de heroïnescenes en verslaafden zowel de hulpverlenende instanties als politie en justitie plaatsen.

Literatuurlijst

Anjou, L. J. M. 'd. Behandeling van verslaafden aan heroïne; een inventarisatie van bestaande behandelingsmogelijkheden. 's-Gravenhage, Wetenschappelijk onderzoek- en documentatiecentrum van het Ministerie van Justitie, 1978.

Bates, W. and B. Crowther. Towards a typology of opiate users. Cambridge Mass., z. uitg., 1974.

15

Blaauw, J. A. Bestrijding handel verdovende middelen; een hopeloze zaak? Algemeen politieblad, 129e jrg., nr. 8, april 1980, blz. 171-181.

Bunt, H. G. van de, en H. Hess. De narcotica-bestrijding. Tijdschrift voor criminologie, 24e jrg., nr. 4, juli/augustus 1982, blz. 206-222.

Cohen, H. Drugs, druggebruikers en drug-scene. Alphen aan de Rijn, Samsom, 1975.

Cohen, H. De hashishcultuur anno 1980; een overlijdensbericht. Tijdschrift voor alcohol, drugs en andere psychotrope stoffen, 7e jrg., nr. 1, maart 1981, blz. 3-8.

Doorn, J. A. A. van. De verzorgingsstaat in de praktijk. In: De stagnerende verzorgingsstaat; onder red. van J. A. A. van Doorn en C. J. M. Schuyt. Meppel, Boom, 1978.

Epen, J. H. van. Compendium drugverslaving en alcoholisme (diagnostiek en behandeling). Amsterdam, Elsevier, 1978.

Gadourek, I. en J. L. Jessen. Proscription and acceptance of drugstaking habits in the Netherlands. Mens en maatschappij, 46e jrg., nr. 4, herfst 1971, blz. 376-410.

Havas, A. Het leefpatroon van een verslaafde aan heroïne.

In: Heroïneverslaving.
Alphen aan den Rijn, Stafleu, 1980, blz. 86–95.
Boerhave cahiers, nr. 2.

Janssen, O. en K. Swierstra. Heroïnegebruikers
in Nederland; een typologie van levensstijlen;
met medew. van P. Barneveld.
Groningen, Kriminologisch instituut, Rijks-
universiteit Groningen, 1982.

McCoy, A. W. The politics of heroin in
Southeast Asia.
New York, Harper and Row, 1972.

Meyring, K. H. Recht en verdovende middelen.
's-Gravenhage, Vuga, 1974.

Nota taak en toekomst van het Nederlandse
gevangeniswezen.
Zitting 2e Kamer 1981–1982, nr. 17539.

Robins, L. N. Narcotic use in Southeast Asia
and afterward.
Archives of general psychiatry, 32e jrg., 1975,
blz. 955–961.

Roorda, P. A. De verslaafde aan heroïne in
het huis van bewaring.

16 In: Heroïneverslaving.
Alphen aan den Rijn, Stafleu, 1980, blz. 100–
108.
Boerhave cahiers, nr. 2.

Rooymans, H. G. M. Het verslavingsvraagstuk.
In: Heroïneverslaving.
Alphen aan den Rijn, Stafleu, 1980.
Boerhave cahiers, nr. 2.

Stichting Kontakt Sentra; jaarverslag 1977.
Amsterdam, Stichting Kontakt Sentra, 1978.

Steenhuis, D. W. Methadonverstrekking in
goede banen?
Tijdschrift voor alcohol, drugs en andere
psychotrope stoffen, 4e jrg., nr. 4, december
1978, blz. 145–146.

Wooldrik, H. P. Drugs en de Nederlandse
strafwet.
Bilthoven, Federatie van instellingen voor
alcohol en drugs, 1977.

Heroïnegebruikers in Nederland; een typologie van levensstijlen¹

Auteurs: drs. O. J. A. Janssen,
 drs. K. Swierstra
 (m.m.v. drs. P. D. Barneveld.)

Samenvatting: drs. L. H. Erkelens²

I. Inleiding

Samenvattingen zijn voor de goede lezer.

Zo ook deze, waar een rapport van 667 bladzijden 'achter schuil gaat'.

Echter niet alleen vanwege de omvang, maar ook vanwege het tamelijk complexe theoretische kader en de daarmee verbonden onderzoeksmethode, kan deze samenvatting niet meer dan een eerste, wat 'laagdrempelige'

kennismaking betekenen. Overigens is het rapport relatief vlot geschreven en wordt de lezenswaardigheid nog verder verhoogd door de gepresenteerde geschiedenissen van diverse verslaafden over hun weg naar de heroïne. Deze geschiedenissen worden volgens een vaste opzet weergegeven en bieden een verhelderende illustratie van één van de centrale uitkomsten van dit onderzoek, nl. dat per individu de persoonlijke lotgevallen op deze reis naar de heroïne zeer kunnen verschillen, maar dat het aantal wegen daar naar toe duidelijk minder talrijk is. Dat wil zeggen, de onderzoekers zijn in staat geweest om aan de hand van een aantal sociologische begrippen een beperkt aantal maatschappelijke routes te onderscheiden waarlangs het proces van 'junk' worden verloopt. Deze routes verschillen onder meer naar gelang van iemands maatschappelijke uitgangspositie en het soort sub-culturen waaraan hij in z'n latere leven deelneemt. Aan de typologie die vervolgens

¹ Heroïnegebruikers in Nederland; een typologie van levensstijlen.

Groningen, Kriminologisch Instituut, Rijksuniversiteit Groningen, 1982. 667 blz.

² Werkzaam bij het Stafbureau Wetenschappelijke Adviczen Gevangeniswezen van het Ministerie van Justitie.

is geconstrueerd, liggen de aldus onderscheiden maatschappelijke processen van 'junk'-woorden voor een belangrijk deel ten grondslag. Tevens zijn in deze typologie de verschillende soortige levensstijlen opgenomen, welke heroïnegebruikers kunnen vertonen. Deze levensstijlen staan overigens niet los van de voorgeschiedenis van het proces van junk-woorden.

De aldus geconstrueerde typologie draagt daarmee sterk het stempel van de geanalyseerde processen die zich enerzijds op algemeen maatschappelijk niveau afspelen en anderzijds op dat van de verschillende sociale groeperingen waarvan de desbetreffende heroïnegebruiker lid is of lid is geweest.

De auteurs stellen dan ook met zoveel woorden dat deze typologie niet moet worden beschouwd als een aantal onderscheidingen tussen individuen (i.c. junks) maar als een differentiatie van maatschappelijke culturen waarbinnen heroïnegebruik denkbaar en vervolgens praktiseerbaar kan worden. De typologie geeft derhalve meer inzicht in de maatschappelijke dan in de persoonlijke achtergronden van heroïnegebruikers.

Voor een beter begrip van de in het navolgende te geven typologie, zal nu eerst nog een kleine toelichting volgen op de gevolgde werkwijze en op enkele kernbegrippen.

II. Werkwijze

Het empirisch materiaal waarop de typologie berust, bestaat uit 68 interviews (29 Nederlandse mannen, 10 Nederlandse vrouwen, 26 Surinaamse mannen, 1 Antilliaan, 1 Zuidmolukker en 1 Surinaamse vrouw). Bovendien werden 14 gedetineerde niet-gebruikers geïnterviewd, die als een soort contrast-groep fungeerden. De gesprekken werden in de tweede helft van 1979 en in 1980 gehouden. Ze werden gevoerd aan de hand van item-lijsten, vastgelegd op de band en hadden t.o.v. de respondent een open karakter. De meeste gesprekken hadden een lange duur en gingen diep in op omstandigheden en achtergronden van de respondent. De gebruikers zijn onderverdeeld in drie sub-groepen, nl. de Nederlandse mannen, de Nederlandse vrouwen en de Surinaamse

mannen. Voor elk van deze groepen werd een afzonderlijke typologie geconstrueerd. In alle gevallen ging het wel om wat wordt genoemd 'problematische heroinegebruikers', d.w.z. degenen met een reeds duidelijk ontwikkeld gebruikspatroon. Daarvoor is kenmerkend de relatief lange duur van het gebruik, dat op individueel niveau problematisch is omdat ontwenningverschijnselen voortdurend moeten worden voorkomen en onderdrukt, en maatschappelijk problematisch is als gevolg van een deviante en meestal delinquente levensstijl om de heroine te bemachtigen.

III. Enkele kernbegrippen

A. *Sub-cultuur*

Uit de interviews komt als een vast gegeven naar voren dat de respondenten vóór het heroine-gebruik deel uitmaakten van vrienden-groepen (zgn. peer-groups) die bij velerlei deviante (niet noodzakelijk delinquente) activiteiten betrokken waren. Men vormt en neemt deel aan deze groepen in een soort overgangsfase tussen het verlaten van de lagere school en de fase waarin men zich gaat oriënteren op maatschappelijk gesettelde posities (werk, duurzame leefverbanden e.d.). Ook het beginnend heroinegebruik valt in deze overgangsfase en vormt een onderdeel van de activiteiten van bepaalde peer-groups.

Wanneer dergelijke groepen een wat omvangrijker en duurzamer karakter krijgen, waaruit bijv. de oorspronkelijke deelnemers reeds zijn verdwenen maar waarin opvolgers het voortbestaan garanderen, kan van sub-culturen worden gesproken.

Kenmerkend voor een sub-cultuur is dat ze is samengesteld uit jongeren afkomstig uit ongeveer hetzelfde sociaal-economische milieu en dat ze van grote invloed is op de wijze van (vrije)tijdsbesteding.

Sociologisch zijn dergelijke sub-culturen niet alleen van belang, omdat bepaalde varianten heroine-gebruik met zich mee kunnen brengen, maar eveneens omdat ze in het algemeen de deelnemende jongeren de mogelijkheid bieden gemeenschappelijk ervaren, sociale tegenstrijdigheden samen symbolisch en eventueel praktisch op te lossen.

Een voorbeeld van een dergelijke strijdigheid zou kunnen zijn dat enerzijds het zelfstandig wonen als een recht wordt beschouwd maar dat anderzijds blijkt dat dit recht feitelijk niet altijd even makkelijk realiseerbaar is. Zoals ook bij de beschrijving van de typologie zal worden aangegeven, verschillen voornoemde sociale strijdigheden per sociaal-economische positie.

B. Heroïnestructuur

Bij heroïnehandel, -gebruik en -hulpverlening zijn velerlei groeperingen en organisaties betrokken. In dit onderzoek worden deze aangeduid met het begrip heroïnestructuur. Deze kent een legale kant van hulpverleningsinstellingen en justitiële organisaties en een illegale kant bestaande uit belangengroepen als handelaren in heroïne, helers, zwart geld bezitters, verslaafden enz.

20

Hoewel dit onderzoek slechts indirect aanwijzingen oplevert in deze (via uitspraken van heroïnegebruikers) wordt mede op basis van informatie uit andere bronnen gesproken van een ontwikkeling in de loop van de tijd van een heroïnescene (kleinschalig, sociaal cohesief) naar een door economische wetmatigheden gereguleerde illegale heroïnestructuur.

IV. De typologie

In het navolgende wordt een zeer compacte beschrijving gegeven van de onderscheiden typen.

A. De Nederlandse mannen

Type 1: de culturele rebellen

De uitgangspositie ligt in de midden-klassen en hoger. Men krijgt de gelegenheid voor het volgen van vervolgonderwijs.

Aansluiting bij leeftijdgenoten gebeurt niet primair uit onvrede met de gezinssituatie. Het gaat veeleer om een extra mogelijkheid nieuwe culturele oriëntaties uit te proberen. In de praktijk betekent dit dat het vaak om voormalige hippies uit de zestiger jaren gaat of culturele erfgenamen die deze 'traditie' voortzetten. De subcultuur waaraan zij deelnemen staat voor een symbolische oplossing van maatschappelijke contradicties die betrekking

hebben op een vrijheids- en gelijkheidsideologie vs. de ervaren begrensde mogelijkheden (om een zekere vrijheid te bereiken moet je taken en rollen op je nemen, een carrièrelijn volgen op een wijze zoals deze door de ouders – m.n. de vaderfiguur – is voorgeleefd). In deze subculturen ligt het accent op experimenteren met levensstijlen, vriendschaps- en liefdesrelaties en een afkeer van systeemdenken. Gebruik van bewustzijnsverruimende middelen is een manier om dit experimenteren vorm te geven en de eigen creativiteit in deze te vergroten. Huidige positie en perspectief: van ‘freak’ werd men ‘junkie’, het experimenteel, regel-doorbrekend gedrag werd criminaliteit en de sociale marginaliteit met haar ongekende vrijheden is tenslotte geworden tot sleur en afhankelijkheid van dealers en helers. Men is geheel opgegaan in de heroïnewereld, zonder daar een sterke positie in te nemen. Een weg terug naar de officiële maatschappij lijkt uitgesloten: competenties van vroeger zijn afgenomen, relaties ontbreken, en het idee van een respectabele levenswijze is reeds lang verworpen. Niettemin zou men van de junkie-status af willen. Pessimisme is vaak de grondtoon in hun zelfweergave. De onderzoekers opperen dat legale verkrijgbaarheid van heroïne voor dit type met name zou kunnen betekenen dat men sociaal nog meer geïsoleerd raakt: ook de bindingen met de heroïnestructuur in al haar facetten zouden snel verdwijnen.

Type 2: de gewezen weekend-stappers

De uitgangspositie kan worden omschreven als arbeidersmilieu. Kenmerkend voor dit milieu zijn onder meer de materiële beperkingen in de opvoeding en het thuis wonen. Beide zaken brengen een afhankelijkheid van het gezin met zich mee. Ideologisch is er sprake van een zekere gelatenheid: wie voor een dubbeltje is geboren, wordt nooit een kwartje. Werk wordt als een belangrijke waarde beleefd en als middel om zelfstandigheid te verwerven. Als sociale strijdigheden worden door jongeren uit dit milieu onder meer ervaren een maatschappelijke gelijke kansen ideologie vs. de beperkingen van thuis; een conventionele huwelijks- en gezinsmoraal vs. vaak allerlei soorten problemen thuis

(medische, alcoholmisbruik en het gebruik van veel kalmerende middelen). In de jongeren sub-cultuur ligt als reactie hierop sterk het accent op een vrijetijds ideologie (weekend stappen), een sterke anti-thuis en anti-school gerichtheid; verder zijn belangrijke groepskenmerken: stoer jongensgedrag, alcoholgebruik en baldadigheid als kick.

Drugs (m.n. amfetaminen) en alcohol fungeren als ontremmers waardoor aanvankelijke baldadigheid kan uitlopen in vandalisme en diefstal. Het druggebruik (hashish en amfetamine) brengt reeds een eigen scene-vorming met zich mee. Uit de hand gelopen amfetaminegebruik wordt dan vaak onderdrukt m.b.v. heroïne. Paranoïde wanen en uitputting maken plaats voor rust en inkeer.

Hun huidige positie en perspectief (na enige jaren heroïnegebruik) worden gekenmerkt door ambivalentie en halfslachtigheid; de heroïne-carrière heeft hen 'ver van huis' gebracht, maar de banden zijn niet verbroken (vaak woont men nog of weer thuis), en zaken als een opleiding, vast werk en een gezin worden weer als belangrijke waarden beschouwd. Gebrekkige competenties (ten gevolge van onvolledige opleidingen) en gevoelens van onzekerheid en zelfdeprecieatie zijn echter vaak sterke remmers.

In hun ogen is heroïne-afhankelijkheid een lichamelijke ziekte geworden. Legale verkrijgbaarheid zou – zo opperen de onderzoekers – aan dit karakter voor hen weinig afdoen.

Type 3: de maatschappelijk marginalen

Vanaf hun uitgangspositie staat dit type buiten de gangbare maatschappelijke instituties. Dit geldt zowel voor het ouderlijk gezin als voor hun bindingen met dit gezin: de kinderen zwerven veel op straat, en worden vaak in (gezinsvervangende) tehuizen geplaatst. Men is al jong straat- en tehuiswijs. Ook de school betekent weinig voor hen: men doubleert en spijbelt.

Men leert eigen regelsystemen, o.a. gericht op het 'overleven' van botsingen met de institutionele samenleving.

De sub-cultuur van deze jongeren is vooral geënt op ervaren strijdigheden tussen o.a. de oriëntaties van thuis vs. die van school; de

afwijzing binnen het eigen milieu om geld (legaal) te verdienen vs. de dominante betekenis die aan geld wordt toegekend.

Binnen deze sub-cultuur gelden vooral geld, fysieke macht en harde jongensmentaliteit als statussymbolen. Er blijkt een scherp onderscheid te worden gemaakt tussen het 'wij' vs. de 'vreemde wereld'. Criminaliteit heeft een dubbele betekenis: je kan jezelf er mee bewijzen en mee in leven houden: Via het illegale karakter van drugs komen zij daarmee in aanraking. Men beschikt nl. al vroeg over allerlei contacten met helers en dealers. De zich ontwikkelende heroïnestructuur biedt hen nieuwe kansen. Druggebruik is voor hen ook geen spirituele (type 1) of maatschappelijke escape (type 2) maar voortzetting van een deviantie die in maatschappelijke zin voor hen normaal is. Druggebruik levert een nieuwe legitimatie voor criminaliteit op. Aan dit laatste wordt in sterke mate de 'kick' ontleend. De huidige positie is resultante van een binnen de heroïnewereld voortgezette carrière. Voor een aantal is deze positie verzwakt. Heroïneverslaving heeft nl. de illegale competenties aangetast en sociaal isolement met zich meegebracht. Hun vergrote grijpbaarheid voor politie en justitie heeft hun status aangetast. De drughulpverlening die zich met hen ging 'bemoeien' wordt als wezensvreemd ervaren. Hulp wordt geaccepteerd als deze bijdraagt aan de drugsvoorziening (methadon) of bescherming biedt tegen politie en justitie. Een drugskliniek wordt aldus een 'vrijhaven' om een verblijf in penitentiair verband te voorkomen.

Bij de volledige integratie in de heroïnewereld sluit een perspectief aan, waarin men zichzelf als een echte junk beschouwt. Volgens de onderzoekers kan derhalve het illegale karakter van de heroïne als fundamenteel voor hun bemoeienis er mee worden opgevat. Bij legale verkrijgbaarheid zou de heroïne haar aantrekkelijkheid grotendeels verliezen, mits men nog niet is 'doorgeschoten' naar type 4.

Type 4: de stadswerver

Kenmerkend is dat voorgaande ervaringen in uitgangspositie en sub-cultuur geheel irrelevant zijn geworden. Zowel binnen als buiten de

heroïnewereld is men alle bindingen kwijt-geraakt. Voor deze heroïne-clochard is heroïne-afhankelijkheid nog het enige houvast. Een langdurige heroïne-carrière en systematisch verlies van sociale contacten zijn de belangrijkste voorwaarden voor een uiteindelijke levenswijze als deze. Met name oudere gebruikers uit type 1 en 3 lopen hier risico's. Legale verkrijgbaarheid impliceert hier volgens de onderzoekers dat ook de periodieke detenties in hvb's en gevangenissen voor hen wegvallen en daarmee een nog resterend rustpunt in een vaak zwervend bestaan zonder stabiele sociale relaties.

B. De Nederlandse vrouwen

Type 1: de thuisverlaters

24

Uitgangspositie kan hier zowel het respectabele arbeidersmilieu als de burgerlijke middenklasse zijn. In dit opzicht is er sprake van een mengeling van typen 1 en 2 bij de mannen. Wat deze vrouwen gemeen hebben is dat hun opvoeding gericht was op de conventionele vrouwenrol (trouwen/kinderen krijgen). Men mag relatief zelfstandig zijn totdat deze rol gespeeld dient te worden. Buitenshuis wordt men echter geconfronteerd met afwijkende opvattingen, bijv. in school en werk als wegen naar maatschappelijke zelfstandigheid. Deze dubbelsporigheid kan tot fricties in het perspectief van deze meisjes leiden, indien de dubbelsporigheid niet vanuit het gezin onderkend wordt. De kiem voor een dubbelrol is daarmee gelegd: conformistisch thuis, avontuurlijk en op zoek naar zelfstandigheid daarbuiten. Participatie aan jongerensub-culturen levert een symbolische oplossing voor dergelijke tegenstrijdigheden. Leden van etnische minderheden en tehuisjongeren vertegenwoordigen een alternatieve wereld voor de saaiheid van thuis. Ook hier valt een duidelijke anti-school en anti-thuis sfeer te constateren. Via een speciale vriend komt men in contact met heroïnekringen. Het heroïnegebruik vindt vaak plaats zonder een duidelijke voorafgaande drugscarrière. Opmerkelijk voor de huidige positie is dat zij vaak een dubbelleven leiden binnen en buiten de heroïnewereld. Heroïnegebruik wordt bijv. vaak met een baan gecombineerd. Contacten

met thuis bestaan nog en veelal wordt daarop weer een beroep gedaan, wanneer zaken misgaan (contacten met politie, te grote afhankelijkheid van hun verslaafde vriend die ze laat prostitueren enz.). Heroïne blijkt evenwel een symbool te blijven voor maatschappelijke zelfstandigheid. Men ziet zichzelf niet als (zieke) junk. Bij legale verkrijgbaarheid zouden zij, volgens de onderzoekers, wellicht langdurig een 'dubbelleven' kunnen leiden. Uit dit leven zou dan echter het avontuur van de heroïnewereld verdwenen zijn, en dreigt institutionalisering van voortdurende saaiheid.

Type 2: de maatschappelijk marginalen

Uitgangspositie dezelfde als bij het mannelijke type 3. Ook hier sprake van ervaringen met deviantie voorafgaand aan subculturele contacten met andere jongeren.

Deelname aan dergelijke sub-culturen draagt bij aan de symbolische oplossing van strijdigheden, ervaren in o.m. de van thuis opgelegde beperkingen vs. de vrijheden van de jongens, afwijzende reacties van de 'officiële' samenleving vanwege hun maatschappelijke afkomst en de lage status in eigen milieu. De behoefte zich te onderscheiden van de oudere generatie d.m.v. een dergelijke sub-culturele participatie betekent een radicalisering van de deviantie. Evenals bij de mannelijke tegenvoeters brengt de illegaliteit van de drugs ook hen daarmee in aanraking.

In hun huidige positie zijn ze niet afhankelijk van een vriend (vgl. type 1). Ze hebben voldoende eigen illegale competenties en onder vinden (een zekere) steun van thuis. Ze hebben regelmatig politie-contacten, maar staan daarin hun 'mannelijke'. Penitentiaire inrichtingen kennen ze van binnen en van buiten.

(Drug)hulpverlening valt buiten hun perspectief. Min of meer gedwongen is er sprake van enige contacten. Enig verband met stoppen van het heroïnegebruik wordt niet gelegd.

Volgens de onderzoekers is dit type als een produkt van de gevestigde heroïne-structuur te beschouwen. Zou heroïne legaal verkrijgbaar worden, dan zou deze structuur waarschijnlijk ook uit hun omgeving verdwijnen en het gebruik een einde krijgen.

C. De mannelijke Surinaamse gebruikers

Om twee redenen is een eigensoortige typologie voor deze sub-groep ontwikkeld. Ten eerste is hun uitgangspositie als emigrant in Nederland verschillend en ten tweede hun sub-cultuur die als opstap naar de heroine-wereld functioneert. Deze sub-cultuur wordt aangeduid als een in Nederland 'gereproduceerde Surinaamse straathoekcultuur'. Aan het ontstaan van deze sub-cultuur liggen problemen ten grondslag m.b.t. de inpassing in de Nederlandse samenleving, d.w.z. acculturatie-problemen.

Met bovengenoemde verschilpunten hangen in 't algemeen ook verschillen in maatschappelijk functioneren en heroinegebruik samen. Van de meeste Nederlandse verslaafden kan worden gesteld dat zij (mede als gevolg van hun harddruggebruik) drop-outs zijn geworden, d.w.z. ze verloren hun (kansen op een) positie op woning- en arbeidsmarkt als ook velerlei persoonlijke en meer algemeen sociale relaties. Surinamers daarentegen worstelen met een acculturatieprobleem: ze pogen zich juist een positie te veroveren op de Nederlandse woning- en arbeidsmarkt. Als gevolg van o.m. een insufficiënte of inadequate opleiding en kennis van het Nederlandse bestel hebben ze hiermee echter grote moeite. Ze kennen verder een grote waarde toe aan zelfrespect en hoeden zich er zoveel mogelijk voor tot 'junk' te verloederen. Nederlandse gebruikers worden met een zeker dedain bekeken. Hun streven is in het algemeen het heroinegebruik zoveel mogelijk onder controle te houden. Spuiten en te frequent gebruik wijst men daarom meestal af. Heroïnegebruik onder hen valt, enigszins geïdealiseerd, vooral te beschouwen als onderdeel van een sociaal-cultureel bepaald saamhorigheidspatroon. Het is een symbool van hun gemeenschappelijke doorgangssituatie.

Type 1: de meelopers

Hun uitgangspositie in Nederland is zwak, zeker als men dat relateert aan hun verwachtingen t.a.v. wat mogelijk zou zijn in Nederland. Hun opleidingsniveau is laag, hun mogelijkheden hier gering, maar het verwachtingsniveau is hoog.

Andere door hen, maar in feite ook door Surinamers uit de overige twee typen, ervaren tegenstrijdigheden zijn o.m. een gelijkheids-ideologie versus ervaren discriminatie; maatschappelijke ambities die van een zwarte immigrant worden verwacht versus een duidelijk gebrek aan ambities bij groepen blanke jongeren; een perspectief op zelfstandigheid versus ervaren vereenzaming.

Bovengemelde straathoekcultuur levert voor deze strijdigheden oplossingen. Men kan een identiteit als zwarte emigrant aannemen, men wordt lid van een gemeenschap versus een anonieme maatschappij en een legitimatie wordt geboden voor het niet kunnen voldoen aan de oorspronkelijke verwachtingen.

In hun huidige positie lijkt men zowel binnen als buiten de heroïnewereld een marginale rol te spelen. Men heeft vaak een uitkering en enige bindingen met hulpverlening en contacten met justitie. Binnen de heroïnestructuur zijn het de kleine, geheel afhankelijke jongens. Het heroïnegebruik wordt nu door hen opgevat als belangrijk aspect van hun overgangsproblematiek en als een soort 'natuurramp': het overkomt je. De bijkomende deviantie is inkomstenbron en belangrijke dagvulling. In geval van legale verkrijgbaarheid zouden ze naar hun eigen idee waarschijnlijk blijven doorgaan en met de heroïne en met deze deviantie: veel betekenisvolle alternatieven hebben ze niet.

Type 2: de zevengramsdealers

Hun opleidingsniveau ligt wat hoger. Sommigen hebben duidelijke handelservaring uit Suriname. Kenmerkend is dat vrijwel allen in hun eerste periode in Nederland hun plannen wisten te realiseren (voltooien van opleiding, werk). Sociale strijdigheden waarmee zij te kampen hebben, betreffen onder meer het succesvol emigrant zijn versus onvoldoende mogelijkheden vooruit te komen (carrière).

Participatie aan de Surinaamse jongeren subcultuur betekent voor hen een uitbreiding van bestaande sociale bindingen. Men heeft vaak een baan, stabiele familiebanden, en kent de Nederlandse samenleving. Eén en ander mondt uit in een dubbelleven: naar buiten toe succesvol zakenman en in de heroïnewereld een

tussendealer. De familie weet vaak niets van deze laatste activiteit. De heroïnehandel is een manier geworden om legale ambities illegaal te realiseren. Men gebruikt relatief veel heroïne, maar kan dit met de winst financieren. Aan hulpverleningscontacten heeft men geen behoefte. Aan junks heeft men een grote hekel. Men ziet zich zelf allerminst zo en wantrouwt ze als potentiële verraders. Laagdrempelige hulpverlening, bijv. een aanloopcentrum, betekent voor hen veeleer een verkooppunt.

In geval van legale verkrijgbaarheid zouden zij waarschijnlijk op andere illegale activiteiten overstappen. Het alternatief, zoals een uitkering, is gezien hun bestedingspatroon weinig aantrekkelijk.

Type 3: de thuiskeerders

28

Dezen waren relatief lange tijd in Nederland en in sterke mate 'vernederlandst' voordat men met de heroïne in aanraking kwam. Men ging hier op school, werkte en had Nederlandse vrienden.

Problemen ervaarde men onder andere met de hooggespannen verwachtingen die ten aanzien van geïntegreerde leden van een etnische minderheid worden gesteld, en de sociaal-economische mogelijkheden van een 'Nederlandse' levenswijze versus een gebrek aan een gezelligheids- en solidariteitscultuur zoals hen die nog vanuit Suriname bekend was. In hun vrije tijd worden contacten ontwikkeld binnen de Surinaamse sub-cultuur. Men raakt daarin niet geïntegreerd. Hun huidige positie wordt door ambivalentie gekenmerkt: de heroïneverslaving wordt als een belemmering ervaren voor hun functioneren binnen de Nederlandse samenleving; anderzijds is de heroïne (nog) te aantrekkelijk om het gebruik ervan op te geven. Het heroïnegebruik wordt als een uit de hand gelopen experiment beschouwd, dat zoveel mogelijk door hen zelf onder controle moet worden gehouden. Een beroep op de hulpverlening zou hen in hun zelf-respect aantasten: men is geen junk.

Methadonverstrekking wordt geapprecieerd als hulpmiddel voor bijv. de beroepsuitoefening. De sub-cultuur is voor hen een loze huls geworden, alleen het heroïne-kopen resteert nog.

Heroïnegebruik is een min of meer heimelijke tijdsbesteding. Volgens de onderzoekers toont dit type het vermogen om, bij perioden, 'maatschappelijk geïntegreerd heroïnegebruiker' te zijn. Bij legale verkrijgbaarheid zouden ze volgens hun eigen mening rimpelloos functioneren. Volgens de onderzoekers laten ze in de praktijk daarvan ook iets zien.

V. Slotopmerkingen

Bovenstaande samenvatting geeft slechts een summier en daarom beperkt zicht op wat het gehele rapport te bieden heeft. Er kon bijv. slechts beperkte aandacht worden gegeven aan de analyse van de bredere maatschappelijke achtergronden, welke mede de ontwikkeling van de drugsproblematiek bepaalden. Eveneens is geen genuanceerde beschrijving van denkwerelden van junkies gegeven. Het beperkte karakter van deze samenvatting brengt tevens met zich mee dat de typologie hier wat op zichzelf is komen te staan. De indruk kan daardoor toch gewekt zijn, dat het typering van individuen betreft. Zoals reeds beschreven, gaat het evenwel meer om typologische onderscheidingen van denk- en leefwerelden van verschillend soortige heroïnegebruikers dan om karakterisering van bepaalde heroïnegebruikers. Hiermee is een tegelijkertijd 'zwakke' en 'sterke' plek van dit onderzoek aangegeven. Zwak omdat de verwachting van (wellicht) velen dat een (basis voor) een hulpmiddel wordt geboden waarmee heroïnegebruikers op meer adequate wijze tegemoet kunnen worden getreden (hetzij therapeutisch, justitieel of sociaal praktisch) niet gehonoreerd wordt. Zwak tevens omdat enige cijfermatige aanduiding ontbreekt van de aantallen heroïnegebruikers die met de diverse levensstijlen kunnen worden geassocieerd. Aan deze twee punten dient echter onmiddellijk te worden toegevoegd dat de onderzoekers ook geen enkele pretentie hadden om hieraan een bijdrage te leveren. Hun bedoelingen lijken daarentegen een heel andere kant op te gaan, en daarmee zij dan iets over de 'sterke' kant van dit onderzoek gezegd. Het onderzoek speelde zich niet in een abstracte ruimte af, maar is gebaseerd op uitgebreid interviewwerk met heel concrete heroïnegebruikers. Hierdoor is bereikt dat op het niveau van individuen wel

degelijk groter inzicht ontstaan is, al heeft dit minder met psychische en meer met sociale aspecten van doen. Met behulp van dit inzicht kan wellicht een evenwichtiger bejegening van verslaafden gerealiseerd worden, waarin op gedifferentieerde wijze met beide aspecten rekening wordt gehouden. Aan de uitvoering hiervan zal echter nog gewerkt moeten worden. In de tweede plaats maakt dit onderzoek duidelijk hoezeer ook de opkomst en verbreding van de heroïneproblematiek maatschappelijk veroorzaakt is. In dit opzicht spreken de onderzoekers van 'heroïnisme' (vergelijk alcoholisme). Dit heroïnisme is maatschappelijk stevig verankerd geraakt, met name in jeugdsub-culturen en de zg. heroïnestructuur (zie hiervoor).

30

De jeugdsubculturen brengen voortdurend nieuwe heroïnegebruikers voort en hun gedrag wordt geschraagd en geconsolideerd door de heroïnestructuur. Deze constellatie rond de heroïne voert in termen van de auteurs tot een zichzelf reproducerend heroïneprobleem. Zo bezien wordt het ook moeilijker cijfermatige aanduidingen te geven.

Oplossingen om dit zelf-reproducerend karakter van het heroïneprobleem te doorbreken, althans te beheersen, worden in het rapport niet geboden. Bij de beschrijving van de diverse typen wordt wel iets gezegd over mogelijke effecten van de legale heroïneverstrekking op het gebruik. Voor wat de huidige gebruikers betreft, geven deze uitspraken weinig aanleiding tot hoop. Men zal overwegend blijven gebruiken en/of doorgaan het criminele pad te bewandelen. Verder lijkt het gezien de resultaten van dit onderzoek nauwelijks te verwachten dat een maatregel als heroïneverstrekking (overigens veel complexer dan de term 'maatregel' suggereert) er veel zal toe bijdragen dat potentiële nieuwe gebruikers maar van de heroïne afzien. Een tegengesteld effect lijkt evenwel zeer goed mogelijk. Vanuit de illegale heroïnehandel zullen juist de inspanningen worden vergroot om deze categorie te bereiken, om zodoende verloren afzet te compenseren. Deze categorie zelf zal blijven doorbestaan, zolang in bepaalde jeugdsub-culturen de diverse sociaal-psychologische en symbolische betekenissen van heroïne in

stand worden gehouden. Legalisering zal hier weinig aan afdoen, omdat heroïne als middel om je bijv. op symbolische wijze te kunnen doen onderscheiden van en eventueel af te zetten tegen de 'gewone' samenleving haar functie blijft behouden. Deze functie hangt nl. waarschijnlijk minder met het illegale karakter samen, maar meer met de wijze waarop je het gebruikt, en de gedragsconsequenties die dergelijk gebruik kan en mag hebben voor betrokkene. Hierbij kan aan intensiteit en frequentie maar ook aan het gebruiksritueel en de diverse aspecten van wat 'junkengedrag' heet, worden gedacht. In dit opzicht bestaat er een parallel met alcoholgebruik. Hoewel alcohol een algemeen geaccepteerde drug is, kan het toch de bijv. bovengenoemde symbolische waarde krijgen door de wijze waarop je het gebruikt en de manier waarop je je onder — eventueel zelfs geringe — invloed gedraagt.

31

Tenslotte dient te worden bedacht dat legale verstrekking voor potentiële gebruikers een extra stimulerend perspectief kan zijn: als je eenmaal afhankelijk bent van de (illegale) heroïne, staat de legale heroïne garant voor een continue voorziening. Een complicerende factor is tenslotte dat heroïne slechts bevredigend is wanneer de dosis in de loop der tijd geleidelijk stijgt (zg. tolerantie niveau verhoging). Uit de (Engelse) praktijk blijkt dit tot veel problemen aanleiding te geven.* Vormen van

* Engels onderzoek heeft bijv. sterke aanwijzingen opgeleverd dat ononderbroken heroïneverstrekking juist tot instandhouding van delinquent gedrag leidt, m.n. drugshandel.

Zie hiervoor:

Mott, J. A long term follow-up of male non-therapeutic opiate users and their criminal histories.

In: Problems of drug abuse in Britain; ed. by D. J. West. Cambridge, Institute of criminology, 1978, blz. 80-88.

Een ander probleem heeft betrekking op de bepaling van de omvang van de te verstrekken dosis. Is deze relatief ruim dan blijkt een gedeelte weg te stromen naar de zwarte markt. Is het naar iemands smaak te weinig, dan zal men een beroep doen op deze zwarte markt.

Zie hiervoor:

Edwards, G. Some years on evaluations in the 'British system'.

In: Problems of drug abuse in Britain; ed. by D. J. West. Cambridge, Institute of criminology, 1978, blz. 1-45.

afschrikking zullen onderdeel moeten blijven uitmaken van een beleidspakket gericht op beheersing van de problematiek. Daarbij kan worden aangesloten bij een uitspraak van de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne mevr. M. H. M. F. Gardeniers-Berendsen, coördinerend minister voor het drugbeleid, die bij gelegenheid van een drugspreventie congres* verklaarde: 'Gezien de risico's die het gebruik met zich mee kan brengen is dan ook de beperking van de beschikbaarheid een belangrijke pijler van het drugbeleid. Naar deze beperking wordt gestreefd door het bestrijden van het illegale aanbod op grond van de Opiumwet'.

* Verslag Studiedagen Drugspreventiebeleid Rotterdam 22-23 april 1982.
Rotterdam, Drugsadviescommissie van de gemeente Rotterdam, 1982, blz. 5-9.

Houdingen, ervaringen en zelfpercepties van aan heroïne verslaafde moeders

door Mary Ellen Colten

Inleiding

33 Bijna altijd staat in het leven van vrouwen die kinderen hebben de moederrol centraal. Aan de betekenis van deze rol voor verslaafde vrouwen, waarvan de meeste kinderen hebben, is echter nauwelijks aandacht besteed. Nog minder aandacht is gegeven aan het belang van de moederrol voor de behandeling van deze vrouwen. In de discussie hierover komt de relatie tussen moeder en kind slechts ter sprake in verband met de nadelige invloed die opiaten en vervangingsmiddelen op ongeboren en pasgeboren kinderen hebben. De moeder wordt dan gezien als de bron en niet als het slachtoffer van het probleem en over haar wordt slechts in de meest negatieve termen gesproken. Ontegenzeggelijk zijn de fysieke gevolgen van heroïnegebruik door de moeder voor haar nog ongeboren of pasgeboren kind ernstig. (Zie bijv. Blinick, Jerez en Wallach, 1973; Finnegan, Connaughton, Emich en Wieland, 1972 en vele andere publicaties). Het is echter veel minder duidelijk wat de *psycho-sociale* gevolgen voor zowel moeder als kind zijn. We weten haast niets over de relatie tussen verslaafde moeders en hun kinderen en over hun levenswijze in de periode na de zuigelingenfase. Sommigen zijn van mening dat verslaafde vrouwen geen geschikte moeders kunnen zijn. Zonder dat hun beweringen door empirische gegevens ondersteund worden, stellen zij dat deze vrouwen niet in staat zijn het belang van het kind voorop te stellen of aan de behoeften van dat kind tegemoet te komen. Een aantal kwesties heeft de discussie over en het onderzoek naar het ouderlijk gedrag van

Dit is een verkorte weergave van: Attitudes, experiences and self-perceptions of heroin addicted mothers. In: Journal of Social Issues, 38e jrg., nr. 2, zomer 1982, blz. 77-92.

verslaafden vertroebeld. In de meeste studies worden kinderen van verslaafden als een geïsoleerd probleem beschouwd, zonder dat het welzijn van de ouders erbij betrokken wordt en is de aandacht slechts gericht op de korte termijngevolgen van de verslaving gedurende de zwangerschap voor het kind. In andere studies ontbraken goede controle-groepen. Hierdoor zijn de gevolgen van gebrek en armoede verward met de invloed die verslaving zou hebben op iemands capaciteiten, om als ouder te functioneren. Meestal gaat dit gepaard met een burgerlijke opvatting over het juiste en goede ouderlijke gedrag. Een ander probleem spruit voort uit de veronderstelling dat verslaafde ouders per definitie in het beste geval hun kinderen verwaarlozen en in het slechtste geval mishandelen. Daarnaast zouden deze ouders en hun kinderen verstoken blijven van betrokkenheid van andere volwassenen die iets om hen geven. Onderzocht moet worden of deze veronderstellingen opgaan.

34

In dit artikel zal aan de hand van resultaten van een psycho-sociaal onderzoek naar verslaafde vrouwen op een aantal van deze kwesties ingegaan worden. Verslaafde moeders zullen vergeleken worden met niet-verslaafde en gekeken zal worden in hoeverre verslaafde vrouwen steun uit hun omgeving ondervinden bij de opvoeding. Tenslotte zal onderzocht worden of de verslaving ontstond voor of na de geboorte van het eerste kind.

Onderzoeksopzet

Via verschillende behandelingscentra in Detroit, Los Angeles en Miami zijn op vrijwillige basis 170 vrouwen in het onderzoek betrokken die een behandeling voor drugsverslaving ondergingen. Hun therapie was maximaal drie weken voor het interview gestart. Na afloop van hun ondervraging werden de respondenten betaald. De controlegroep was samengesteld uit vrouwen die een uitkering verzochten bij een bureau van de Michigan Employment Security Commission, dat in dezelfde buurt lag als een aantal van de bovenbedoelde behandelingscentra. Ook deze vrouwen werden betaald.

De twee groepen verschilden niet in leeftijd, ras of arbeidsstatus. Wel heeft de controlegroep een langere schoolopleiding achter de rug. De

respondenten zijn op gestructureerde wijze door een vrouw ondervraagd in een twee tot drie uur durend interview, waarbij niemand anders aanwezig was.

Demografische kenmerken

Zeven op de tien verslaafde vrouwen hadden kinderen tegenover de helft van de niet-verslaafden. De verslaafde vrouwen kregen hun eerste kind gemiddeld iets voor hun 19e levensjaar en de rest na het 21e, met andere woorden de groep verslaafden had iets oudere eerstgeborenen. Er was geen verschil in aantal kinderen en leeftijd van het jongste kind.

Verslaafde en niet-verslaafde kinderloze vrouwen verschilden niet wat burgerlijke staat betreft, maar bij de moeders was in dit opzicht wel sprake van een groot verschil. Twee maal zoveel verslaafde moeders als niet-verslaafden hadden mislukte huwelijken achter de rug (49,6% tegenover 24,1%).

35 Bijna alle (97,7%) kinderen van niet-verslaafde moeders woonden bij hen, tegenover slechts 56,3% van de kinderen van verslaafden. Wel moet hierbij in aanmerking genomen worden dat 36% van de verslaafden in therapeutische gemeenschappen leefden en deze accepteren niet allemaal kinderen. In tegenstelling tot wat veelal wordt aangenomen was slechts 10,9% opgenomen in tehuizen, pleeggezinnen of geadopteerd. Van het restant dat niet bij de moeder woonde, werd 37,9% door de moeders of andere familieleden (uitgezonderd de man) van de respondenten verzorgd. Dit illustreert de betrokkenheid van de familie bij de ondersteuning van deze kinderen en misschien ook wel de moeders.

Gevraagd naar de reden dat de kinderen niet bij hen woonden, antwoordden de meeste vrouwen dat dit gebeurde omwille van het welzijn van het kind. Helaas is hen niet gevraagd of zij dit geheel uit vrije wil deden of zich misschien hiertoe overgehaald voelden.

Houding ten opzichte van kinderen

Aan de respondenten is gevraagd hoe het leven van een vrouw beïnvloed wordt door het hebben van kinderen en wat de leukste en vervelendste kanten daarvan zijn. De resultaten zijn, tenzij anders aangegeven, geldig zowel

voor moeders als voor kinderloze vrouwen. Het meest opvallend van deze resultaten is dat de antwoorden van verslaafden op een aantal verschillende vragen volkomen overeen kwamen met die van niet-verslaafden. Ook geven deze uitkomsten geen steun aan de dikwijls geuite veronderstelling dat verslaafde vrouwen minder realistische verwachtingen hebben over de gevolgen van het nemen van kinderen en over de verwachte relatie met deze kinderen.

Van een aantal argumenten vóór of juist tegen het nemen van kinderen moesten de vrouwen aangeven of zij het met het desbetreffende argument eens waren of niet. De twee groepen verschilden wat betreft de argumenten pro slechts op één punt: niet-verslaafden vonden het feit dat het kind thuis zou kunnen helpen vaker een goede reden om een kind te nemen. Voor de rest, bijv. dan heb je iemand die van je houdt, die je nodig heeft, die plezier in huis brengt of verlichting brengt op latere leeftijd, verschilden de beide groepen niet. Bij de argumenten contra bleek dat verslaafde vrouwen vaker twijfelden aan hun capaciteiten om een goede moeder te zijn. Van de verslaafde vrouwen was 81% het eens met de stelling geen kinderen te nemen omdat je niet in staat zou zijn 'voldoende aandacht en zorg aan het kind te besteden', tegenover 51% van de niet-verslaafden. Ten aanzien van het argument dat 'je denkt een slechte moeder te zullen worden', was dit het geval voor 60% van de verslaafde vrouwen en 47% voor de anderen. Zoals ook uit andere gegevens zal blijken, zijn verslaafde moeders opvallend bang ongeschikt te zullen zijn.

In de literatuur over de verslaafde vrouw komt vaak het thema naar voren dat ze de neiging zou hebben haar gedachten over het krijgen van kinderen te doorspekken met fantasieën over de onuitsprekelijke liefde van het kind voor haar en over de ongelimiteerde hoeveelheid kameraadschappelijkheid en aanbidding waardoor ze als individu tegenover zichzelf en anderen bevestigd zou worden. Het is duidelijk dat dit onderzoek geen steun geeft aan die gedachte. Een verdere aanwijzing in deze richting is het gegeven dat in beide groepen evenveel kinderloze vrouwen zeggen kinderen

te willen hebben. Eveneens is het verschil tussen verslaafde moeders en niet-verslaafden wat de wens naar meer kinderen betreft statistisch niet significant.

Tenslotte zijn verslaafde vrouwen opvallend vaker dan niet-verslaafden van mening dat anderen dan de ouders ofwel de 'straat' de meeste invloed hebben op de manier waarop hun kinderen zullen opgroeien. Dit antwoord zou weleens gebaseerd kunnen zijn op hun eigen levenservaring als opgroeiend kind. Er kan ook enige spijt in doorklinken, in de zin dat in geval van een grotere invloed van hun ouders, de 'straat' hen niet gebracht zou hebben tot heroïnegebruik. Dit resultaat past evenwel in het patroon van angst voor onbekwaamheid tot opvoeding en voor gebrek aan invloed op die opvoeding, waarvan de antwoorden van verslaafde vrouwen doordrenkt zijn. Zoals we zullen zien wordt deze angst niet noodzakelijkerwijze ondersteund door soort of kwaliteit van de relatie die zij met hun kinderen hebben.

Ervaringen met betrekking tot de opvoeding

Er vallen geen opvallende verschillen waar te nemen tussen de twee groepen vrouwen bij de beschrijving die zij van hun kinderen geven. Ze zeggen beiden heel vaak dat hun kinderen het leuk vinden gekust en geknuffeld te worden en ze zijn allemaal trots op hun kinderen. In evenveel gevallen (ongeveer 59%) zeggen ze dat hun kinderen hen aan hun eigen jeugd doen herinneren. De beide groepen hebben dezelfde gevoelens voor hun kinderen ook t.a.v. de relatie die ze met hen hebben.

Ze vinden even vaak dat hun kind zich misdraagt of problemen geeft. Meer dan 80% van beide groepen zegt erg goed met hun kind te kunnen opschieten. Ook het belang van en het plezier in de moederrol wordt even hoog gewaardeerd. De gedragsbeschrijvingen verschillen iets meer van elkaar, hoewel ook hier veel overeenkomsten bestaan tussen beide groepen. School- en kerkbezoek is ongeveer gelijk en kinderen van verslaafden moeten ongeveer even vaak speciale karweitjes in en rond het huis doen. De moeders doen dezelfde speciale dingen met en voor de kinderen. Wel is er verschil in hun beoordeling van hun eigen strengheid en verschil in de wijze waarop ze zeggen te straffen. De verslaafde

moeders vinden zichzelf veel minder streng dan de niet-verslaafden en zeggen ook minder vaak (48,6%) dat ze straffen d.m.v. slaan dan de anderen (74%). Aan de andere kant zegt 42,9% van de verslaafden hun kinderen weleens de les te lezen, terwijl slechts 16,9% van de niet-verslaafden deze techniek toepast.

Veelvuldig wordt aangenomen dat verslaafde moeders hun kinderen mishandelen. Deze laatste bevindingen zijn hiermee in tegenspraak. Toch zou het kunnen zijn dat verslaafde moeders in werkelijkheid wel hun kinderen vaak slaan, maar zij hier slechts een 'sociaal wenselijk' antwoord hebben gegeven. De andere uitkomsten ondersteunen deze hypothese echter in het geheel niet. In de eerste plaats zegt immers toch nog de helft hun kinderen te slaan. Ten tweede zegt van beide groepen een gelijk aantal vrouwen dat ze andere strafmethoden, zoals extra karweitjes en het intrekken van voorrechten, hanteren. Eén op de vijf verslaafden zegt te schreeuwen tegen hun kinderen hetgeen zeker niet een 'sociaal wenselijke' methode is. Meer dan de helft van de vrouwen (in beide groepen) zegt wel met straf te dreigen maar deze dreiging niet uit te voeren als puntje bij paaltje komt en dit is toch een alleszins ongechikte opvoedingsmethode.

38

Het zou best kunnen zijn dat de verslaafde vrouwen, waarvan gebleken is dat ze meer soorten straf ondergaan hebben dan de niet-verslaafden, hun manier van disciplineren vergelijken met hetgeen hun ouders deden, zodat ze zichzelf om die reden minder streng beoordelen. In hun verleden kan ook de reden gelegen zijn dat ze minder vaak fysieke straffen hanteren, omdat hierbij onplezierige herinneringen naar boven komen. Een andere reden dat verslaafde vrouwen minder vaak slaan, kan zijn dat hun kinderen iets ouder zijn en het is bekend dat oudere kinderen over het algemeen minder vaak geslagen worden. Tenslotte zijn ze ook minder positief over de gevolgen van fysiek straffen. In zijn algemeenheid vinden verslaafden, zoals we reeds zagen, dat ze weinig invloed hebben op het opgroeien van hun kinderen.

Het gebrek aan invloed op en bekwaamheid tot opvoeding is een telkens terugkerend thema bij verslaafde moeders. Het lage gevoel van eigenwaarde komt overeen met hetgeen niet-verslaaf-

den over verslaafden en in het bijzonder over verslaafde vrouwen denken. Zelfs degenen die bij het hulpverleningsproces voor verslaafde vrouwen zijn betrokken, verwachten dat zij als moeder niet goed kunnen functioneren. Van de verslaafde moeders voelt 19,8% zich minder dan de doorsnee moeder, tegenover geen enkele niet-verslaafde moeder. Slechts 31,5% voelt zich beter (tegenover 51,2% van de niet-verslaafden) dan gemiddeld. Deze gevoelens van onbekwaamheid moeten verschrikkelijk zijn, mede gezien het belang dat zij aan het moederzijn hechten en het plezier dat zij daarin vinden. Deze zaken dienen in toekomstig onderzoek nader onder de loep genomen te worden.

Steun bij de opvoeding

39 Verslaafde moeders staan wat geïsoleerder in het leven dan niet-verslaafden. De hypothese dat zij ook minder personen kennen die hen kunnen bijstaan met de kinderen en daarmee een band kunnen opbouwen en dat de lage inschatting van hun eigen opvoedingscapaciteiten hiermee te maken heeft, gaat niet op. Even vaak als bij niet-verslaafden wordt de vader van het kind of hun eigen moeder genoemd als iemand aan wie ze de zorg voor het kind kunnen toevertrouwen. Verslaafden noemen wel vaker de moeder dan niet-verslaafden (60% tegenover 53%), terwijl de vaders juist minder vaak genoemd worden (18% tegenover 34%). Dit is in overeenstemming met het gegeven dat minder verslaafde moeders nog getrouwd waren.

Verslaafde moeders spraken opvallend vaker met hun eigen moeder over problemen aangaande de gezondheid van het kind of de opvoeding (in de laatste maand voor het interview). Wel bleek slechts 15% van de verslaafde vrouwen hun opvoedingsproblemen te kunnen of willen bespreken op het hulpverleningscentrum.

Van de verslaafde vrouwen met kinderen woonde 26,5% bij hun moeder en slechts 11,5% van de niet-verslaafden, hetgeen een indicatie is dat de moeder een belangrijke steun bij de opvoeding is. Tenslotte is het interessant te zien dat de niet-verslaafde kinderloze vrouwen vaker bij hun moeder wonen dan vrouwen met kinderen, terwijl dit bij

verslaafden geen verschil te zien geeft.

Tijdstip van verslaving in relatie met de geboorte van het kind

Er is nog één serie gegevens die direct betrekking heeft op verslavingsbehandeling en preventie. De literatuur over kinderen van verslaafden gaat impliciet uit van de veronderstelling dat alle kinderen geboren worden op het moment dat de moeder al verslaafd is.

Dit hangt samen met de concentratie van aandacht op de fysieke gevolgen voor het ongeboren en pasgeboren kind. Er is echter geen enkele reden om van deze veronderstelling uit te gaan.

40

Hoewel niet rechtstreeks hiernaar gevraagd is, bleek uit een combinatie van een aantal gegevens dat zeker meer dan de helft van de verslaafde vrouwen nooit heroïne had gebruikt voor de geboorte van het eerste kind. Eén op de drie had nog nooit gebruikt voor de geboorte van het laatste kind, waarbij enig kind als laatste is geteld, maar ook als eerste. Ongeveer 30% begon binnen twee jaar na de geboorte van het jongste kind en 38% binnen twee jaar na de geboorte van het eerste kind. Het hebben van een kind zou een factor kunnen zijn die bijdraagt tot heroïnegebruik, maar die conclusie kan niet rechtstreeks uit bovenstaande resultaten getrokken worden: de leeftijd waarop een vrouw vatbaar is voor heroïnegebruik is immers tevens de leeftijd waarop zij normaal gesproken kinderen krijgt. Veel kinderen van verslaafde vrouwen zijn, zoals we zagen, geboren toen de moeder nog niet verslaafd was. Dit betekent dat naast aandacht voor fysieke problemen van pasgeborenen van verslaafden ook aandacht gegeven moet worden aan de moeder en het kind in een latere fase, waarbij het niet zozeer om fysieke problemen gaat.

In eerdere studies hebben we al aangetoond dat verslaafde vrouwen veel sociale moeilijkheden kennen, waarvan sommigen duidelijk het gevolg zijn van hun verslaving in plaats van de oorzaak. Kinderen van verslaafde moeders kunnen het ook zwaar hebben. Dit hoeft niet noodzakelijkerwijze aan hun moeder te liggen, als wel aan de materiële en sociale achterstandssituatie en de afkeuring en min-

achting van anderen. In dit verband is het interessant te constateren dat ook veel verslaafde mannen voor hun kinderen hebben gezorgd en nog steeds doen. Hier zullen zich gelijksoortige problemen voordoen. Toch is nog nooit onderzoek gedaan naar de kinderen van deze mannen.

Het gaat hier om een problematiek die voor veel vrouwen geldt, bijv. ook voor aan alcohol verslaafden. Hoewel de meerderheid van aan alcohol verslaafde vrouwen geen kinderen meer krijgt, wordt tegenwoordig veel aandacht besteed aan baby's van alcoholistes. Het blijkt dat vrouwen wordt verweten dat hun handelen toekomstige generaties benadeelt en dat deze vrouwen dat ook zo zijn gaan voelen. Op die manier krijgt misbruik een morele bijbetekenis voor vrouwen, die niet noodzakelijkerwijze voor mannen geldt.

Samenvatting en de gevolgen voor de behandeling

41

We zagen dat verslaafde vrouwen om dezelfde redenen kinderen willen als niet-verslaafde vrouwen. In de meeste opzichten doen ze dezelfde dingen met hun kinderen. Ze zijn echter minder streng en passen minder vaak fysieke straffen toe. Ze voelen zich sneller ongeschikt, zijn banger voor de toekomst van hun kinderen en denken eerder dat ze minder invloed op hun kinderen hebben dan de buitenwereld.

Waarschijnlijk is tot nu toe in onderzoek- en behandelingsprogramma's te veel aandacht besteed aan de fysieke gevolgen voor het on- en pasgeboren kind, terwijl nu gebleken is dat vele kinderen niet zijn blootgesteld aan heroïne in de baarmoeder. Daarnaast zijn vele kinderen, zo ze al de fysieke gevolgen van heroïnegebruik door de moeder hebben ondergaan, geen baby's meer. Dit betekent dat waarschijnlijk de sociale consequenties het meest opvallend voor kind en moeder zijn. Dit gegeven dient gevolgen te hebben voor de behandelingsprogramma's.

Een telkens terugkerend thema in de resultaten is het gevoel van verslaafde vrouwen dat ze geen goede moeders kunnen zijn. De literatuur geeft aan, en mensen die betrokken zijn bij de behandelingsprogramma's zijn het ermee

eens, dat deze programma's uitgaan van de veronderstelling dat verslaafde vrouwen slechte moeders zijn. Wanneer ze met betrekking tot kinderen steun verlenen, blijken deze programma's ervan uit te gaan dat verslaafde vrouwen psychologische tekortkomingen hebben die hen beletten een geschikte moeder te zijn.

Dit zou wel eens een voorspelling kunnen zijn die zichzelf waarmaakt. Wanneer verslaafde moeders behandeld worden alsof ze dwaas, schuldig en onverantwoordelijk zijn, zullen ze zichzelf ook zo gaan voelen en zich mogelijk ook zo gaan gedragen. Het is moeilijk een goede of zelfs maar een 'normale' of gemiddelde moeder te zijn wanneer je omgeving twijfelt aan je bekwaamheid.

In de eerste plaats moeten alle behandelingsprogramma's aandacht besteden aan zowel moeder als kind. Wanneer een moeder aan de behandeling begint, moet men zich realiseren dat de moederrol waarschijnlijk zeer belangrijk voor haar is, zelfs als haar kinderen op dat moment niet bij haar wonen.

42

Het ondergaan van de behandeling levert op zich al vaak speciale problemen voor de moeder op. Algemeen wordt erkend dat vele moeders geen behandeling ondergaan omdat er geen voorzieningen voor de kinderen worden getroffen. Anderen doen niet mee omdat ze bang zijn afstand te moeten doen van hun kinderen. Deze angst moet weggenomen worden en er dienen dagverblijven voor jonge kinderen opgericht te worden. Het behandelingsprogramma moet zo vastgesteld worden dat ze haar kind eventueel naar school kan brengen en dat gezorgd wordt voor opvang na schooltijd. In de laatste maand voor het interview uitte 73% van de vrouwen bezorgdheid over de gezondheid van de kinderen en had 30% problemen met de opvoeding. Slechts 15% sprak hierover op het behandelingscentrum. Ook voor de oplossing van deze problemen moeten voorzieningen geschapen worden. De moeders die dit soort hulp zoeken dienen positief benaderd te worden: hen moet duidelijk gemaakt worden dat dit soort problemen en kopzorgen geen bijzonderheid zijn, maar bij alle moeders voorkomen en dat de verslaving niet noodzakelijkerwijze de oorzaak daarvan is.

Sommige centra hebben reeds dit hele scala

van voorzieningen, (medische, psychologische hulp, kinderopvang etc.). Ook deze bleken echter niet succesrijk te zijn omdat ze het geloof bij de vrouwen bleken te versterken dat zij als moeder een mislukking zijn, omdat ze verslaafd zijn. Om dit probleem op te lossen zullen deze centra een andere houding ten aanzien van hun manier van functioneren dienen aan te nemen. De vrouwen zou men ervan bewust moeten maken dat hun bijzondere sociale omstandigheden en zelfs het feit dat ze behandeld worden, een extra last voor henzelf en hun kinderen kunnen betekenen. Het behandelingsprogramma zou als een tegengif tegen de van buiten komende beletselen gepresenteerd moeten worden, met andere woorden als een versterking en ondersteuning in plaats van een behandeling van gebrekkige persoonlijkheden.

43 Verslaafde moeders blijken te denken dat ze weinig invloed op het opgroeien van hun kinderen hadden. Wanneer ze zich losmaken van hun kinderen ofwel door de omstandigheden, ofwel door een gevoel van wanhoop, zal ook deze gedachte een voorspelling worden die zichzelf waarmaakt. Hun lage gevoel van eigenwaarde en de onplezierige omstandigheden waarin ze leven, versterken het gevoel dat ze maar weinig invloed hebben. Wanneer deze vrouwen geleerd wordt hun leven in eigen handen te nemen kan tevens benadrukt worden dat ze een wezenlijke, positieve invloed op het leven van hun kinderen kunnen hebben.

De moeders van verslaafde vrouwen blijken een wezenlijke ondersteuning te zijn bij de opvoeding. Hoewel dit van groot belang is, kan dit een zware belasting zijn. Het is van belang voor de verslaafde vrouw dat ze de kring van personen bij wie ze steun kan vinden uitbreidt. Bij de verslavingsbehandeling zou men wederzijdse ondersteuning door vrouwen die behandeld worden, moeten stimuleren en hen tevens moeten leren op een niet manipulerende manier meer steun te zoeken en daarvan gebruik te maken.

Anderen hebben op overtuigende wijze de behoefte aan speciale instellingen voor vrouwen met kinderen beschreven*. De uitkomsten van dit onderzoek tonen de noodzaak daarvan aan. Belangrijker is dat deze resultaten laten

zien dat de centra voor drugsbehandeling de relatie tussen moeder en kind centraal moeten stellen, geen oordeel moeten vellen over de verslaafde moeder en zich niet bestraffend tegenover deze vrouwen moeten opstellen, die verpletterd schijnen te worden door een onrealistisch gevoel van mislukking, met name wat het de moederrol betreft. En dat is juist hetgene waar zij veel belang aan hechten.

* Opmerking van de redactie: aan dit aspect werd wat eigen land betreft recentelijk aandacht besteed door A. C. Quik-Schuyt in het artikel 'Kinderen van drugverslaafde ouders', Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht, sept. 1982 (blz. 166-167).

Verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke heroïne-gebruikers: gezinsachtergrond en socialisatie*

door Victoria Jackson Binion

Veel theoretici zijn van mening dat de oorsprong van verslavingen gezocht moet worden binnen de context van het gezin. Voor wat betreft het gebruik van drugs wordt daarbij met name de adolescentie als een bijzonder belangrijke fase beschouwd.

45

Wanneer we de literatuur over druggebruik overzien constateren we dat de belangstelling tot op heden voornamelijk is uitgegaan naar verstoringen van het gezinsleven. De gezinsachtergrond van druggebruikers is beschreven als pathologisch, ontregeld en inadequaat waar het gaat om de opvoeding tot volwassenheid. Deze aandacht voor het pathologische is deels terug te voeren op sociologische theorieën over het ontstaan van afwijkend gedrag en op de psycho-analytische oriëntatie van veel in verslaving geïnteresseerde wetenschapsmensen. Binnen deze theorieën zijn de emotionele gezondheid en stabiliteit van het gezin kritieke variabelen bij het ontstaan van verslavingen. Aangezien de stabiliteit van het gezin bepaald wordt door de opvattingen en handelwijze van de ouders, wordt ook de rol van de ouders in het verslavingsproces benadrukt. Uit de onderzoeksliteratuur komt de moeder naar voren als de centrale figuur in het ouderlijk gezin van de verslaafde, terwijl de vader ofwel afwezig is ofwel een bijrol vervult. De moeder van de mannelijke verslaafde is beschreven als dominant, onzeker, rigide en ambivalent in haar houding tot haar zoon. Ook het onderzoek naar de

* Dit is een verkorte weergave van: Sex differences in socialization and family dynamics of female and male heroin users.

In: Journal of social issues, 38e jrg., nr. 2, zomer 1982, blz. 43-57.

moeder van de vrouwelijke druggebruiker is eenzijdig gericht op pathologische aspecten van de relatie. Zo is de moeder van vrouwelijke gebruikers beschreven als bestraffend of onverschillig waar het gaat om de seksualiteit en de sexuele ontwikkeling van de dochter. Volgens anderen is de moeder niet sociaal voelend en alcoholistisch.

Samenvattend kan gesteld worden, dat de literatuur de rol van de moeder sterk beklemtoont en de persoonlijkheid van vader en moeder beschrijft als elkaars tegenpool. Afgezien van het onderzoek naar de persoonlijkheid, is de gezinsachtergrond en de socialisatie van drugverslaafden een nog weinig onderzocht terrein.

Het onderzoek waarover in het volgende verslag wordt gedaan, is opgezet als een verkenning van de ervaringen van mannelijke en vrouwelijke heroïneverslaafden in het ouderlijk gezin.

46

Inzicht hierin kan enerzijds leiden tot een beter begrip van de factoren die van invloed zijn op het druggebruik bij adolescenten en anderzijds bijdragen tot verbetering van de preventie en behandeling.

Onderzoeksopzet

Het onderzoek vond plaats in Detroit, Los Angeles en Miami bij behandelingscentra van de overheid. In totaal werden 170 vrouwelijke en 202 mannelijke heroïneverslaafden geïnterviewd.

De onderwerpen waarover informatie werd verzameld waren: psychologisch bevinden, attitudes, relaties, ouderschap, persoonlijke achtergrond en gezin van afkomst, druggebruik en demografische kenmerken. Hier worden alleen de resultaten gegeven die betrekking hebben op de persoonlijke achtergrond en het gezin van afkomst.

De gemiddelde leeftijd van de verslaafde vrouwen was 25,8 jaar, die van de mannen 27,5 jaar. De duur van de schoolopleiding van de vrouwen was 11,2 jaar; die van de mannelijke respondenten 11,7 jaar. 56,2% Van de vrouwen had een zwarte huidskleur; 34,8% was blank en 5,5% had een andere etnische achtergrond. Bij de mannen waren deze percentages resp. 55%; 32,7% en 12,4%. Mannen en vrouwen verschilden niet in echtelijke staat, godsdienst en aantal

kinderen. Wel waren er verschillen tussen beide groepen in leeftijd en werkervaring. De mannen waren significant ouder en hadden de laatste twee jaar vaker een baan gehad.

Resultaten en discussie

Het ouderlijk gezin

Het merendeel van zowel de mannelijke als vrouwelijke druggebruikers woonde tot het twaalfde jaar in een gezin waar beide ouders aanwezig waren (bij 58,4% van de mannen en 54,7% van de vrouwen). 26,7% Van de mannen was door moeder alleen groot gebracht, tegen 17,8% van de vrouwen. De vrouwelijke gebruikers bleken wat meer door een stiefvader (9,4% tegen 5%) of door andere verwanten te zijn opgevoed (14,7% tegen 9%). Geen van deze verschillen was significant. Ook wat betreft de grootte van het gezin waarin men opgroeide werden geen significante verschillen gevonden. Alles bij elkaar bleek slechts 3,6% van de vrouwen en minder dan 1% van de mannen opgevoed te zijn in een tehuis of bij pleegouders.

Van groter belang dan de vraag of het gezin wel volledig is, is de kwaliteit van de relatie tussen ouder en kind. Hoe goed konden de volwassenen in het ouderlijk gezin van de verslaafden met elkaar overweg? Het overgrote deel van de vrouwelijke (68,5%) en mannelijke (78,5%) verslaafden was van oordeel dat de relatie tussen de volwassenen in hun gezin tamelijk tot zeer goed was. Vrouwen beschreven hun kindertijd daarbij meer als niet gelukkig dan mannen (resp. 14,4% en 6%).

Verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke gebruikers werden ook gevonden met betrekking tot de financiële omstandigheden en religiositeit. Mannen vermeldden vaker een armoedige kindertijd dan vrouwen (resp. 51,5% en 41,2%) en waren significant vaker van mening dat de ouders erg of tamelijk godsdienstig waren (83% tegen 67,1%).

De ouders

De beschrijving van de ouders leverde interessante en belangrijke verschillen tussen de

groep mannelijke en vrouwelijke verslaafden. In meerderheid karakteriseerden beide groepen hun ouders als: goed mee op te schieten, verstandig, begripvol, kon je plezier mee maken, niet dogmatisch, liefhebbend, eerlijk en hulpvaardig. Over het algemeen lieten de mannelijke respondenten zich echter duidelijk positiever over hun moeder uit dan de onder-vraagde vrouwen. 59,6% Van mannen tegen 40,4% van de vrouwen, vond dat ze een echte 'moeder' was. De mannen waren daarbij positiever in hun oordeel over moeder dan over vader. Dit was niet het geval bij de vrouwelijke respondenten.

Samenvattend: zowel de mannelijke als de vrouwelijke heroinegebruikers herinneren zich hun opvoeders als personen die redelijk goed met elkaar overweg konden en met wie ze een vrij goede relatie hadden. Opmerkenswaard zijn de verschillen tussen de mannelijke en vrouwelijke gebruikers waar het betreft de financiële situatie thuis, de mate waarin ze zich gelukkig voelden en het oordeel over de ouders. Vrouwen geven significant meer dan mannen te kennen zich vaak ongelukkig te hebben gevoeld, terwijl de mannen positiever zijn in hun oordeel over hun moeder.

48

Problemen van de gezinsleden

Drugs, alcohol en andere problemen in het ouderlijk gezin worden vaak beschouwd als factoren die van invloed zijn op later druggebruik door de kinderen. In dit onderzoek werd navraag gedaan naar zeven probleemgebieden: druggebruik, alcoholgebruik, gevangenschap, ernstige psychische problemen, langdurige problemen met de gezondheid, pogingen om de kinderen tot druggebruik te brengen en de kinderen aanzetten op onwettige wijze geld te verdienen.

Gezinsleden die aanzetten op onwettige wijze geld te verkrijgen, kwamen bij de mannelijke respondenten meer voor dan bij de vrouwelijke (13,4% tegen 7,1%). Andere significante verschillen werden niet gevonden. Alcoholgebruik was in feite het enige probleem met een hoge frequentie. Gezinsleden met drankproblemen werden genoemd door 58,3% van de vrouwen en 58,4% van de mannen.

Socialisatie

Zelfbeeld

Noch uit de kindertijd noch uit de voor de socialisatie zo belangrijke adolescentie-periode bleken de ondervraagden het gevoel overgehouden te hebben dat ze door hun ouders als ongewenst werden beschouwd. Meer dan de mannelijke verslaafden waren de vrouwen van mening, dat ze zich in die periode en met name voor hun twaalfde jaar, eenzaam hadden gevoeld en niet geliefd waren. De vrouwen voelden zich ook minder populair bij leeftijdgenoten en hadden minder het gevoel dat ze door anderen werden bewonderd. De mannen vonden meer dan de vrouwen dat ze moeite hadden gehad om vrienden te maken, maar noch de mannen noch de vrouwen waren ontevreden over het aantal vrienden of vriendinnen dat ze hadden gehad.

49

Straf en discipline

Uit hetgeen de verslaafden vertelden over de wijze waarop ze thuis werden gestraft blijkt geen verschil tussen mannen en vrouwen. Dit met uitzondering van lijfstraffen. Slaag werd meer als opvoedkundige maatregel toegepast op mannen dan op vrouwen (resp. 86,1% en 73,5%). Andere strafmaatregelen zoals klussen opknappen, uitgescholden worden, naar bed gestuurd worden of niet naar buiten mogen, kwamen in dezelfde mate bij mannen als vrouwen voor.

Als maat voor de strengheid thuis werd een index ontwikkeld. Deze geeft aan dat vrouwen meer het gevoel hadden dan mannen dat ze strenger werden opgevoed en meer straf kregen dan andere kinderen (resp. 27,2% en 17,9%). Vrouwen hadden ook meer dan mannen het gevoel dat ze zonder reden werden gestraft. Dit verschil was echter niet significant.

Verschillen in de manier waarop meisjes of jongens door de ouders werden behandeld en in de verwachtingen die aan hen werden gesteld werd meer door de vrouwelijke respondenten aangegeven dan door de mannelijke (resp. 37,1% en 19,3%). Door de mannen werd meer dan door de vrouwen de mening aangehangen dat meisjes over het algemeen beter af waren (resp. 21,4% en 5,9%).

Het huis verlaten

De meeste mannen en vrouwen in de onderzoeksgroep waren tussen de 16 en 19 jaar toen ze het ouderlijk huis verlieten. Ten tijde van het onderzoek woonde nog slechts 12,5% van de vrouwen en 10,1% van de mannen bij de ouders thuis. De redenen voor het uit huis gaan lagen voor de vrouwen duidelijk anders dan voor de mannen. De belangrijkste redenen bij de vrouwen waren trouwen of samen wonen (36,1%), niet gelukkig zijn thuis of problemen met de ouders (18,4%), het gevoel eraan toe te zijn (16,3%). Voor de mannen waren de belangrijkste redenen: het gevoel eraan toe te zijn (33,7%), niet gelukkig zijn thuis of problemen met de ouders (13,8%) en militaire dienst (10,5%).

Weglopen is in het algemeen een aanwijzing voor onopgeloste problemen in het huisgezin.

50

Weglopen voor het zestiende jaar kwam meer voor bij vrouwen dan bij mannen (57,6% tegen 44,1%). Zowel mannen als vrouwen gingen meestal naar een vriend of familielid. 12,2% Van de vrouwen en 22,5% van de mannen zochten hun toevlucht op straat of in de buurt. Er waren geen verschillen tussen mannen en vrouwen wat betreft het gemiddeld aantal malen dat men van huis liep (resp. 2,7% en 3,2%).

De school

In het algemeen vonden zowel de verslaafde mannen als vrouwen de schooltijd een plezierige periode (resp. 63,4% en 67,1%). De mannen gaven meer dan de vrouwen te kennen over het geheel genomen tamelijk slechte leerlingen te zijn geweest. De meerderheid van beide groepen verliet de middelbare school zonder diploma (67,6% van het aantal vrouwen en 61,9% van de mannen). De redenen om van school te gaan lagen bij de mannen anders dan bij de vrouwen. Factoren die bij mannen meespeelden waren: drugs, hun mening over leraren en financiële problemen. Vrouwen noemden vaak zwangerschap en huwelijk. Wanneer druggebruik bij vrouwen echter een rol speelt is dat vaker dan bij mannen de belangrijkste reden om de school te verlaten. Van school gestuurd worden of van school gaan vanwege een te grote achterstand kwam vooral bij mannen voor.

De eerste drugs

Meer dan de vrouwen gaven de mannen in de onderzochte groep aan te roken, te drinken en drugs te gebruiken om door anderen geaccepteerd te worden. Zowel de mannen als vrouwen waren in meerderheid begonnen met marihuana. Andere drugs die als eerste gebruikt werden, waren barbituraten, amfetamine en heroïne. Voor 13,1% van de vrouwen en 8,4% van de mannen was heroïne de eerste drug.

De vrouwen waren over het algemeen ouder dan de mannen op het moment dat ze in contact met drugs kwamen, en werden meer dan mannen daarmee in aanraking gebracht door iemand van het andere geslacht. Ook de leeftijd waarop voor het eerst heroïne gebruikt wordt, is bij vrouwen hoger dan bij mannen.

53,7% Van de vrouwen en 56,8% van de mannen probeerde heroïne de eerste keer dat het hen werd aangeboden. Op 18,5 jarige leeftijd waren de meeste leden van beide groepen regelmatig gebruiker.

De redenen om heroïne te gebruiken zijn voor mannen en vrouwen duidelijk verschillend. Bij vrouwen staan contactuele en biopsychologische motieven op de voorgrond; bij mannen spelen voornamelijk fysiologische redenen een rol.

Oók geven zij als reden voor het heroïne-gebruik niet-fysiologische motieven op. Deze hebben te maken met externe omstandigheden zoals de drang om zich te handhaven in de maatschappij.

Conclusies en implicaties

De resultaten van dit onderzoek gaan in tegen de algemeen aanvaarde opvatting dat heroïne-verslaafden afkomstig zijn uit ontregelde, pathologische gezinnen en dat ze door hun ouders worden afgewezen. De uitkomsten suggereren dat het merendeel van zowel de verslaafde mannen als vrouwen door twee ouders wordt opgevoed; ouders die betrekkelijk goed met elkaar kunnen opschieten en die in staat zijn een sfeer te scheppen die door de kinderen als betrekkelijk gelukkig wordt ervaren. Afgaand op deze gegevens is het ontbreken van samenhang in het ouderlijk gezin van drugverslaafden enorm overschat. Belangrijke verschillen werden gevonden in de

gezinsachtergrond en socialisatie van mannelijke en vrouwelijke gebruikers.

Met name gedurende de adolescentie hield druggebruik bij vrouwen nauw verband met onopgeloste problemen in het gezin. De belangrijkste probleemgebieden liggen voor vrouwen op het relationele en gevoelsmatige vlak. Verslaafde vrouwen herinnerden zich dat ze zich van kindsaf niet geliefd voelden en eenzaam. Ze sloten moeilijk vriendschap en hadden het gevoel bij leeftijdgenoten niet populair te zijn. Naar hun oordeel werden ze vaker gestraft dan andere kinderen. Het zich niet gelukkig voelen en het gevoel van vreemding van het eigen gezin kwam in hun gedrag tot uiting in druggebruik, weglopen, op straat rondhangen en voor het eindexamen trouwen en/of zwanger worden.

52

De problemen van de verslaafde man zijn niet zozeer van relationele aard. Hun moeilijkheden hebben vooral te maken met externe sociale krachten zoals de school, armoede en de 'straat'. Vooral de rol van de school lijkt belangrijk. Was het zelfvertrouwen ten aanzien van schoolprestaties aanvankelijk al gering als adolescent werd schoolsucces volledig afgeschreven met als gevolg dat beroepsaspiraties en -doelstellingen niet werden ontwikkeld. Ook de verslaafde vrouwen bleken geen positieve prestatie-ervaringen op school te hebben. Voorts hadden deze vrouwen een gering gevoel van eigenwaarde. Bij zowel de mannen als vrouwen ligt hier één van de oorzaken van de latere heroineverslaving.

Een goed begrip van de relaties tussen de druggebruiker en zijn ouders en met name de moeder, lijkt een noodzakelijke component in onderzoek naar het verslavingsproces. We volstaan hier met de opmerking, dat de gegevens uitwijzen dat er wat de rol van de moeder betreft verschillen bestaan tussen mannelijke en vrouwelijke heroinegebruikers. Ten aanzien van een zoon is de moeder wellicht minder kritisch en meer bereid zijn gedrag te accepteren, zoals kan blijken uit het positieve oordeel van de mannelijke gebruikers. Het tamelijk negatieve oordeel over de vader kan erop duiden dat hij zich zowel ten aanzien van zoon als dochter ofwel afzijdig houdt c.q.

afwezig is, ofwel voornamelijk disciplinair is ingesteld.

De ontwikkeling van een verslaving komt uit dit onderzoek naar voren als het effect van een combinatie van interpersoonlijke, sociale en economische krachten. Verslaafden krijgen weinig aanmoediging op school en op de arbeidsmarkt. De sexeverschillen bij het begin van het druggebruik weerspiegelen waar het de vrouw betreft pogingen om relatieproblemen op te lossen en waar het de man betreft pogingen aan een gebrekkige prestatie en een sombere arbeidstoekomst te ontsnappen. Daarbij wordt de man en in mindere mate de vrouw duidelijk beïnvloed door deviante leeftijdsgenoten.

Tot slot van dit onderzoeksverslag noemen we enige implicaties voor de behandeling van heroïneverslaafden en verder onderzoek. Eén van de punten die op basis van dit onderzoek benadrukt kan worden, is de wenselijkheid bij de behandeling van gebruikers meer aandacht te geven aan de relatie met de ouders. Verder onderstreept dit onderzoek de behoefte aan begeleiding in het ontwikkelen van een realistische kijk op de eigen mogelijkheden en na te streven beroepsdoelen.

Een onderwerp dat in vervolgonderzoek nader bestudeerd zal moeten worden, is de dynamiek in de relatie tussen moeder—dochter en moeder—zoon.

Gegevens over de vader, verslaafde en andere gezinsleden zullen verkregen moeten worden uit vergelijkend longitudinaal onderzoek; aanbevolen wordt verder met behulp van ethnografische en sociale netwerktechnieken onderzoek te verrichten naar de contacten op straat en in de buurt. Tenslotte zullen er behandelingsprogramma's ontwikkeld moeten worden die zich richten op de specifieke probleemgebieden van de vrouwelijke gebruiker.

Vrouwen, heroïnegebruik, criminaliteit en prostitutie*

door S. K. Datesman en J. A. Inciardi

Gedurende de laatste decennia van de vorige eeuw ontstonden de eerste discussies over het mogelijke verband tussen verslaving en criminaliteit, en sindsdien is er een grote hoeveelheid literatuur over dit onderwerp verschenen. Er zijn echter maar weinig studies waarin dit onderwerp met betrekking tot vrouwen is onderzocht. Daar komt bij dat de meeste studies waarin dit wel het geval was aanzienlijke beperkingen hebben als gevolg van methodologische gebreken in verband met beperkte steekproeven en gegevensverzameling. In het onderhavige onderzoek wordt geprobeerd enkele van deze gebreken te vermijden en een completer beeld te verschaffen van de betrokkenheid van vrouwelijke heroïnegebruikers bij criminele gedragingen.

54

Eén van de redenen voor het gebrek aan onderzoek naar de schakel tussen drugs en criminaliteit van vrouwen is dat de overgrote meerderheid van de heroïnegebruikers, die als zodanig bekend staan, mannen zijn. Volgens de FBI Uniform Crime Reports was bij slechts 16 procent van het totaal aantal arrestaties in 1977 in de Verenigde Staten een vrouw betrokken, hetgeen een stijging betekent van 5 procent sinds 1960. In 14 procent van de arrestaties wegens druggebruik ging het om vrouwen, en dit percentage bleef van 1960 tot 1977 betrekkelijk stabiel. In dezelfde periode is van het totaal aantal arrestaties onder vrouwen het aantal wegens druggebruik relatief gestegen, namelijk van 1 procent in 1960 tot 5,5 procent in 1975. Hiermee steeg druggebruik van de 14e plaats in 1960 naar de 5e plaats in 1975 op de lijst van meest voorkomende delicten waarvoor vrouwen worden gearresteerd.

* Dit is een verkorte weergave van: Female heroin use, criminality and prostitution. In: Contemporary Drug Problems, winter 1979, blz. 455-472.

Het relatieve gebrek aan onderzoek naar vrouwen, drugs en criminaliteit kan wellicht ook worden verklaard uit het feit dat, tot de opkomst van de vrouwenbeweging aan het eind van de zestiger jaren, er weinig belangstelling was voor vrouwen als onderwerp van studie. Daarbij kwam dat het werk dat op dit terrein was verricht leed aan vooroordelen en stereotype ideeën over vrouwen. Eén van deze stereotype ideeën die nog steeds bestaat is die van de vrouwelijke verslaafde als prostituée. Prostitutie en verslaving worden zo vaak met elkaar in verband gebracht dat een waarnemer noteerde dat 'een vrouw (d.w.z. verslaafde) in de ogen van ieder die haar kent maar één vooruitzicht heeft, en dat is om prostituée te worden, of ze dat in feite nu wel of niet wordt. Weer een ander, die een beschrijving gaf van een hiërarchie van druggebruikers, bracht vrouwen uitdrukkelijk onder in één categorie met de aanduiding 'de aan drugs verslaafde vrouw als 'hoer en winkeldievegge'. Deze categorie omvatte vrouwen die, onder bescherming van een souteneur zowel haar eigen verslaving als die van hem onderhield d.m.v. prostitutie en winkeldiefstallen.

Prostitutie en verslaving

In de literatuur wordt inderdaad belangrijke empirische ondersteuning aangedragen voor de notie dat prostitutie het belangrijkste middel is voor verslaafde vrouwen om in hun onderhoud te voorzien. Ellingwood et al. bijvoorbeeld rapporteerden dat 40 procent van de verslaafde vrouwen die van oktober 1964—maart 1965 in het Public Health Service Hospital in Lexington, Kentucky waren opgenomen uitsluitend van prostitutie leefden. Chambers et al. vonden gedurende juni t/m december in dezelfde inrichting dat 47 procent van de vrouwen prostitutie hadden bedreven, en hiervan was ruim driekwart geheel van prostitutie afhankelijk. Ook File et al. vond dat 41 procent van de vrouwelijke verslaafden, die gedurende een periode van 90 dagen in 1973 in Philadelphia waren gearresteerd prostituées waren.

Verskillende onderzoeken hebben aanwijzingen opgeleverd dat de betrokkenheid bij criminele activiteiten van verslaafden die zich prostitueren

kan verschillen van degenen die dit niet doen. In het zojuist genoemde onderzoek van File et al. hadden verslaafden/prostituées meer kans minstens één keer aangehouden te worden wegens diefstal, mishandeling, doodslag en verschillende andere delicten dan verslaafden/niet-prostituées, terwijl van beide groepen één even groot percentage ten minste één keer was aangehouden wegens inbraak, valsheid in geschrifte, overtredingen van de vuurwapenwet en gokken. Ook de bevindingen van James et al. wijzen op een verschil in criminaliteitspatroon tussen verslaafden die zich wel en niet prostitueren. De eerstgenoemden waren vaker dan de anderen betrokken bij (winkel-)diefstal en valsheid in geschrifte. De reden voor aanhouding was voor de verslaafden/prostituées meestal prostitutie (30 procent), overtredingen van de opiumwet en (winkel-)diefstal (elk 18 procent) en valsheid in geschrifte (8 procent). Verslaafden/niet-prostituées waren veroordeeld voor overtredingen van de opiumwet (35 procent), (winkel-)diefstal (19 procent), valsheid in geschrifte (14 procent) en inbraak (4 procent).

Methoden

In deze en de meeste andere onderzoeken betreffende vrouwen, heroïne en criminaliteit bestond de onderzoekspopulatie uit diè verslaafden die een gevangenisstraf of een behandeling ondergingen. De vraag rijst echter in hoeverre de geïdentificeerde heroïnegebruikers representatief zijn voor de hele groep actieve gebruikers in het algemeen. Plegen actieve gebruikers dezelfde soort delicten als degenen die bij justitie of hulpverlening als gebruikers bekend staan? Het is riskant om van de door een aanhouding of behandeling bekend geworden gebruikers te generaliseren naar de actieve heroïnegebruikers in de gemeenschap. Richt men zich op de door de politie aangehouden heroïnegebruikers dan worden de grote aantallen niet bij de politie bekend geworden misdrijven buiten beschouwing gelaten. Bovendien worden arrestaties beïnvloed door het efficiënt optreden van de politie-eenheden en door het in praktijk brengen door de politie van de bevoegdheid al of niet proces-verbaal op te

maken. Ook de gebruikers die onder behandeling zijn, kunnen waarschijnlijk niet als representatief voor alle actieve gebruikers worden beschouwd. Onderzoeken naar druggebruikers in gevangenissen, huizen van bewaring en justitiële diversieprogramma's b.v. geven aan dat velen van hen nooit onder behandeling zijn geweest.

In een poging om een beter inzicht te krijgen in de mate waarin vrouwelijke heroïnegebruikers bij criminaliteit zijn betrokken is in 1978 een onderzoek verricht onder een steekproef van 153 actieve vrouwelijke heroïnegebruikers, geselecteerd uit wijken met veel druggebruikers in Miami en Florida. In deze wijken had de leider van het onderzoek uitgebreide contacten gelegd binnen de subculturele druggemeenschap. Dit waren de 'startpunten' voor het afnemen van de interviews. Tijdens en na elk interview, op een moment dat er een zeer goede verstandhouding tussen onderzoeker en geïnterviewde was bereikt, vroeg de onderzoeker de namen van andere aan de respondent bekende actieve heroïnegebruikers. Deze laatsten werden dan benaderd voor een interview, en dit proces ging door tot binnen elk specifiek netwerk van gebruikers geen nieuwe namen meer werden genoemd. Een andere bekende gebruiker werd dan opgezocht en het hele proces werd herhaald. Deze methode stelde de onderzoekers in staat zo veel mogelijk actieve heroïnegebruikers te bereiken en de potentiële respondenten te beperken tot degenen die recent in de gemeenschap van druggebruikers actief waren.

Veel van de eerder verrichte onderzoeken baseerden zich voor het maken van een schatting van de criminaliteit onder vrouwelijke heroïnegebruikers o.a. op bij de politie geregistreerde gegevens. Omdat politiegegevens slechts betrekking hebben op een klein deel van de werkelijk gepleegde criminaliteit (een onderzoek naar de niet ter kennis van de politie gekomen criminele gedragingen van drugverslaafden liet zien dat van de 120 gepleegde misdrijven er slechts één in een arrestatie resulteerde) maakt dat deze gegevens een hoogst twijfelachtige basis zijn voor een

schatting van de werkelijke criminaliteit. In het hier gepresenteerde onderzoek werd een maat voor crimineel gedrag gebruikt die was gebaseerd op informatie van de betrokkenen zelf. De 153 actieve vrouwelijke heroinegebruikers in de steekproef werden uitvoerig geïnterviewd over hun criminele activiteiten en arrestaties in het verleden en hun criminele betrokkenheid in de twaalf maanden voorafgaand aan het interview.

Onderzoek heeft aangetoond dat de gegevens die zijn verkregen van druggebruikers in het algemeen betrouwbaar en valide zijn. Onjuistheden lijken eerder te ontstaan doordat men het zich niet meer goed herinnert en door onzekerheid over bepaalde gebeurtenissen dan door welbewuste pogingen om informatie te verbergen of verkeerd weer te geven. Bovendien kunnen niet alle discrepanties tussen officiële gegevens en 'self report'-gegevens worden beschouwd als onnauwkeurigheden van de respondent. Politiegegevens over aangehouden personen bijvoorbeeld zijn vaak niet actueel en ook niet compleet, en ze geven niet accuraat alle arrestaties van één persoon weer.

58

Om zo betrouwbaar en valide mogelijke informatie te verkrijgen werden in dit onderzoek ervaren interviewers ingeschakeld die de plaatselijke gemeenschap en de drug- en criminele scene kenden. Bovendien werd de respondenten verzekerd dat zij anoniem zouden blijven en dat hun antwoorden strikt vertrouwelijk zouden worden behandeld. Door de constructie van de vragenlijst en d.m.v. bepaalde interviewtechnieken werd gepoogd de herinnering van de respondenten te stimuleren. In het interviewschema waren betrouwbaarheidscontroles ingebouwd m.b.t. de vragenlijst (interne betrouwbaarheid) en er werd een interview-herinterviewprocedure toegepast om de externe betrouwbaarheid van de vragenlijst te toetsen en om na te gaan of de interviewers ook inderdaad de geplande interviews hadden afgenomen.

Resultaten

Met het oog op de analyse werden de geïnterviewde heroinegebruiksters op grond van door

henzelf genoemde activiteiten m.b.t. prostitutie gedurende de 12 maanden voorafgaand aan het interview verdeeld in drie groepen:

Groep I. Gebruikers die zich in de voorgaande 12 maanden niet met prostitutie hadden ingelaten, de niet-prostitués (n = 44).

Groep II. Gebruikers die zich in de voorgaande 12 maanden tussen 1 en 125 keer met prostitutie hadden ingelaten, degenen met laag P-niveau (n = 55).

Groep III. Gebruikers die zich vaker dan 125 keer hadden geprostitueerd in de voorgaande 12 maanden, hoog P-niveau (n = 54).

Vrijwel al deze vrouwen zeiden ten minste één keer een misdrijf te hebben gepleegd en zo'n 86 procent zei wel eens te zijn gearresteerd.

Slechts 15,6 procent van degenen die een misdrijf hadden gepleegd zeiden dat prostitutie hun eerste delict was. Van degenen die gearresteerd waren zei minder dan een kwart dat prostitutie de eerste overtreding was die tot arrestatie leidde.

Wanneer deze gegevens voor de drie groepen apart worden gegeven blijken er interessante verschillen te bestaan. Alle gebruikers die prostitutie hadden bedreven (laag en hoog P-niveau) zeiden misdrijven te hebben gepleegd, en ongeveer 90 procent was ook gearresteerd. Van de niet-prostitués had 95,5 procent misdrijven gepleegd, en 77,3 procent zei tenminste één keer te zijn gearresteerd. Van degenen met laag P-niveau noemde bijna de helft winkeldiefstal als het eerstgepleegde delict, terwijl in de beide andere groepen een derde dit delict noemde. Door de niet-prostitués werd daarna overtreding van de opiumwet het meest genoemd, gevolgd door een misdrijf tegen personen. Door de beide groepen prostitués werd daarna prostitutie het meest genoemd, gevolgd door overtreding van de opiumwet. In de groep prostitués met laag P-niveau werd daarnaast even vaak diefstal genoemd en in de groep met hoog P-niveau misdrijven tegen personen.

Als eerste misdrijf waarvoor men ooit was gearresteerd werd eveneens winkeldiefstal genoemd door gebruikers met een laag P-niveau en prostitutie door zowel de prostitués met hoog P-niveau als de niet-prostitués. In deze

laatste groep werd daarnaast ook vaak een overtreding van de opiumwet genoemd. Daarna werden misdrijven tegen personen, diefstal, valsheid in geschrifte het meest genoemd door niet-prostituées, prostitutie en overtreding van de opiumwet door degenen met laag P-niveau en winkeldiefstal en overtreding van de opiumwet door degenen met hoog P-niveau.

De arrestatiepatronen zijn in tabel 1 weergegeven. In de groep niet-prostituées vond de helft van de arrestaties plaats wegens een vermogensmisdrijf, bij de prostituées met laag P-niveau was dit 26,6 procent en bij de prostituées met hoog P-niveau slechts 17,2 procent. De gebruikers uit de beide laatste groepen werden vaker gearresteerd wegens andere delicten, en dan voornamelijk wegens prostitutie. Arrestaties wegens misdrijven tegen personen kwamen bij de niet-prostituées vaker voor dan bij de twee andere groepen, maar voor de hele steekproef ging het maar om 6 procent van het totale aantal arrestaties.

60

Uit tabel 1 kan ook worden afgelezen hoeveel van de vrouwen in elke groep voor elk van de delictscategorieën werden gearresteerd.

Tabel 1. Arrestaties van actieve heroïnegebruiksters in Mi

	Groep I (n = 44)		
	totaal aantal delicten	% van totaal aantal delicten	% van steek gearr teerd
Misdrijven tegen personen	17	11,4	25,0
Vermogensmisdrijven	61	40,9	54,5
Drugmisdrijven	37	24,8	47,7
Andere misdrijven	34	22,8	29,5
Totaal	149	100,0	77,3

Het gemiddelde aantal arrestaties bleek voor de niet-prostituées het laagst en het hoogst voor de prostituées met hoog P-niveau. Het verschil wordt vrijwel geheel bepaald door het disproportioneel hoge aantal arrestaties in deze laatste groep wegens 'andere misdrijven' (d.w.z. voornamelijk prostitutie). Het gemiddel-

de aantal arrestaties wegens prostitutie is 0,5 voor niet-prostituées, 1,71 voor prostituées met laag P-niveau en 3,93 voor prostituées met hoog P-niveau, maar in feite is er geen significant verschil tussen de drie groepen druggebruikers wanneer de arrestaties wegens prostitutie buiten beschouwing worden gelaten.

In een poging om meer inzicht te krijgen in de criminele betrokkenheid van de 153 vrouwelijke heroinegebruikers in het onderzoek werd ieder van hen uitvoerig ondervraagd over het aantal delicten dat was gepleegd gedurende de periode van 12 maanden voorafgaand aan het interview. In totaal werden 55 790 delicten vermeld, waarvan 37 procent betrekking had op het bedrijven van prostitutie. Ook nu bleken er verschillen tussen de drie groepen heroinegebruikers. Niet-prostituées zeiden in de voorgaande 12 maanden in totaal 8795 delicten te hebben gepleegd. De prostituées met laag P-niveau rapporteerden 12 395 delicten gedurende deze periode, prostituées met hoog P-niveau rapporteerden 34 636 delicten. Van deze delicten kwam handel in drugs het meest voor onder de niet-prostituées en

61

ar delictscategorie en status m.b.t. prostitutie

	Groep II (n = 55)			Groep III (n = 54)	
aantal delicten	% van totaal aantal delicten	% van steekpr. gearres- teerd	totaal aantal delicten	% van totaal aantal delicten	% van steekpr. gearres- teerd
6	6,0	23,6	18	4,8	29,6
1	26,6	63,6	64	17,2	53,7
6	28,5	70,9	61	16,4	61,1
4	39,0	65,5	230	61,7	81,5
57	100,0	89,1	373	100,0	90,7

degenen met laag P-niveau, d.w.z. meer dan de helft van alle delicten in de eerste groep en 39,5 procent van de delicten in de tweede groep. In groep III (hoog P-niveau) was dit slechts 15,9 procent. Binnen deze laatste groep was prostitutie het meest gepleegde delict; het maakte meer dan de helft van de door hen

gerapporteerde delicten uit. In groep II (laag P-niveau) was prostitutie het derde delict, het betrof hier ongeveer een vijfde van de gerapporteerde delicten, eenzelfde aandeel als winkeldiefstal. Bij de niet-prostitués was het percentage winkeldiefstallen iets lager, namelijk 16,2 procent, maar bij de groep prostitués met hoog P-niveau slechts 10,4 procent. Koppelarij, dat door de niet-prostitués in 11,5 procent van de gevallen werd genoemd, kwam slechts in 3 procent van de gevallen voor bij de beide groepen prostitués. Handel in verdovende middelen, winkeldiefstal en koppelarij maakten tezamen ongeveer een vijfde uit van het totaal aantal delicten dat werd gepleegd door niet-prostitués. Bij de beide groepen prostitués hadden handel in verdovende middelen, winkeldiefstal en prostitutie eenzelfde aandeel in het totaal aantal door hen gepleegde delicten. Ook hier werd voor de drie groepen een zeer klein percentage (ongeveer 1 procent) misdrijven tegen personen gevonden.

62

Uit de gegevens blijkt dat alle heroïnegebruikers-prostitués, en 86,4 procent van de niet-prostitués in de 12 maanden voorafgaand aan het interview betrokken waren geweest bij criminele activiteiten. In het algemeen hadden de prostitués meer delicten gepleegd dan de niet-prostitués.

Bij beide groepen kwam handel in verdovende middelen afgezien van prostitutie, en winkeldiefstal 't meeste voor. De gebruikers-prostitués, waren eveneens veelvuldig betrokken bij een aantal andere delicten, zoals diefstal en heling. Van deze delicten resulteerde minder dan een half procent in een arrestatie. Dit betekent dat voor de niet-prostitués en voor degenen met een hoog P-niveau op elke 250 gepleegde delicten slechts één arrestatie werd verricht, en voor degenen met een laag P-niveau één arrestatie op 376 delicten. Naar verhouding leidden misdrijven tegen personen het meest tot een arrestatie, maar zelfs hier was het percentage arrestaties slechts 17,6 bij niet-prostitués en 8 bij de prostitués.

Tenslotte gaven bijna alle heroïnegebruikers in het onderzoek (variërend van 93,2 procent in de groep niet-prostitués tot 100 procent in de groep met hoog P-niveau) aan dat tenminste

een aantal van de in de afgelopen 12 maanden gepleegde delicten was gepleegd om het druggebruik mogelijk te maken. Dit aantal varieerde van gemiddeld 71,7 voor de niet-prostituées, 73,8 voor degenen met laag P-niveau en 77,8 voor degenen met hoog P-niveau.

Discussie

Alles tezamen roepen de resultaten van deze analyse vragen op over de stereotype karakterisering van de vrouwelijke heroïnegebruiker als een prostituée. Bijvoorbeeld slechts 15,6 procent van hen zeiden dat het bedrijven van prostitutie hun eerste criminele daad was, terwijl minder dan een kwart van hen aangaf de eerste keer wegens prostitutie te zijn gearresteerd. Verder was slechts de helft van de onderzoekspopulatie ooit wegens prostitutie gearresteerd, en van hen was 70 procent ook wel eens gearresteerd wegens misdrijven tegen personen of goederen. Daar komt bij dat, ondanks het feit dat meer dan 70 procent tenminste éénmaal gedurende de 12 maanden voorafgaand aan het interview prostitutie had bedreven, slechts 37 procent van de 55 790 delicten die in deze periode waren gepleegd prostitutie betrof. M.a.w., de gegevens laten duidelijk zien dat vrouwelijke heroïnegebruikers een rijke schakering van criminele gedragingen vertonen en dat prostitutie misschien niet zo'n belangrijk middel van bestaan is als algemeen werd aangenomen.

De gegevens laten ook zien dat de criminele gedragingen van niet-prostituées kunnen verschillen van de gebruikers die zich met prostitutie inlaten. Onder prostituées bijv. kwam het in vergelijking met niet-prostituées vaker voor dat men ooit wel eens was gearresteerd, en bovendien vaker meer dan eens, hoewel dat voornamelijk werd bepaald door het aantal arrestaties wegens prostitutie. Ook waren de prostituées i.h.a. vaker betrokken geweest bij criminele activiteiten gedurende de 12 maanden voorafgaand aan het interview. Er was nog een verschil tussen de prostituées met een laag en een hoog P-niveau in die zin dat de eersten handel in verdovende middelen noemden als het meest gepleegde delict in de afgelopen 12 maanden, en de laatsten prostitutie.

Tenslotte bevestigen de gegevens uit dit onderzoek de noodzaak van verder onderzoek op het terrein van druggebruik door vrouwen en criminaliteit. Niet alleen moeten de hier gepresenteerde gegevens met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd omdat ze betrekking hebben op slechts één populatie in één enkele gemeenschap, maar ook blijven veel vragen onbeantwoord. Bijv.:

– Gaat druggebruik vooraf aan crimineel gedrag van vrouwelijke heroïnegebruikers, of leidt de levensstijl die bij heroïnegebruik hoort en de noodzaak om aan heroïne te komen tot criminele gedragspatronen?

– Als criminaliteit inderdaad volgens een bepaald patroon voortvloeit uit druggebruik, varieert het dan per leeftijdscategorie, etnische groep, of een ander samenstel van variabelen?

– Varieert dit patroon voor vrouwen die wel en niet prostitutie bedrijven, en zijn er verschillen tussen mannen en vrouwen?

64 – Verandert de aard en omvang van het criminele gedrag in de verschillende fasen van de levensloop van een vrouwelijke heroïnegebruiker?

– Wat is de invloed van sekserollen in de verschillende stadia van heroïnegebruik – zowel t.a.v. het betrokken raken bij, als de patronen van, druggebruik en criminaliteit?

– Wat is de invloed van perioden van onthouding en behandeling op de criminaliteit door vrouwen?

– Verschilt het crimineel gedrag van vrouwen die drugs gebruiken van dat van vrouwen die dit niet doen?

– Hoe raken vrouwen betrokken bij druggebruik en krijgen ze een criminele levensloop?

– Wat is de criminele betrokkenheid van vrouwen die andere drugs dan heroïne gebruiken?

– Is druggebruik iets waar vrouwen ‘vanzelf overheen groeien’, en als dit zo is, is dit een proces van ‘er overheen groeien’ of meer van ‘uitgeblust raken’?

– Wat is de invloed van druggebruik en criminaliteit op interpersoonlijke relaties?

Om een beter begrip te krijgen van de relatie tussen heroïnegebruik door vrouwen en haar criminele betrokkenheid zullen de hier gestelde vragen eerst beantwoord moeten worden.

Literatuuroverzicht

Algemeen
Strafrecht en strafrechtspleging
Criminologie
Gevangeniswezen
Reclassering
Psychiatrische zorg
Kinderbescherming
Politie
Drugs

Literatuur-informatie

65

Van de artikelen die in deze rubriek zijn gepubliceerd, kan bij de documentatie-afdeling van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het Ministerie van Justitie een kopie worden aangevraagd.

Ook lezers die geïnteresseerd zijn in literatuur over een bepaald onderwerp, kunnen desgewenst gebruik maken van de diensten van deze afdeling.

In beide gevallen kan men zich schriftelijk of telefonisch wenden tot de afdeling documentatie van het W.O.D.C., Postbus 20301, 2500 EH 's-Gravenhage, tel. 070-706553/706555.

Algemeen

1

Langeveld, W. *De verschanste maatschappijkritiek*. Intermediair, 18e jrg., nr. 27, 9 juli 1982, blz. 23-29 (N).

Voordat de auteur toekomt aan de verschijningsvormen van de kraakbeweging en de rol van het geweld hierbij, geeft hij een aantal oorzaken aan waarom kraken na 1975 vooral een zaak van jongeren is geworden. De krakers gingen zich in de loop der jaren meer en meer als een beweging manifesteren, een beweging die uit nood is geboren en steeds meer, zeker na 30 april 1980, politieke middelen hanteert, terwijl zij geen politieke beweging wil zijn. Deze beweging vertoont in vorm en doel van haar protest nauwe verwantschap met de anti-kernenergie en anti-atoom-

bom groepen. Vervolgens geeft de auteur een overzicht van de verschillende reacties uit de samenleving op de kraakbeweging en gaat in op de verschillende vormen van geweld die kunnen ontstaan na een ontzuiming van een kraakpand. De auteur besluit het artikel met de mening dat de kraakacties het een en ander in beweging hebben gezet, maar dat hiermee nog niet het hele bouwbeleid ter discussie komt te staan, laat staan de gehele jeugdproblematiek.

Strafrecht en strafrechtspleging

2

Austin, T. L. *Criminal sentencing in urban, suburban, and rural counties.*

Criminal justice review, 6e jrg., nr. 2, herfst 1981, blz. 31-37 (USA).

De onderzoeker gaat eerst in op een aantal methodologische, conceptuele en statistische problemen. Onderzoeksdoel is na te gaan of er verband bestaat tussen de regio waar het proces plaats vindt (uitgesplitst naar urbane, semi-urbane en rurale regio) en lengte en aard van het vonnis. Andere bij het onderzoek betrokken factoren zijn aard van het delict, het aantal eerder verkregen veroordelingen, leeftijd, ras en sexe. Het betrof 1664 vonnissen in de staat Iowa in Amerika. De sterkte van de samenhang tussen de variabelen werd bepaald met de coëfficiënt van Pierson. Ongeacht leeftijd, ras of sexe en ongeacht type regio kregen gelijksoortige overtredders ook gelijksoortige vonnissen. In semi-urbane en rurale regio's echter kregen oudere overtredders over het algemeen eerder een gevangenisstraf dan een proeftijd. In urbane regio's kregen oudere overtredders eerder een langere gevangenisstraf dan jeugdige overtredders. Wordt er veroordeeld tot een proeftijd, dan blijkt dat type regio niet van invloed is geweest op de duur hiervan. Deze bevinding geldt zowel bij vergelijkingen tussen als binnen regio's. Met literatuuropgave.

3

Frosh, S. B. *Constructive alternatives to prison sentencing.*

South African journal of criminal law and criminology, 6e jrg., nr. 1, maart 1982, blz. 18-26.

In dit artikel gaat de auteur, een rechter in Maryland, U.S.A., nader in op alternatieve strafsancties. De vrijheidsbenemende sanctie in het strafrechtelijk systeem kenmerkt zich nog immer door onvermogen en ongewilde bijverschijnselen. Aan de hand van een aantal strafdoelen toetst de auteur de waarde van de strafrechtelijke vrijheidsbeneming en de rol welke de rechter bij deze vorm van straftoemeting dient te vervullen. Aan de hand van statistische voorbeelden toont hij aan dat de financiële kosten welke de gevangenisstraf met zich meebrengt per gedetineerde

enorm zijn en de gerealiseerde baten ver te boven gaan. Op grond van zowel financiële als sociale overwegingen staat de auteur een stelsel van alternatieve strafsancities naast de mogelijkheid van de vrijheidsstraf voor. Tot slot geeft hij een aantal voorbeelden aan waarbij hij met name zijn collega's, juristen en studenten aanspoort tot ondersteuning en uitbouw van dergelijke alternatieven.

4

Hackler, J. and L. Gault. *A comparison of sentencing strategies for violent crime in Columbus, Ohio and Edmonton, Alberta.*

Canadian journal of criminology, 24e jrg., nr. 2, april 1982, blz. 173-190.

Het lijkt erop dat de geweldsmisdrijven in aantal toenemen. De auteurs onderzoeken in dit artikel in hoeverre een strenger straftoemittingsbeleid preventief kan werken. Zij analyseren hiertoe onder meer een gedetailleerde studie, het zgn. 'dangerous offender project', dat in Columbus, Ohio, is ontwikkeld.

Onderzocht wordt of het langer detineren en zelfs het in een vroeger stadium detineren generaal en speciaal preventief kan werken. Zo wordt er berekend hoe groot het aantal misdrijven zou zijn als de onderzochte groep van gedetineerden al op zestienjarige leeftijd zou zijn gedetineerd en tot op heden gedetineerd zou zijn gebleven. Vervolgens onderzoeken de auteurs in hoeverre de uitkomsten van de voornoemde studie in Columbus ook toepasbaar zijn op het Canadese beeld, in het bijzonder dat van de stad Alberta. Tot slot concluderen de auteurs dat het langer gedetineerd houden van misdadigers relatief weinig misdaad voorkomt, hoewel er van een lichte teruggang gesproken zou kunnen worden.

Met literatuuropgave.

5

Haley, H. J. *Correctional effectiveness: an elusive concept.*

Canadian journal of criminology, 24e jrg., nr. 2, april 1982, blz. 205-219.

De overheidsuitgaven nemen in het algemeen steeds verder toe. Deze onrustbarende toename dwingt de overheden ertoe om de effectiviteit en de doelstellingen waartoe het gemeenschapsgeld wordt uitgegeven opnieuw te bezien en te waarderen. Zo zijn in Canada de kosten welke verbonden zijn aan de vroeghulp, de nazorg, de reclassering en het gevangeniswezen in tien jaar tijd verzesvoudigd. De roep om bezuiniging heeft dan ook vraagtekens gezet bij deze stijging en vraagt de overheid om na te gaan of het uiteindelijke doel van deze uitgaven, de voorbereiding op het normale functioneren binnen de maatschappij, wel bereikt wordt. In dit artikel onderzoekt de auteur het doel en de effectiviteit van de zgn. 'correc-

tionele programma's' en zet de waarde hiervan af tegen de financiële kosten ervan. Bezien wordt of dezelfde doelstellingen met lagere financiële kosten ook bereikt kunnen worden. De auteur concludeert o.m. dat de alternatieve correctionele programma's niet effectiever zijn dan de tot op heden gehanteerde programma's.
Met literatuuropgave.

6

Huber, B. *The dilemma of decriminalization: dealing with shoplifting in West Germany.*

South African journal of criminal law and criminology, 6e jrg., nr. 1, maart 1982, blz. 35-45.

De zgn. 'kleine criminaliteit' waar de winkeldiefstallen een groot deel van uit maken, schijnt steeds meer toe te nemen. Deze schrikbarende groei legt een steeds groter wordende druk op het gehele justitiële apparaat dat overbelast lijkt te gaan worden. In dit artikel besteedt de schrijfster aandacht aan deze ook voor West-Duitsland bekende problematiek. Zij gaat hierbij nader in op de sedert 1975 gewijzigde strafwetgeving in Duitsland. Was het sepot of het voorwaardelijk sepot door de openbare aanklager vóór 1975 aan een groot aantal restricties en controlemechanismen onderworpen, na de wetswijziging in 1975 is de vrijheid m.b.t. dit sepot van de openbare aanklager in belangrijke mate verruimd. Zo is er eveneens een tendens waar te nemen om de zgn. 'kleine criminaliteit' aan de strafrechtelijke sfeer te onttrekken en administratief- en civielrechtelijk aan te pakken. De auteur geeft haar kritische visie op deze ontwikkeling, waarbij zij tevens ingaat op overige alternatieven.

Met literatuuropgave.

7

Malten, F. *Hoe willekeurig werken de alternatieve straffen?*

Welzijnsweekblad, 7e jrg., nr. 22, 4 juni 1982, blz. 17-19 (N).

In februari 1981 startte de overheid in acht arrondissementen de experimenten 'werken in plaats van zitten'. In plaats van celstraf te ondergaan kan onder bepaalde voorwaarden gekozen worden voor het verrichten van maatschappelijke diensten. Op dit gebied van dienstverlening constateert de auteur een grote mate van rechtsonzekerheid en rechtsongelijkheid. In de eerste plaats is daar natuurlijk de ongelijkheid van de acht arrondissementen met de rest. Maar ook binnen de acht ontbreekt een uniform beleid: officieren van justitie en rechters zijn geheel vrij bij het opvolgen en interpreteren van richtlijnen die de overheid mee heeft gegeven aan het experiment. Per arrondissement - zelfs per strafkamer - zijn grote juridische verschillen te constateren bij de toepassing van de alternatieve straf. Zodra het W.O.D.C. het in

gang zijnde onderzoek naar dienstverlening afgerond heeft en een definitief oordeel over de experimenten geveld kan worden, zullen meer uniforme regelingen moeten worden opgesteld. Terwille van het slagen van het experiment lijkt de reclassering taken – zoals toezicht, controle en rapportage – op zich te nemen, die wezensvreemd zijn aan hulpverlening en dreigt daarmee een verlengstuk van justitie te worden. Mocht deze situatie na de experimenten bestendig worden, dan zijn van de kant van de reclassering problemen te verwachten.

8

Neirinckx, P. M. *Landloperij, een anachronistisch fenomeen?*

Panopticon, 3e jrg., nr. 3, mei/juni 1982, blz. 213–224 (B).

69

In dit artikel doet de auteur verslag van zijn onderzoek bij een Belgische rijkskolonie van landlopers in 1980. De onderzoeksgroep bestond uit 300 landlopers. Hij verdeelt deze groep in een viertal categorieën t.w. die waarbij sociaal-economische en sociaal-familiale factoren een rol hebben gespeeld, die waarbij vooral de psychologische factoren van belang zijn, verder de groep bepaald door incidentele factoren, en tot slot de criminele factoren als bepalend voor het gedrag. In tabellen laat hij zien hoe de landlopers kwantitatief over deze categorieën zijn te verdelen. Zijn conclusie is dat uit deze onderverdeling duidelijk wordt dat de landloper als traditionele zwerver niet of nauwelijks meer voorkomt. De landloper van tegenwoordig vertoont meer verwantschap met de 'crimineel' in de moderne zin. Aan het landlopersgedrag signaleert de auteur chronische aspecten. De auteur besluit met een onderstreping van de noodzaak om het terrein van de landlopers en thuislozen nauwkeurig af te bakenen. Vooral de categorie jongere thuislozen vraagt in toenemende mate de aandacht. Met literatuuropgave.

9

Pyszczyński, T. A. and L. S. Wrightman. *The effects of opening statements on mock jurors' verdicts in a simulated criminal trial.*

Journal of applied social psychology, 11e jrg., nr. 4, juli/augustus 1981, blz. 301–313 (USA).

De auteurs onderzochten aan de hand van gesimuleerde strafrechtzittingen welke invloed de 'opening statement' (in de Nederlandse situatie te vergelijken met het requisitoir van de aanklager en het pleidooi van de advocaat) door de aanklager en de verdediger hebben op de uitspraak van de jury. Aan 29 mannelijke en 37 vrouwelijke proefpersonen werden vier teksten voorgelegd van een strafrechtzitting waarin de 'opening statements' (o.s.) die zowel de aanklager als de verdediger hielden verschillend van opzet

waren. Er waren twee korte en twee lange versies. In de lange versies werden de feiten afgeschilderd en voorzien van een interpretatie. In de korte versies volstonden de aanklager en verdediger met zichzelf en de beklaagde of hun cliënt voor te stellen en de verwachting uit te spreken dat hun bewijsvoering overtuigend zou zijn. Voor het overige was er geen verschil. Aan de deelnemers werden groepsgewijs en a-select de vier varianten voorgelegd zodat in elke experimentele zitting zich verschillende omstandigheden deden gelden. Op zekere momenten werd de proefpersonen gevraagd een oordeel te vellen en aan te geven hoe zeker ze daarvan waren. De uitkomst was dat schuldigbevinding werd beïnvloed door het soort o.s. Uitvoerige o.s. van de aanklager leidden alleen tot meer schuldigverklaringen als de o.s. van de verdediger ook uitvoerig was. Wanneer deze kort was, neigden de deelnemers tot schuldigverklaring, ongeacht het soort o.s. van de aanklager. Uitvoerige o.s. van de verdediger leidden alleen tot meer niet-schuldigverklaringen wanneer de o.s. van de aanklager kort was. Beïnvloeding bleek al direct in de aanvang van de zitting op te treden. Het effect daarvan deed zich gedurende de rest van de zitting gelden. Met literatuuropgave.

70

10

Sisk, D. E. *Police corruption and criminal monopoly: victimless crimes.*

Journal of legal studies, 11e jrg., nr. 2, juni 1982, blz. 395-403 (USA).

Vanuit de gedachte dat een monopoliepositie de produktie van een bedrijf niet ten goede komt, stelt de auteur van dit artikel voor de politie extra te belonen voor hun activiteiten op het gebied van de criminaliteit waarbij geen slachtoffers zijn, zoals bijvoorbeeld prostitutie en gokken. Wanneer individuele politie-agenten of afzonderlijke politie-eenheden voor dit soort prestaties extra geld zouden krijgen, dan zouden er in het werk weer concurrentie-elementen zitten. Naar de mening van de auteur zou dit systeem zeker niet kostenverhogend werken, omdat voor deze prestaties anders het politie-apparaat weer zou moeten worden uitgebreid. Zo'n uitbreiding zou de burger meer belastinggeld kosten. Hoewel het besproken systeem een beetje op corruptie lijkt, hierbij wordt de politie immers ook extra geld aangeboden voor werk dat gewoon onder haar taak valt, is het volgens de auteur niet vergelijkbaar. De auteur geeft toe dat voor het slagen van dit honoreringssysteem nodig is dat elke politiemann de kans heeft om iets erbij te verdienen. Daarbij moeten de andere taken van de politie ook voldoende vervuld worden. Dit kan volgens hem moeilijkheden opleveren. Hij stelt tenslotte vast dat de morele strekking van wetten die criminaliteit waarbij geen slachtoffers zijn strafbaar stellen, duur wordt betaald.

Wasoff, F. *Legal protection from wifebeating: the processing of domestic assaults by Scottish prosecutors and criminal courts.*

International journal of the sociology of law, 10e jrg., nr. 2, mei 1982, blz. 187–204.

In deze Schotse studie wordt aandacht besteed aan het geweld binnenshuis, met name de mishandeling van de vrouw. Gesteld wordt dat aan de gevallen van het zgn. 'huiselijk geweld' in vergelijking tot de geweldsdelicten buitenshuis zeer weinig aandacht wordt geschonken. Slechts een enkel geval mondt uit in een strafrechtelijke vervolging. Hiervoor is een aantal oorzaken aan te wijzen. Als belangrijkste worden genoemd de angst om aangifte te doen bij de politie en de discretionaire bevoegdheid van de politie om dergelijke gevallen onder de aandacht van de openbare aanklager te brengen. De auteur heeft een groot aantal vraaggesprekken gevoerd met mishandelde vrouwen, met de politie, de openbare aanklagers en overige betrokkenen. Ook heeft zij strafzittingen in Edingburgh, Glasgow en Stirling bijgewoond en de straftoemeting van de verschillende rechtbanken met elkaar vergeleken. Tot slot doet de auteur een aantal suggesties ter verbetering van de processuele behandeling van situaties van huiselijk geweld.

Met literaturopgave.

Wieringen, J. van. *Onrechtmatig verkregen bewijsmateriaal en controle op de politie I.*

Tijdschrift voor de politie, 44e jrg., 5 mei 1982, blz. 245–252 (N).

In dit artikel, een samenvatting van een doctoraal-scriptie, wordt het vraagstuk van onrechtmatige vergaring van bewijsmateriaal besproken en geplaatst in het bestaande systeem van controle op de politie. Hoewel de opsporingsbevoegdheden van de politie nauwkeurig in de wet omschreven zijn, betekent het geenszins dat zich hier geen problemen voordoen. Zo kan een niet-opsporingsbevoegdheid, zoals veiligheidsfouillering, toch aanleiding zijn tot strafvervolging. Aangezien controlemaatregelen zich mede richten op de wijze waarop de politie haar taak uitoefent, is een scherpe omschrijving in de wet van die taak noodzakelijk. Wat dit betreft is de wetgever echter in gebreke gebleven. Vormen van controle kunnen onderscheiden worden in preventieve (b.v. opleiding en selectie) en repressieve (b.v. intern onderzoek) maatregelen. Controle door de rechter, repressie, manifesteert zich bij de administratieve rechter, de burgerlijke en de strafrechter. De administratieve rechter toetst de rechtmatigheid van disciplinaire maatregelen tegenover politiefunctionarissen. Via de burgerlijke rechter kan de overheid of de individuele politieman aansprakelijk gesteld worden voor schade ontstaan door onrechtmatig handelen. In een vol-

gend artikel zal de auteur nader ingaan op de rol van de strafrechter en tevens op het begrip onrechtmatig verkregen bewijsmateriaal en de rechtsgevolgen hiervan. Tenslotte wordt getracht een beeld te krijgen van de effectiviteit van controle op de politie. Met literatuuropgave.

Criminologie

13

Alder, C. and K. Polk. *Diversion and hidden sexism*. Australian and New Zealand journal of criminology, 15e jrg., nr. 2, juni 1982, blz. 100-108.

72 De algemene doelstelling van diversie was volgens de auteurs het aantal jongeren dat met de rechter in contact kwam terug te brengen. Aan de hand van een vergelijkend onderzoek onder verschillende diversie-instituten in de V.S. stellen de auteurs vast dat niet het positieve effect wordt bereikt wat men bij de instelling voor ogen had. Een ander opvallend gegeven vormt het feit dat meisjes onevenredig meer in diversieprojecten worden geplaatst dan jongens. Bij de jongens wordt meer van andere sanctiemiddelen gebruik gemaakt, zoals bijvoorbeeld arrest. Meisjes worden eerder voor onoorbaar gedrag in een diversie-project geplaatst dan jongens. Volgens de auteurs is een groot bezwaar hiervan dat hierdoor meisjes in de diversieprojecten meer crimineel beïnvloed worden dan relatief bij jongens in de vergelijkbare leeftijd het geval is. In de slotconclusie wijzen de auteurs er op dat het gedrag waarvoor veel meisjes in diversie worden geplaatst veelal normverschuivend gedrag is. Dit wil zeggen dat het vaak voorkomt dat dit gedrag enige jaren later volstrekt getolereerd wordt. Met literatuuropgave.

14

Andriessen, M. F. 'We moeten de realiteit van vrouwenlevens leren begrijpen'. *Interview met Dorie Klein*. Tijdschrift voor criminologie, 24e jrg., nr. 3, mei/juni 1982, blz. 131-144 (N).

Dorie Klein is een toonaangevend feministisch criminoloog die in 1973 kritiek leverde op de bestaande theorieën over vrouwencriminaliteit. Zij heeft vrouwen bestudeerd zowel in de rol van slachtoffer als van dader. Beide rollen vloeien voort uit de specifieke sociale positie van de vrouw en er zou volgens Klein meer onderzoek nodig zijn om de realiteit van het leven van vrouwen te leren begrijpen. Zij onderscheidt twee soorten misdaden tegen de vrouw: 1) op individueel niveau (mishandeling, verkrachting etc.) en 2) systematische misdaden zoals het uitvoeren van ongevraagde sterilisatie-operaties en het wettelijk bemoeilijken van abortus. Zij is nu bezig met een onderzoek naar mannen die hun vrouwen mishandelen. Via interviews hoopt ze iets meer over hen te weten

te komen. Haar eerste indruk is dat mannen weinig emotioneel blijken over het gebeurde. De veelgehoorde mening dat mishandelde vrouwen toch steeds weer terugkeren naar hun gewelddadige partner en dus masochistisch zouden zijn, deelt Klein niet. Volgens haar hebben vrouwen financieel en sociaal veel te verliezen en is het voortbestaan van hun relatie met deze mannen hun enige kans om toegang te blijven hebben tot het sociale leven. Zij heeft haar hoop voor het tegengaan van vrouwenmishandeling meer gevestigd op sociale controle dan op de tussenkomst van politie of justitie. De vrouwenstudies zijn blijkens dit interview in de V.S. nog niet ondergebracht in aparte feministische groepen, maar maken deel uit van de totale linkse wetenschappelijke beweging. Met literatuuropgave.

15

Brants C. en E. Leuw. *Pornografie en criminologie; een discussie naar aanleiding van Griffins Pornography and Silence.*

Tijdschrift voor criminologie, 24e jrg., nr. 3, mei/juni 1982, blz. 125-130 (N).

73

Het eerste deel van het artikel bevat een kritiek van Brants op een boekbespreking van Ed Leuw over *Pornography and Silence* van Sue Griffin. Leuw reageert hierop in het tweede deel van het artikel. Brants vindt dat in de boekbespreking van Leuw, die aanvankelijk positief oordeelt over het boek van Griffin, een mening te vinden is die de strekking van Griffins betoog geheel miskent. Bovendien geeft Leuw en passant zijn eigen opvattingen over pornografie weer, die wel vaker worden gehoord; hij beweert namelijk dat de meeste pornografie niet vernederend is voor vrouwen. Volgens Brants is deze mening op zichzelf al een voorbeeld van pornografisch denken. In zijn reactie zegt Leuw dat het boek veel meer beschouwd moet worden als een intrigerende feministische cultuurkritiek dan als betoog over pornografie in strikte zin. Hij blijft echter bij zijn mening dat Griffin selectief met het begrip porno omgaat en zich schuldig maakt aan misleidende vereenzelving van porno en sadisme.

16

Campbell, A. S. Munce and J. Galea. *American gangs and british subcultures: a comparison.*

International journal of offender therapy and comparative criminology, 26e jrg., nr. 1, 1982, blz. 76-89.

De auteurs willen een relatie leggen tussen de sociale, culturele en economische krachten in Groot-Brittannië (GB) en Amerika (USA) en jeugdschubculturen dan wel gangs. Zij definiëren deze twee termen en lichten het ontstaan ervan toe. In GB vindt men over het algemeen schubculturen, gebaseerd op de solidariteit van de werkende klasse. Zij ontstonden eind jaren '50 (na-

oorlogse geboortepiek) in een tijd van economische welvaart. De industrie richtte zich in toenemende mate op deze groep. Ook in de USA werd deze leeftijdsgroep als 'afzetmarkt' ontdekt. In tegenstelling tot de USA is het behoren tot de werkende klasse in GB geen schande, hooguit een bron van economische ontevredenheid. De subculturen in GB namen de waarden van de werkende klasse over en zetten zich, in de afwezigheid van structuur en ideologie, af tegen de middenklasse. In de USA is het streven echter het 'te maken' (qua opleiding, welvaart). Het gevoel van persoonlijk falen dat hiervan vaak het gevolg is, wordt afgereageerd met lotgenoten in gangs. De gang is de enige groep die te vertrouwen is. De economische neergang heeft gevolgen voor zowel de gangs als de subculturen. De structuur is niet veranderd, de oriëntatie wel. Er is een neergang in het ledental, waarbij drugs en het verlies van leiders mogelijk een rol spelen. De 'Punks' in GB bijv. hebben andere waarden dan eerdere subculturen. De auteurs zijn benieuwd naar de toekomstige ontwikkelingen in GB en de USA. Dit artikel dat van Amerikaanse oorsprong is, wordt gevolgd door een Brits Commentaar van R. G. Whitfield (blz. 90-92).
Met literatuuropgave.

74

17
Golden, K. M. *Women in criminal justice: occupational interests.*

Journal of criminal justice, 10e jrg., nr. 2, 1982, blz. 147-152 (USA).

De laatste jaren zijn de mogelijkheden voor de vrouw in het algemeen om een maatschappelijke carrière op te bouwen sterk toegenomen. Zo ook in het gehele justitiële apparaat, waar een groot aantal functies door vrouwen vervuld wordt. Opvallend echter is dat de vrouwen binnen dit systeem voor het grootste deel in bepaalde functies werkzaam zijn. Te denken valt aan het kindbeschermingsrecht, jeugd-reclassering, secretariaats- en administratieve functies. De auteur merkt deze werkgebieden aan als de traditioneel vrouwelijke gebieden. In haar onderzoek tracht de schrijfster na te gaan in hoeverre vrouwelijke criminologiestudenten een functie binnen deze traditioneel vrouwelijke werkgebieden nastreven. Zij ondervroeg hiertoe onder meer een groep van 154 vrouwelijke en 135 mannelijke criminologie-studenten. Uit dit onderzoek blijkt onder de vrouwelijke studenten de grootste voorkeur voor de zgn. traditioneel vrouwelijke werkgebieden te bestaan.

18
Hagan, J. *Victims before the law: a study of victim involvement in the criminal justice process.*

Journal of criminal law and criminology, 73e jrg., nr. 1, lente 1982, blz. 317-330 (USA).

Slachtoffers van delicten hebben er recht op om

geinformeerd te worden omtrent en betrokken te worden in het strafrechtelijk proces waarin de dader centraal staat. In de praktijk staat het slachtoffer echter dikwijls buiten het strafproces en is er weinig bekend over de reacties van slachtoffers van delicten op het strafproces dat betrekking heeft op het jegens hen gepleegde delict. De auteur tracht in dit artikel hieromtrent meer duidelijkheid te scheppen. Hij heeft hiertoe 200 slachtoffers van delicten ondervraagd. In de vraaggesprekken heeft de auteur een onderscheid gemaakt in de reacties op de straftoemeting in het algemeen en reacties op de straftoemeting van de desbetreffende dader, de veroorzaker van hun eigen leed. Naast de negatieve reacties die het bijwonen van het proces teweegbrengen, zijn er ook positieve reacties te bemerken. Opvallend is dat de volledige betrokkenheid van de slachtoffers tijdens het proces veel minder risico's met zich meebrengt dan de autoriteiten vermoed hadden. Met literatuuropgave.

19

Hancock, L. and M. Chesney-Lind. *Female status offenders and justice reforms: an international perspective.*

75 Australian and New Zealand journal of criminology, 15e jrg., nr. 2, juni 1982, blz. 109–122.

De opzet van het jeugdprocesrecht in Australië, maar ook in de V.S., is in theorie om jongeren zoveel mogelijk buiten het strafrechtstelsel te houden. Volgens de auteurs is de praktijk dat sommige categorieën jongeren hierdoor juist zwaarder worden gestraft dan anderen. Bij deze groep 'benadeelden' gaat het volgens hen vooral om de zogenaamde 'status offenders'. Doordat van de totale groep minderjarige meisjes die in Australië in aanraking komen met de kinderrechter een relatief erg groot deel voor een 'status offence' is aangehouden, vindt naar het oordeel van de auteurs in de praktijk discriminatie plaats. Nadat zij de achtergrond van dit systeem uitvoerig hebben toegelicht, geven zij met behulp van tabellen aan hoe de verhoudingen tussen jongens en meisjes in de jeugdstrafrechtsspleging liggen. Aan het slot van het artikel doen de auteurs een aantal voorstellen ter verbetering van de situatie met name voor meisjes. Eén van de belangrijkste wensen in dit opzicht vormt een uitbreiding van het aantal opvangmogelijkheden in Australië, waardoor constructiever aan de vermaatschappelijking van de criminele meisjes kan worden gewerkt.

Met literatuuropgave.

20

Hiller, A. E. *Women, crime and criminal justice: the state of current theory and research in Australia and New Zealand.*

Australian and New Zealand journal of criminology, 15e jrg., nr. 2, juni 1982, blz. 69–89.

Volgens de auteur van dit artikel is het pas sinds het begin van de zeventiger jaren dat terloops in criminologische publikaties de 'vrouw' naar voren komt. Dit geldt zowel voor de vrouw als dader, slachtoffer en justitiefunctionaris als voor de plaats van de vrouw in de algemene criminologische theorie. In deze publikatie gaat de auteur op elk gebied afzonderlijk nader in. Zij relateert daarbij de gegevens uit Australië en Nieuw Zeeland aan die uit de westerse landen. Naar haar mening loopt de emancipatie in dit opzicht in de westerse landen iets vooruit op de situatie in Australië en Nieuw Zeeland. De laatste jaren is de vrouw als slachtoffer iets meer in het voetlicht komen te staan, maar naar het oordeel van de auteur te eenzijdig als slachtoffer van sexuele delicten. Als dader is de vrouw nauwelijks bekend. De auteur wijst in dit verband op het ontbreken van statistische gegevens. In de criminologische theorie komt de vrouw naar haar mening vanzelf aan de orde als daarbij de marxistische maatschappijbeschouwing een rol gaat spelen. Aan het slot van haar artikel pleit zij voor meer aandacht voor de vrouw in het justitieveld.

Met literaturopgave.

76

21

Kosc, Z. J. en F. W. Winkel. *En leidt ons niet in verzoeking: een experiment rond gelegenheidscriminaliteit.*

Tijdschrift voor criminologie, 24e jrg., nr. 3, mei/juni 1982, blz. 115–124 (N).

De auteurs beschrijven een in 1976 aan de universiteit van Warschau gehouden onderzoek naar gelegenheidscriminaliteit onder 320 16–18-jarige scholieren. De overwegingen die ten grondslag lagen aan de opzet van dit onderzoek kunnen worden samengevat in de volgende hypothesen: a) er bestaat een relatie tussen de positie die 'eerlijkheid' inneemt in het individuele waardensysteem en het optreden van bedrog in een gelegenheidssituatie; en b) er bestaat een relatie tussen het plegen van bedrog en de positie die 'eerlijkheid' verondersteld wordt in te nemen in het waardensysteem van significante anderen uit iemands omgeving. Tevens probeerde het onderzoek inzicht te verschaffen in het gewicht van interne versus externe gedragsregulatie op het al dan niet plegen van bedrog. Het onderzoek bestond uit twee gedeeltes: een groeps gedeelte waarin men werd verzocht zijn eigen waardensysteem aan te geven alsmede dat van zes significante anderen uit zijn omgeving; en een individueel gedeelte (waaraan 59 van de proefpersonen meededen) waarin de feitelijke meting van het in een gelegenheidssituatie vertoonde gedrag plaatsvond. Dit tweede gedeelte bestond uit het zogenaamde testen van een nieuw gokapparaat waarbij men geld kon verdienen. Door de onderzoekers was de gokautomaat zodanig afgesteld dat ieder hetzelfde bedrag kon verdienen. De proefpersonen moesten zelf het door hen verdiende bedrag opgeven en na con-

trole bleek dat het bedrogpercentage 36% was. De eerste hypothese werd door het onderzoek niet bevestigd, de tweede wel; het externe gedragsregulatiesysteem zou dus voor deze leeftijdsgroep van groter belang zijn.

Met literatuuropgave.

22

Loftin, C. and D. McDowall. *The police, crime, and economic theory: an assessment.*

American sociological review, 47e jrg., nr. 3, juni 1982, blz. 393-401.

De auteurs hebben een onderzoek verricht naar de relatie tussen het aantal geregistreerde misdrijven en het aantal politiemensen per 100.000 inwoners in Detroit over de periode tussen 1926 en 1977, waarvan zij in dit artikel verslag doen. Aanleiding tot dit onderzoek was dat verschillende economische misdaadtheorieën veronderstellen dat criminaliteit en politieactiviteit, gelijktijdig, door een zelfde economisch theorema worden bepaald, zodat het niet mogelijk is de ene aan een analyse te onderwerpen zonder de andere daarbij te betrekken. Recent empirisch onderzoek geeft echter resultaten te zien die zich daar niet mee verdragen. Na een beschrijving van eerder gedaan onderzoek op dit terrein en een verklaring van de door hen zelf toegepaste analytische methoden, komen zij tot de conclusie dat er geen relatie bestaat tussen politiesterkte en omvang van de criminaliteit in Detroit. Bij de vermogensmisdrijven blijkt er geen relatie te bestaan met de sterkte van de politie. Bij de geweldsmisdrijven bestaat wel enigszins een relatie met de politiesterkte, maar deze is te verwaarlozen. De auteurs concluderen dat het economisch model vooralsnog te simpel is. Zij achten het inferieur aan het weliswaar minder systematisch verfijnde sociaal-politiek model.

Met literatuuropgave.

23

Mazur, A. *Bomb threats and the mass media: evidence for a theory of suggestion.*

American sociological review, 47e jrg., nr. 3, juni 1982, blz. 407-411.

In het hier beschreven onderzoek is het wekelijks aantal tijdschriftartikelen in de periode 1966-1980, gewijd aan instellingen die gebruik maken van kern-energie, afgezet tegen het wekelijks aantal bommeldingen gericht aan dergelijke instellingen in diezelfde periode. Uit deze gegevens is gebleken, dat wanneer in een bepaalde tijd veel aandacht aan het onderwerp kern-energie wordt besteed in de media, met name na een incident, het aantal bommeldingen gericht aan kerncentrales evenredig toeneemt. In 99% van de gevallen betreft het loos alarm. Op grond hiervan concludeert de auteur dat er een duidelijk bewijs is voor de macht van de massamedia om gedrag te beïnvloeden

door middel van suggestie. Voorts geeft de auteur enige overwegingen over wat de achterliggende psychische mechanismen zouden kunnen zijn voor dit fenomeen.

Met literatuuropgave.

24

Messner, S. F. *Poverty, inequality and the urban homicide rate. Some unexpected findings.*

Criminology: and interdisciplinary journal, 20e jrg., nr. 1, mei 1982, blz. 103–114 (USA).

In dit artikel gaat de auteur nader in op de samenhang die hij aan de hand van onderzoeksresultaten aantoot tussen de heersende armoede en het aantal levensdelicten in een stad. Voordat hij deze samenhang, zoals die uit het door hem besproken onderzoek blijkt, nader analyseert gaat hij eerst uitvoerig in op de betekenis van het begrip armoede in dit onderzoekskader. In deze beschouwing haalt hij verschillende auteurs aan die eveneens een verband tussen armoede en criminaliteit hebben aangetoond. Bij de evaluatie van die onderzoeksgegevens introduceert hij de ongelijkheid die bij de armoede en de daarmee samenhangende criminaliteit een belangrijke rol speelt. Met behulp van verschillende statistische analyse-methoden toont hij vervolgens het verband aan tussen armoede, ongelijkheid en het aantal levensdelicten in stedelijke centra. Opmerkelijk bij deze samenhang is dat de daders van levensdelicten voor het merendeel uit de allerarmste lagen van de bevolking komen, terwijl daarentegen bij een groot deel van de bevolking met een laag inkomen sprake is van een relatief gering aantal levensdelicten.

78

25

Overman, L. *Prostitutie in woonbuurten.*

Tijdschrift voor de politie, 44e jrg., nr. 5, mei 1982, blz. 254–257 (N).

In dit artikel wordt verslag gedaan van een onderzoek naar prostitutie in woonbuurten, dat gedaan is in Arnhem, Den Haag, Rotterdam, Tilburg en Utrecht. Overlast ten gevolge van prostitutie is vanuit vier zijden belicht: prostituées en sex-exploitanten, buurtbewoners, kenmerken van de buurt en tenslotte het beleid. Er bleek een duidelijk verband te bestaan tussen de vorm van de prostitutie, de klachten die de bewoners hadden en de oplossingen die zij voor het probleem aandroegen. De bewoners hadden naast de klachten m.b.t. prostitutie nog vele andere klachten over hun wijk. Verder lijkt raamprostitutie terug te lopen ten gunste van de besloten vormen. Tevens valt een toename van straatprostitutie door verslaafden te constateren. Voor de politie is het lastig adequaat om te gaan met de klachten van de bewoners. De klagers hebben de indruk dat zij door de politie in de steek worden gelaten, maar ook op andere terreinen hebben ze het gevoel weinig aandacht te krijgen van de ge-

meentelijke overheid. Dit verklaart de (plannen voor) gewelddadige acties van buurtbewoners gericht tegen prostitutie. Het concentratiebeleid t.a.v. prostitutie dat in Arnhem, Utrecht en Den Haag door de gemeente wordt gevoerd blijkt in de eerste plaats ingegeven te zijn door argumenten ontleend aan de openbare orde. Veel beleidsruimte heeft de gemeente trouwens toch niet, omdat haar beleid m.b.t. bedrijfsvoering van prostitutie beperkt wordt door art. 250 bis Sr., dat bordeelhouderschap strafbaar stelt.

26

Phillips, D. P. *The impact of fictional television stories on U.S. adult fatalities: new evidence on the effect of the mass media on violence.*

American journal of sociology, 87e jrg., nr. 6, mei 1982, blz. 1340–1359.

79 In dit artikel probeert de auteur na te gaan of er een verband bestaat tussen geweld op televisie en geweld in de samenleving. Het onderzoek betreft slechts één vorm van geweld nl. geweld tegen zichzelf in de vorm van zelfmoord. Daarom beperkt de onderzoeker zich ook tot één specifieke vorm van geweld op televisie namelijk de zgn. 'soap opera's', die regelmatig op de Amerikaanse netten zijn te bekijken. Dit zijn in dit geval melodrama's waarin een personage zelfmoord pleegt. Er wordt gebruik gemaakt van statistieken betreffende auto-ongelukken en zelfmoorden in de Amerikaanse samenleving. De onderzoeksopzet is zodanig dat storende factoren zoveel mogelijk worden uitgeschakeld. De experimentele periode van zeven dagen wordt vergeleken met een controle-periode van gelijke duur, direct voorafgaand aan deze periode. De resultaten wijzen op een positief verband tussen enerzijds het verschijnen van soap opera's op televisie en anderzijds het aantal zelfmoorden en tevens het aantal auto-ongelukken waarbij slechts één persoon betrokken was, zowel met als zonder dodelijke afloop. Mochten eventuele vervolgonderzoeken dezelfde resultaten opleveren, dan zou dit volgens de auteur ernstige beleidsconsequenties t.a.v. de media moeten inhouden. Met literatuuropgave.

27

Schmitz, P. E. *Le vol à l'étalage en Belgique.*

Revue de droit pénal et de criminologie, 62e jrg., nr. 5, mei 1982, blz. 375–400 (B).

In dit artikel schildert de auteur met behulp van een groot aantal tabellen een beeld van de winkeldiefstal in België. De gegevens hierover zijn afkomstig van een registratiedienst 'Prévention et Sécurité' die in 1980 werd opgericht op initiatief van de winkeliers. D.m.v. een formulier wordt de dienst op de hoogte gesteld van een winkeldiefstal. Wanneer een bepaald gedeelte is ingevuld fungeert het formulier tevens als officiële aangifte en wordt dan door de dienst aan de

politie toegezonden. In geval van recidive wordt aan de ouders van kinderen beneden 18 jaar een brief gezonden. Van de dader wordt door deze diensten een veelheid aan gegevens genoteerd, zoals leeftijd, nationaliteit, geslacht, burgerlijke staat e.a. Daarnaast wordt vastgelegd bij welke winkel, op welk tijdstip de diefstal plaatsvond. In het algemeen trekt de auteur weinig conclusies uit de verzamelde gegevens. In het beeld valt naar zijn mening slechts op dat de leeftijdsgroep onder de 15 jaar niet zo groot is als volgens hem wel eens wordt aangenomen. Verder acht hij de omvang van de winkeldiefstallen van de regio Antwerpen opvallend groot. Omdat het systeem nog maart kort werkt, kan volgens de auteur weinig worden gezegd over het effect ervan, wel kunnen onderzoekers nu beschikken over een blijvend middel voor schatting van de omvang van winkeldiefstal.

28

Seksueel contact tussen ouderen en kinderen; door *W. H. G., Wolters, T. A. M. Deenen, P. Wagenaar-Schwencke et al.*

Algemeen politieblad, 131e jrg., nr. 13, juni 1982, blz. 298-301 (N).

80

In dit artikel wordt verslag gedaan van een onderzoek wat tot doel had een indicatie te verkrijgen van de frequentie waarmee zich sexuele handelingen bij kinderen (0-12 jaar) voordoen. Bij de uitwerking van het onderzoek is gekozen voor een inventarisatie van het aantal aangemelde kinderen bij 15 bureaus van de officieren jeugdzaken van de rijkspolitie. In de periode januari 1978-januari 1979 is het materiaal verzameld van 106 kinderen en hun ouders en 75 bij de politie bekende actoren. Enkele resultaten van het onderzoek zijn: de verhouding jongens-meisjes was 1:4; sociaal-geografische factoren kunnen een rol gespeeld hebben bij het verschil in aantal aanmeldingen bij de vijftien bureaus; de gezinnen waaruit de kinderen komen wijken niet af van de Nederlandse doorsnee-gezinnen; het zijn meestal de ouders die het seksueel contact aan de politie melden; het seksuele contact is meestal onschuldig van aard; de ouders zijn in het algemeen verontrust, doch reageren zakelijk; de actoren zijn mannen, merendeel ongehuwd; een groot aantal der actoren had reeds contact met hulpverleningsinstanties; de maatregelen, door de justitiële instanties genomen, blijken sterk te variëren, hetgeen voor de politie vaak onzekerheid met zich mee brengt.

29

Verkaaik, F. Hulpverlening in de tang van werkloosheid en criminaliteit.

Tijdschrift voor criminologie, 24e jrg., nr. 3, mei/juni 1982, blz. 145-149 (N).

De schrijver reageert vanuit de praktijk van de reclasering op het artikel van Jongman in het februari-nummer van dit tijdschrift: 'Criminaliteit als gevolg

van de uitstoting uit het arbeidsproces'. Hij denkt dat het werkloosheidsprobleem als algemene criminogene factor in reclasseringskringen verdrongen wordt, omdat dit een relativering van hun werk zou inhouden. Het door Jongman geopperde ontstaan van crimineel verzet van werklozen tegen hun situatie geldt volgens de schrijver alleen voor bepaalde groepen jongeren. Bij de meeste werklozen ziet hij alleen gevoelens van machteloosheid. Het door de overheid inschakelen van werklozen in allerlei non-profit activiteiten compenseert volgens Verkaaik wel hun subjectieve deprivatiegevoelens (het gevoel maatschappelijk uitgestoten te zijn), maar niet hun objectieve deprivatiegevoelens (het steeds verder maatschappelijk achterop raken). Jongman hoopt dat de conclusies van zijn artikel zullen leiden tot een rechtvaardiger arbeidstijdverdeling. Verkaaik vreest in deze situatie juist voor een verhardend justitieel ingrijpen of voor het ontstaan van 'pseudo-decriminaliserende maatregelen' (Attila, Finland); d.w.z. het vervangen van justitiële door andere overheidsmaatregelen (van Volksgezondheid, CRM of Sociale Zaken), die onder het mom van het 'belang van degenen voor wie ze bestemd zijn' slechts zullen leiden tot een grotere controle over afwijkende groepen.

81

30

Ward, E. *Rape of girl-children by male family members.*

Australian and New Zealand journal of criminology, 15e jrg., nr. 2, juni 1982, blz. 90-99.

In dit artikel gaat de auteur nader in op de aanranding en verkrachting van kinderen door volwassenen. Zij legt daarbij minder de nadruk op de relatie tussen de dader en het slachtoffer dan op het feit dat het slachtoffer een kind is en heel vaak van het vrouwelijk geslacht is. In het algemeen geldt voor 80% van deze delicten dat er min of meer een familieband bestaat tussen de dader en het slachtoffer. De laatste decennia is er volgens de auteur veel onderzoek verricht naar de sociale achtergronden van de aanranding van minderjarigen door familieleden. Zij belicht verschillende van de onderzoeken die hiernaar zijn gedaan en stelt vast dat aanvankelijk vooral veel aandacht is besteed aan de psychologische factoren die hierbij een rol spelen. Pas later zijn in de beschouwingen meer de situationele factoren aan bod gekomen. In haar conclusie stelt de auteur vast dat door deze onderzoekstraditie dit delict altijd het aanzien heeft gehouden van een soort intern familieconflict, terwijl naar haar oordeel bij geen enkel ander delict twee mensen zo duidelijk als vreemden tegenover elkaar staan als hier.

Met literatuuropgave.

Gevangeniswezen

31

Allen, H. E. *Halfway houses and parole: a national assessment.*

Journal of criminal justice, 10e jrg., nr. 2, 1982, blz. 153-163 (USA).

In dit artikel besteedt de auteur aandacht aan het verschijnsel van de zgn. 'halfway-houses' in het Amerikaanse strafrechtelijke systeem. Dit zijn een soort van opvangtehuizen voor gedetineerden om hen kort voor hun vrijlating voor te bereiden op de terugkeer in de maatschappij. Het aantal van deze halfway-houses is de laatste jaren sterk gestegen. Na de historische ontwikkeling van het verschijnsel geschetst te hebben, gaat de auteur nader in op de effectiviteit ervan en doet suggesties ter vergroting van deze effectiviteit. Ook behandelt hij een aantal alternatieve vormen van de halfway-houses, waarbij een van de alternatieven uit een vrijwillige opvang na de vrijlating bestaat. Tot slot concludeert de auteur dat de uiteindelijke effectiviteit van de halfway-houses zeker even zo groot is als die van andere resocialisatieprogramma's terwijl de kosten van de laatstgenoemde programma's veelal hoger zijn.

Met literatuuropgave.

82

32

Henderson, M. *Can we prevent crimes?*

New society, 60e jrg., nr. 1012, 8 april 1982, blz. 52-53 (GB).

De auteur beschrijft een onderzoek dat zij deed in twee gevangenissen. De onderzoekpopulatie bestond uit 70 mannen, die veroordeeld waren wegens geweldpleging variërend van mishandeling tot moord. Uit gesprekken met hen kwam naar voren dat deze mensen niet in staat waren een door hen als problematisch ervaren situatie verbaal op te lossen. Ze zouden misschien baat hebben bij een behandeling die bekend staat als Social Skills Training. Oorspronkelijk bestemd voor psychiatrische patiënten, wordt de methode thans ook gebruikt bij drug- en alcoholverslaafden, huwelijksproblemen, jeugddelinquentie. Uitgangspunt is dat sociale vaardigheid te leren is. Gewerkt wordt o.a. met rollenspelen, waar veel patiënten, cliënten en gedetineerden zichzelf in herkennen en leren hun fouten nadat deze besproken zijn door de social skills trainer te vermijden. In de V.S. bereikt men met social skills training uitstekende resultaten, aldus de auteur, die variëren van weinig verandering op de lange duur tot een afname van recidivisme in het volgend jaar met 35%. In Groot Brittannië wil men trachten d.m.v. social skills training problemen bespreekbaar te maken die anders misschien zouden kunnen leiden tot crimineel gedrag en aldus het aantal recidivisten doen toenemen.

Kamphuis, F. en A. Rijk. *Klachtrecht in de bajes.*
Kri, 12e jrg., nr. 6, juli 1982, blz. 7-9.

Gedetineerden hebben naast vele verplichtingen ook rechten. De auteurs laten in hun artikel uitvoerig R. Jongman – criminoloog en ex-voorzitter van de commissie van Toezicht bij het Huis van Bewaring in Assen – aan het woord. Voor Jongman staat het vast dat de commissies niet alleen moeten bestaan uit maatschappelijk geslaagden, die geen enkel idee hebben van de wereld van de gevangenen. Voorts plaatst Jongman enkele kritische kanttekeningen bij het tijdgebrek van de Commissie van Toezicht en het feit dat de directeur altijd aanwezig is bij de vergaderingen. Tot slot staan de auteurs stil bij het beklagrecht voor gedetineerden. Vele gedetineerden blijken hun rechten wat betreft beklag en de procedure slecht te kennen. Ook speelt de angst voor represailles een rol.

Reclassering

Bieker, R. *Professionelle Straffälligenhilfe als Therapie? Kritische Anmerkungen zu einem Praxistrend.*

Zeitschrift für Strafvollzug und Straffälligenhilfe,
31e jrg., nr. 2, april 1982, blz. 67-72.

De auteur bezint zich kritisch op de verstandhouding tussen therapie en maatschappelijk werk, zich afvragend of het maatschappelijk werk in de reclassering wellicht meer therapie zou moeten omvatten. Men kan zich afvragen of de praktijkgerichtheid wel dat positieve resultaat laat zien dat er door de practici aan wordt toegekend. Cliëntgerichte interventietechnieken kunnen een hulp zijn voor de maatschappelijk werker, maar het is de vraag of dit niet het gevaar in zich houdt van vanzelfsprekendheid van reclasseringswerkers. Aangezien toezicht en controle inzake het strafrecht aangaande de leefwijze van de cliënt nauwelijks strookt met de sociaalpedagogische grondgedachte, leidt dit tot identiteitsconflicten voor de maatschappelijk werker. De normen tot handelen vanuit het beroep laten zich hierbij niet met de praktijk verenigen. Jonge maatschappelijk werkers hebben het vooral moeilijk met de controlefunctie en via therapieën zou de maatschappelijke kant nadruk kunnen krijgen, maar de functie als zodanig echter niet veranderen. Ook kunnen identiteitsproblemen ontstaan door een schijn van oncordendheid en onsystematisch handelen, waar therapieën lijn in zouden kunnen brengen, hetgeen meer gevoel van prestige geeft. Uit de literatuur haalt de auteur vervolgens een aantal voorbeelden aan. Tenslotte wordt voor de praktijk aanbevolen om reclasseringswerk niet zonder meer door therapie te vervangen, omdat dit wellicht identiteitsproblemen van reclasseringswerkers deels

kan oplossen, maar niet de materiële problemen van de cliënten. De persoonlijkheid en de problemen van de cliënten moeten serieus genomen worden; het betreft niet slechts een zaak, maar ook het belang van de cliënt. Kennis van een situatie alleen is onvoldoende om tot een oplossing te komen, de maatschappelijk werker zal zich in het probleem moeten verdiepen. Vertrouwen en openheid van de cliënten is een voorwaarde om tot werkelijke resultaten te komen; als een therapie hierbij behulpzaam kan zijn, is dit goed, maar dat zal lang niet altijd mogelijk zijn.
Met literatuuropgave.

35

Kelley, T. M. and D. B. Kennedy. *Assessing and predicting the competency of juvenile court volunteer probation officers.*

Journal of criminal justice, 10e jrg., nr. 2, 1982, blz. 123-130 (USA).

84

Het aantal hulpverleners en hulpverlenende instanties in en rondom het strafrechtelijk systeem neemt in aantal steeds verder toe. Een groot deel van deze hulpverleners wordt gevormd door niet-professionele krachten, de vrijwilligers. Met name in de hulpverlening aan jeugdige delinquenten is het aantal vrijwilligers zeer groot. Deze toename in kwantiteit gaat echter ten koste van de kwaliteit van de hulpverlening. Een groot aantal rechtbanken in de V.S. heeft dan ook de wens te kennen gegeven dat er een betere controle op de deskundigheid en geschiktheid van de hulpverleners uitgeoefend dient te worden. Hiertoe is een bepaalde toetsvorm ontwikkeld, die het gedrag en de geschiktheid van vrijwillige hulpverleners dient te voorspellen. De auteur gaat in dit artikel nader in op deze zgn. 'Critical incident response test', waarbij hij tot de conclusie komt dat deze test een redelijke graadmeter kan zijn. De schrijver benadrukt echter de noodzaak van een verdere uitwerking en verbetering van deze test en de ontwikkeling van dergelijke toetsvormen.

36

Themanummer over *Taak en structuur van de reclassering in Nederland, de nota-Tigges*.

Horizontaal, nr. 7, juli 1982.

Dit themanummer is gevuld met reacties vanuit de reclassering op de nota-Tigges, een nota afkomstig van een justitiële werkgroep die het gehele reclasseringsterrein beschouwt en plannen maakt voor herstructurering, efficiëncy en natuurlijk bezuiniging. De reacties bestaan uit verslagen van regionale bijeenkomsten van reclasseringsmedewerkers, meningen van mensen van reclasseringsraden, van het Leger des Heils en van andere zusterorganisaties. Een interview met de leden van de departementale werkgroep die de nota geschreven heeft ontbreekt niet, evenmin als een gesprek met ARV-directeur Dotinga. Ten slotte is er een concept-reactie van de ARV op de

omstreden nota in het themanummer opgenomen. De naam van deze replek is 'Binnen overeengekomen kaders'; de inhoud behelst een aantal sanerings- en doelmatigheidsvoorstellen van de ARV. Men wil meer doen voor hetzelfde geld, maar dan wel binnen een eigen maatschappelijke verantwoordelijkheid.

Psychiatrische zorg

37

Baxter, E. and K. Hopper. *The new mendicancy: Homeless in New York City.*

American journal of orthopsychiatry, 52e jrg., nr. 3, juli 1982, blz. 393-408.

In dit artikel doen de auteurs verslag van een onderzoek naar de daklozen in New York City, die als gevolg van het streven plaatsing in inrichtingen te beperken (deinstitutionalisering) sterk in aantal zijn toegenomen. Zij geven een summier beschrijving van deze groep, waarna zij uitvoeriger ingaan op de opvang-activiteiten die worden ondernomen. Eén van de meest in het oog springende gegevens vormt het feit dat elke opvang te beperkt blijkt. Verder signaleren zij dat de hulp in de sfeer van een hernieuwde maatschappelijke oriëntatie alleen zin heeft als zij aansluit op de andere directe behoeften. Zo is er onder deze groep veel vraag naar medische hulp e.d. Naar het oordeel van de auteurs moet ook de therapeutische hulp aansluiten op de overige behoeften van deze groep. Hoewel de hulpbehoevenden niet altijd hulp willen accepteren zijn zij volgens hen toch zeker niet onbereikbaar. Zij besluiten hun artikel met een aantal hulpverleningsvoorstellen. Met literatuuropgave.

85

38

Laars, P. H. J. *De psychiatrische patiënt op weg naar het recht?*

Proces, 61e jrg., nr. 7, juli/augustus 1982, blz. 173-187 (N).

Op korte termijn wordt het wetsontwerp Bijzondere opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen (BOPZ) in de Tweede Kamer behandeld. Met de behandeling hiervan zijn enorme rechtsbelangen aan de orde, aangezien er in Nederland per jaar meer dan 2500 dwangopnemingen plaats vinden. Tot op heden zijn de rechten van psychiatrische patiënten zeer onvoldoende gewaarborgd. Het wetsontwerp BOPZ tracht d.m.v. procedure-regelingen en uitgebreidere mogelijkheden tot rechtsbijstand hierin verandering te brengen. De auteur onderzoekt in dit artikel of het wetsontwerp in deze opzet geslaagd is. Hij vergelijkt hiertoe het wetsontwerp met de huidige Krankzinnigenwet en constateert een groot aantal verbeteringen. De auteur bepleit een vergroting van de rol

van de raadsman bij alle dwangopnemingsprocedures en licht deze rol van de raadsman uitgebreid toe. Tot slot stelt hij voor een ad hoc commissie te benoemen die na het in werking treden van de wet BOPZ tot evaluatie ervan dient over te gaan.
Met literatuuropgave.

39

McGuire, D. *The problem of children suicide: ages 5-14.*

International journal of offender therapy and comparative criminology, 26e jrg., nr. 1, 1982, blz. 10-17.

86

In 1965 suggereerden Shaw en Schelkum dat de statistieken van zelfmoord bij kinderen niet klopten: veel ongelukken zouden in feite suïcides zijn. Andere auteurs bevestigden dit. Shaw en Schelkum kwamen na literatuuronderzoek tot een aantal verklarende factoren: 1) jonge kinderen zijn vaak niet in staat 'afscheidsbrieven' te schrijven, 2) suïcidale tendensen bij kinderen worden niet geaccepteerd, de sterkte van hun emoties wordt onderschat, 3) de suïcide-methodes die jonge kinderen ter beschikking staan, lijken vaak op ongelukken, 4) ongelukken zijn de meest voorkomende doodsoorzaak bij kinderen en adolescenten. Het percentage zelfmoorden hiervan is moeilijk te bepalen. Alle onderzoekers noemen als directe aanleiding voor zelfmoord bij kinderen het verlies van sleutelfiguren, (door dood, scheiding, verlaten, emotionele verwaarlozing). Wat betreft het benoemen van gedrag, dat tot zelfmoord predispo-neert, wordt in de literatuur geen specifiek syndroom beschreven. Wel noemen diverse auteurs een aantal factoren, zoals depressie (d.i. naar binnen gerichte agressie), weglopen van huis, hoge ongevals-frequentie, impulsief acting-out gedrag, woede-aanvallen, lage zelfwaardering, ernstige conflicten, eenzaamheid, agressie (openlijk en geremd), verandering in school-prestaties, psycho-somatiek.
Met literatuuropgave.

40

Pepper, B. and H. Ryglewicz. *Testimony for the neglected: The mentally ill in the post-deinstitutionalized age.*

American journal of orthopsychiatry, 52e jrg., nr. 3, juli 1982, blz. 388-392.

Als gevolg van de zogenaamde deinstitutionalisering van de laatste decennia zijn volgens de auteurs veel geestelijk minder valide personen zonder enige vorm van begeleiding op straat komen te staan. Hoewel de auteurs de redenen voor de deinstitutionalisering respecteren, achten zij de effecten toch zeer verwerpelijk. Zij wijzen er in hun artikel op dat het terugbrengen van de volledige opvangmogelijkheden voor geestelijk gestoorde de laatste jaren ook steeds meer om financiële redenen plaats vindt. De auteurs

wijzen er op dat de geestelijk gestoorde slecht voor zichzelf op kan komen. Nu steeds minder van echte begeleiders sprake is, valt de zorg voor de geestelijk gestoorde steeds meer toe aan de samenleving als geheel. In hun slotwoord doen ze een appel op de samenleving om zich niet te verschuilen achter de zogenaamde deinstitutionaliseringsideologie om de verantwoordelijkheid voor de geestelijk gestoorde te ontlopen. Met literatuuropgave.

Kinderbescherming

Zie ook excerpt nr. 45

41

Hazel, K. N. *New hope for the teenage outcast: The family placement of disturbed and delinquent adolescents.*

International journal of offender therapy and comparative criminology, 26e jrg., nr. 1, 1982, blz. 62-71.

87

Het Kent-project werd opgezet om de problemen die inherent zijn aan het Engelse plaatsingsprobleem in inrichtingen voor de kindbescherming op te lossen. Tevens wilde men de nadelen van het 'soort bij soort' plaatsen doorbreken en hoopte men dat de pleegouders voor meer continuïteit zouden kunnen zorgen dan de voordurend wisselende staf en sociaal werkers van de inrichtingen. Het project werd opgezet in 1975 en gedurende vijf jaar gesteund door de universiteit van Kent. Men werkte met de moeilijkste groep adolescenten. Uitgangspunten waren onder meer: project-families vormen groepen en ontmoeten elkaar eens per twee, drie weken, samen met een medewerker van het project (een maatschappelijk werker van de inrichting). In de groep werden besproken: 1) opleiding van de groepsleden en ervaringen, 2) de plaatsingen (die bedoeld zijn om verandering te bewerkstelligen en iet om substituuutgezinnen te creëren). Aan het project werd een zo groot en breed mogelijke publiciteit gegeven en men begon direct met het plaatsen van de moeilijkste gevallen. De doelstelling ook groepen te vormen met de echte ouders is (bij de evaluatie) nog niet goed uit de verf gekomen. De opzet van een Franse organisatie (Oeuvre Grancher) lijkt hierbij bruikbaar en veelbelovend. Hierbij wordt zoveel mogelijk een neutrale situatie gecreëerd. Zowel een onafhankelijke studie van 25 plaatsingen als de eigen evaluatie van 156 plaatsingen tonen verbetering bij 75 procent.

Met literatuuropgave.

42

Knitzer, J. *Children's rights in the family and society: Dilemma's and realities.*

American journal of orthopsychiatry, 52e jrg., nr. 3, juli 1982, blz. 481-495.

In dit artikel gaat de auteur nader in op de pogingen die o.a. met behulp van wetgeving worden gedaan om de rechten van minderjarigen binnen het gezin en in de relatie tot de overige familieleden, nader te omschrijven en vast te leggen. Hierbij gaat de auteur o.a. nader in op de beperking van de rechten van de ouders tegenover het kind. De rol van de rechtspraak bij conflicten op dit terrein is aan heftige kritiek onderhevig. Dit heeft volgens de auteur vooral te maken met de traditioneel gerespecteerde autonomie van het kind. Daarbij ontbreekt het volgens de auteur ook nog aan voldoende wetenschappelijk gefundeerd inzicht om in dit soort problemen als derde een onderbouwd oordeel te geven. Toch heeft de beweging die pleit voor een ruimere erkenning van de rechten van het kind duidelijk aangetoond dat ook het kind belang heeft bij een objectieve benadering van zijn problemen door derden-buitenstaanders. Naar de mening van de auteur zal ondanks alle dilemma's deze beweging in de toekomst nog terrein winnen.

Met literaturopgave.

43

88

Kowalski, G. S. and J. P. Rickicki. *Determinants of juvenile postadjudication dispositions.*

Journal of research in crime and delinquency, 19e jrg., nr. 1, januari 1982, blz. 66-83.

Het nemen van maatregelen tegenover minderjarigen in het stadium na de rechterlijke uitspraak is zelden onderwerp van onderzoek geweest. Een onderzoek op dit gebied wordt hier beschreven. Voor zes variabelen is onderzocht in hoeverre zij van invloed zijn op de te nemen maatregelen. In beschouwing zijn genomen het aantal vroeger gepleegde delicten, het type delict, leeftijd en ras van de dader en tenslotte gedragsscore en IQ. Het gaat om de keuze tussen plaatsing in een zgn. 'group home', een relatief ongestructureerde setting, of in een inrichting, d.w.z. een in hoge mate gestructureerde setting. Om deze beslissing te kunnen nemen worden de jeugdigen in een selectiecentrum onderzocht. Van degenen die in de periode oktober 1977 tot maart 1978 in het selectiecentrum te Alabama zijn onderzocht, is een willekeurige steekproef van 133 jongens bestudeerd. Regressie- en interactie-analyse laten zien dat gedragsscore, leeftijd en de wisselwerking tussen recidive en type delict statistisch significante beslissingsbeïnvloedende factoren zijn. De variabelen ras en IQ dragen niet zelfstandig bij tot het verklaren van de genomen beslissing. De hier gevonden beslissingsbeïnvloedende factoren stemmen overeen met resultaten van eerder onderzoek naar maatregelen tegenover minderjarigen door politie en rechter. De variabele ras blijkt uit de literatuur nu eens wel dan weer niet beslissingen in het minderjarigenstrafrecht te beïnvloeden. Het onderhavige selectiecentrum maakte haar beslissing echter niet van deze factor afhankelijk.

Met literaturopgave.

Solnit, A. J. *Children, parents, and the state.*

American journal of orthopsychiatry, 52e jrg., nr. 3, juli 1982, blz. 496–505.

In dit artikel betoogt de auteur dat ondanks het feit dat meestal moeilijk een prognose over de toekomst van het kind op langere termijn kan worden gemaakt, de staat toch verantwoord de bescherming van het kind van de ouders kan overnemen. In een theoretische beschouwing legt de auteur de rol van de ouders tegenover het kind uiteen in verschillende aspecten. Door deze aspecten in een zekere hiërarchische behoeftenreeks van het kind te vertalen, wordt het naar zijn oordeel duidelijk dat de staat op een bepaald moment de rol van de ouders verantwoord kan overnemen. Als de ouders achterblijven in de verplichtingen die voortvloeien uit hun ouderschap ten opzichte van het kind, dan treedt de staat voor dat deel van die verplichtingen in hun plaats. Aan de hand van een concreet voorbeeld laat de auteur zien dat de afweging van de belangen wel voortdurend moet worden herhaald, omdat anders bureaucratische elementen vaak verhinderen dat de ouders opnieuw zelf hun rol weer kunnen opnemen. Met literatuuropgave.

Politie

Albers, W. A. J. en A. Brouwer. *Politie en jeugdige delinquenten.*

Tijdschrift voor de politie, 44e jrg., nr. 5, mei 1982, blz. 259–264 (N).

In hoeverre heeft het niet-ingrijpen van politie en parket tot gevolg dat jongeren niet meer met de politie in aanraking komen? Deze vraag, waarmee ook het W.O.D.C. zich d.m.v. een onderzoek bij de kinderpollitie van Den Haag en Venlo heeft beziggehouden, is van groot belang bij de vaststelling van doelstelling en taak van de jeugdpolitie. Op een gegeven moment kan door omstandigheden de jeugdpolitie in het groeiproces van het kind naar volwassenheid een rol gaan spelen. Een eerste vereiste om aan deze rol inhoud te geven is een goed doordacht en onderbouwd beleid t.a.v. jeugdigen. Dit moet gebaseerd zijn op zowel wetenschappelijk onderzoek, als op de praktijk. Dan zal een extreem verschil in afhandelingsbeleid tussen Venlo, waar in 2 op de 10 gevallen geen proces-verbaal wordt opgemaakt en Den Haag, 7 op de 10 geen proces-verbaal, niet meer voor mogen komen. De auteurs sommen een aantal criteria op, op grond waarvan zowel een hulpverlenings-, als verbaliserings- c.q. seponeringsbeleid kan worden gebaseerd. Zij stellen verder voor dat het O.M. van elke sepotbeslissing bericht stuurt aan de politie, zodat deze haar verbaliseringsbeleid hierop kan afstemmen. Naast een beleid dat zich richt op

jeugdigen die reeds over de schreef gegaan zijn, is het zinnig dat de politie zich meer dan nu het geval is concentreert op de oorzaken van criminaliteit, zodat een preventiebeleid ontwikkeld kan worden. Experimenten op dit gebied moeten gestimuleerd worden en informatie daarover beter verspreid worden.

Met literatuuropgave.

46

Allen, D. N. *Police supervision on the street.*

Journal of criminal justice, 10e jrg., nr. 2, 1982, blz. 91-109 (USA).

In dit artikel onderzoekt de auteur de stelling dat de controle op het gedrag van politiefunctionarissen in sterke mate afhangt van een strakke hiërarchische organisatie. Met name de beheersing van het gedrag van patrouillerende agenten op straat zou met een strakke leiding van bovenaf beter te controleren zijn. De schrijver betreft zijn gegevens uit vraaggesprekken met een zeer groot aantal politiefunctionarissen uit Rochester, St. Louis en Tampa St. Petersburg. Met name toetst de auteur de voornoemde stelling door de interactie tussen de patrouillerende politie-functionaris en zijn supervisor bij het wisselen van de verschillende dagploegen, te bestuderen. Opvallend is dat het effect van een strakke supervisie op het gedrag van de politiefunctionarissen op straat veel minder is dan men er in theorie aan toekent. Tot slot geeft de auteur aan hoe naar zijn mening het positieve effect dat van gerichte supervisie kan uitgaan, vergroot dient te worden.

Met literatuuropgave.

90

47

Bakker C. K. en H. W. de Boer. *Kiezen voor gemeentepolitie met een (haalbaar?) variant.*

Algemeen politiebld, 131e jrg., nr. 11, mei 1982, blz. 239-245 (N).

Het op 21 mei 1981 ingediende wetsontwerp voor een nieuwe politiewet bevat een voorstel om de gemeentepolitie en het Korps Rijkspolitie te vervangen door provinciale politiekorpsen en enkele landelijke diensten. Deze gedachten dateren nog uit de periode waarin serieuze plannen werden ontwikkeld om tot een bestuurlijke herindeling te komen door de vorming van zgn. gewesten. Toen de gewesten er uiteindelijk niet zouden komen en daarmee ook de gewestelijke politiekorpsen niet, werd gekozen voor de variant van provinciale korpsen.

Op deze plannen kwam veel kritiek o.a. van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten die haar voorkeur uitsprak voor een politie-organisatie op gemeentelijke grondslag. De schrijvers onderscheiden in hun artikel twee aspecten die van belang zijn bij de keuze van een nieuw politiebld. Enerzijds de doelmatigheid, anderzijds de integratie van de poli-

tie in de gemeenschap en een goede democratische controle op het politiebeleid. Zij bespreken en kritiseren twee varianten voor een herziening van de politie-organisatie en komen vervolgens met hun variant: een gemeentelijk politiekorps voor de grotere gemeenten en regionale korpsen gevormd door de kleinere gemeenten en beheerd door de burgemeesters van de aangesloten gemeenten. De gemeentelijke korpsen zouden 90% van hun taken autonoom moeten kunnen uitvoeren. Voor de landelijke diensten is alleen een coördinerende en ondersteunende taak weggelegd. De auteurs hopen dat hun artikel een aanzet is tot verdere discussie over dit onderwerp binnen de politie.

48

Brown, S. E. *Crime, police, and deterrence: a simultaneous model.*

Criminal justice review, 6e jrg., nr. 2, herfst 1981, blz. 1-7 (USA).

Centraal in het onderzoek staat toetsing van de hypothesen dat de politie via een afschrikkingseffect de criminaliteit beïnvloedt qua aard en omvang, en dat criminaliteitscijfers de door de politie geboden diensten beïnvloeden. De auteur maakt gebruik van een nonrecursief model, hetgeen betekent dat ook rekening wordt gehouden met wederkerige of feedback effecten. De resultaten werden verkregen m.b.v. statistisch cijfermateriaal uit 382 Amerikaanse steden. Vooral de geweldsmisdrijven blijken van invloed te zijn op de politiesterkte en niet zozeer de misdrijven tegen eigendom of bezit. Meer surveillance bleek niet te leiden tot een noemenswaardige stijging van het percentage ophelderingen met uitzondering van auto-diefstal en verkrachting. Er is een sterker verband tussen stedelijke percentages niet-blanken en werklozen enerzijds en anderzijds inbraak, dan tussen percentage ophelderingen en inbraak. Dit geldt tevens over het algemeen ook voor verkrachting, roof en moord. De onderzoeksresultaten ondergraven de gedachte dat de politie door haar aanwezigheid een afschrikkingseffect zou uitoefenen, hetgeen volgens de auteur noopt tot alternatieve wijzen van misdaadbestrijding.

Met literatuuropgave.

49

Davis, P. W. *Structured rationales for non-arrest: police stereotypes of the domestic disturbance.*

Criminal justice review, 6e jrg., nr. 2, herfst 1981, blz. 8-15 (USA).

Tijdens een zes maanden durend onderzoek kon de auteur zich door participerende observatie een indruk vormen omtrent vooronderstellingen en stereotypebeeldvorming bij politiefunctionarissen. Het betrof een klein politiekorps aan de Amerikaanse westkust. Het ging de auteur slechts om één bepaalde taak van

surveillerende agenten, nl. die waarin zij geconfronteerd werden met huisvredebreuk, echtelijke twisten, burenruzies etc. In de door de agenten gehanteerde beeldvorming van dit soort situaties kon de auteur een aantal kenmerken onderscheiden. Het blijkt dat agenten de neiging hebben om deze taak niet als het werkelijke politiewerk op te vatten. De in deze situaties optredende burgers worden gezien als tijdelijk onstabiel, grillig en onhandelbaar. Maar tevens in zekere zin ook als onbetrouwbaar omdat zij zich ook tegen de agenten kunnen keren. Arrestaties worden zoveel mogelijk vermeden omdat de agenten van mening zijn dat zij in deze situaties er primair zijn om de rust te herstellen. De auteur geeft toe dat het moeilijk is om na te gaan in hoeverre de agenten zich in hun uitlatingen over hun werk zich laten leiden door het feit dat zij representanten van een bepaalde beroepsgroep zijn. Hij pleit voor nader onderzoek omtrent taakopvattingen van functionarissen in alle delen van het justitiële systeem.

Met literatuuropgave.

50

Oudheusden, H. K. A. van. *Omtrent democratie en politie I.*

92

Tijdschrift voor de politie, 44e jrg., nr. 5, mei 1982, blz. 229–240 (N).

De auteur geeft zijn visie op de plaats die de politie in onze democratische samenleving inneemt en gaat in op de problemen die zich in dit kader voordoen. Eerst komt het begrip democratie aan de orde. Vrijheid, rechtvaardigheid en rechtsstaat zijn daarvan de belangrijkste elementen. Alle hier genoemde begrippen hebben een zekere absolute waarde, maar hun inhoud is mede afhankelijk van plaats en tijd. De beschrijving van deze begrippen wordt bemoeilijkt door de beperktheid van taal. Iedere tijd heeft zijn eigen taal en volgens de auteur heeft zich de taal die bij de huidige gewijzigde situatie (recessie met name) zou horen nog niet voldoende ontwikkeld, zodat het beschrijvingsinstrument niet adequaat is. De opvattingen over de relatie individu – samenleving werpen licht op de betekenis van democratie. In dit verband is tolerantie van essentieel belang, aangezien het ruimte schept voor afwijkende meningen, zodat een botsing tussen de eisen van het individu en die van de samenleving vermeden kan worden. Tenslotte wijst de auteur er op dat de democratie problemen kan krijgen met de burgerlijke ongehoorzaamheid. Dit geldt met name wanneer zowel zij die oppositie voeren – d.m.v. burgerlijke ongehoorzaamheid – als de rechtshandhavende instantie hun tolerantie verliezen.

Met literaturopgave.

51

Vignola H. P. *Crime prevention: a necessity.*

International criminal police review, 37e jrg., nr. 354, januari 1982, blz. 16–24.

Het artikel bestaat uit de tekst van een voordracht gehouden door de directeur van het gemeentelijk politiekorps van Montreal, voor het in 1981 georganiseerde congres voor misdaadpreventie in Winnipeg, Manitoba. Na een algemene beschouwing over misdaadpreventie in een tijd van afnemende financiële middelen, geeft de auteur een beeld van de verbetering van de efficiency en de misdaadpreventie in het korps van Montreal. Hij onderscheidt drie vormen van preventie: het beschermen van het potentiële object van de misdaad; het beïnvloeden van gedragspatronen om het ontstaan van criminogene situaties tegen te gaan en het reduceren van het risico dat een misdaad gepleegd wordt door de misdadiger ervan te weerhouden een eerste of volgende misdaad te begaan. Voor een groot aantal maatschappelijke groeperingen en voor de individuele burger is met betrekking tot één van deze vormen van misdaadpreventie volgens de auteur een rol weggelegd. Om de medewerking van het publiek en de media te verkrijgen heeft het politiekorps van Montreal een grote publiciteitscampagne gestart, waarvan de auteur een zeer gedetailleerd overzicht geeft. Ook zijn in Montreal speciale acties gehouden om het publiek 'preventiebewust' te maken.

93

52

Williams, V. L. and R. O. Sumrall. *Productivity measures in the criminal investigation function.* Journal of criminal justice, 10e jrg., nr. 2, 1982, blz. 111-122 (USA).

Dit artikel gaat nader in op de effectiviteit van de gebruikte mankracht bij het opsporingsonderzoek door de politie. Het doet verslag van het zgn. 'Managing Case Investigations' demonstratieprogramma, waarbij de relatie tussen het optimaal gebruik van politiemankracht en de effectiviteit van de opsporing centraal stond. De auteurs doen een aantal voorstellen ter vergroting van deze effectiviteit in het algemeen. In tegenstelling tot hetgeen verwacht wordt zijn de opsporingsresultaten van de gespecialiseerde rechercheurs veel geringer dan de uiteindelijke resultaten van de surveillerende opsporingsambtenaar. De opsporing door de recherche is veelal te danken aan het voorbereidende werk van de surveillanten. De auteurs constateren evenwel een sterk gebrek aan interactie tussen de rechercheurs en de in rang lager gewaardeerde surveillerende collega's. De auteurs staan dan ook een sterkere integratie tussen beide groepen voor.

53

Wives of police officers: Issues related to family-job satisfaction and job longevity; by D. E. Stenmark, L. C. DePiano, J. H. Wackwitz et al. Journal of police science and administration, 10e jrg., nr. 2, juni 1982, blz. 229-234.

Onder politiefunctionarissen in de V.S. is een hoger echtscheidingspercentage gevonden dan in elke andere beroepsgroep. De stressverwekkende kanten van dit beroep blijken een duidelijk effect te hebben op het familieleven van de politieman. Onderhavig onderzoek is er op gericht na te gaan welke vrouwen van politiefunctionarissen ontevreden zijn met het beroep van hun man, wat met name de probleemgebieden zijn, of ten aanzien hiervan rassenverschillen bestaan en of de duur van het huwelijk hierin een rol speelt. Op grond van de resultaten van dit onderzoek wordt tot de volgende aanbevelingen gekomen. Op de eerste plaats voorlichting aan die politiefamilies, waar ontevredenheid heerst met het beroep, wat met name geldt voor zwarte politiegezinnen. Op de tweede plaats zou door middel van voorlichting via de media tot een realistischer attitude ten aanzien van politiemensen en hun gezinnen gekomen kunnen worden.

54

Witkowski, W. *Bekämpfung des Fahrraddiebstahls: das Krefelder Modell.*
Kriminalistik, april 1982, blz. 191–212 (BRD).

94

In vorige afleveringen van dit tijdschrift is al enige malen geschreven over fietsendiefstal. Dit massadelict stelt politieinstanties voor grote problemen. Op een politieconferentie in 1978 in Duitsland werd eenstemmig aanbevolen fietsen van identiteitsnummers te voorzien en een 'kentekenbewijs' voor fietsen in te voeren. Opsporing zou meer succes hebben als verzekeringsmaatschappijen in hun polisvoorwaarden zouden opnemen omtrent de identiteitsvaststelling van de verzekerde fiets. Het blijkt dat, wanneer er aangifte gedaan wordt van diefstal van geregistreerde fietsen, deze vaak opgespoord worden en terugkomen bij de eigenaar; als gevolg van de registratie werden 23,8% meer fietsendiefstallen opgelost en liep het getal van de diefstal terug met 11%. De auteur besluit met een aanbeveling het systeem van registratie zoals dat in Krefeld werd ingevoerd in de gehele Bondsrepubliek over te nemen voor het totaal van 35 miljoen fietsen, waar er jaarlijks 3½ miljoen bijkomen. Het is onvermijdelijk dat deze toename gepaard gaat met een toename van diefstallen.

Drugs

55

Beckman, L. J. and K. M. Kocel. *The treatment-delivery system and alcohol abuse in women: social policy implications.*
Journal of social issues, 38e jrg., nr. 2, 1982,
blz. 139–151 (USA).

Bij de oplossing van het alcoholisme onder vrouwen rij-

zen er ogenblikkelijk een aantal vragen. Hoeveel vrouwelijke alcoholisten zijn er? Waar bevinden ze zich? Wat zijn hun behoeften? Hoe herkennen we ze? Opvallend is dat het merendeel van de tot op heden verschenen literatuur m.b.t. dit onderwerp uitgaat van academische aannames en veronderstelde gegevens. In dit artikel gaan de auteurs nader in op de empirische gegevens en koppelen deze onderzoeksgegevens aan de effectiviteit van de therapeutische programma's die ontwikkeld zijn om het alcoholprobleem onder vrouwen te verminderen. De schrijfsters ontwikkelen richtlijnen die het signaleren van alcoholisme onder vrouwen vergemakkelijken en bijdragen tot het motiveren van deze vrouwen tot het participeren in hulpverleningsprogramma's. In hun studie besteden de auteurs ruime aandacht aan de bestaande hulpverleningsprogramma's en dragen suggesties aan ter verbetering ervan:

Met literatuuropgave.

56

Binion, V. J. *Sex differences in socialization and family dynamics of female and male heroin users.*

Journal of social issues, 38e jrg., nr. 2, 1982, blz. 43-57 (USA).

95

De auteur onderzoekt in dit artikel mogelijke oorzaken die tot het gebruik van heroïne hebben kunnen leiden of ertoe hebben bijgedragen, en die een directe relatie vertonen met de opvoedingssituatie en het functioneren binnen het gezin. Hiertoe vergelijkt de auteur de ervaringen van vrouwelijke verslaafden enerzijds en mannelijke verslaafden anderzijds. De schrijfster heeft vraaggesprekken gevoerd met 170 vrouwelijke heroïneverslaafden die een therapeutische behandeling ondergingen in Detroit, Los Angeles en Miami. Opvallend is dat bij de vrouwelijke verslaafden de oorzaak van verslaving dikwijls terug te voeren is tot problemen binnen het gezin en met de opvoedingssituatie terwijl bij mannelijke verslaafden de mogelijke oorzaken van de verslaving buiten het gezinsverband gezocht moeten worden, zoals de school, en het verbonden zijn met zgn. 'peer-groups'. Uit de onderzoeksresultaten blijkt onder meer de aantrekkingskracht van de verslaafden tot hun familie en het belang welke de familie kan spelen bij het helpen 'af-kicken' van verslaafden. Met literaturopgave.

57

Colten, M. E. *Attitudes, experiences, and self-perceptions of heroin addicted mothers.*

Journal of social issues, 38e jrg., nr. 2, 1982, blz. 77-92 (USA).

De auteur besteedt in dit artikel aandacht aan psycho-sociale gevolgen van heroïneverslaving voor verslaafde moeders. Zij onderzoekt de ervaringen, de zelf-beelden en moederlijke eigenschappen van 170 verslaafde moeders die behandeld werden in

Detroit, Los Angeles en Miami. Ter vergelijking onderzoekt zij dezelfde variabelen bij 175 niet-verslaafde moeders uit Detroit. Opvallend is dat er praktisch geen verschil in opvatting blijkt te bestaan omtrent de prettigste en vervelendste ervaringen van het hebben van kinderen en de goede en slechte redenen om tot het krijgen van kinderen te besluiten. De aan heroïne verslaafde moeders hebben meer twijfel omtrent hun functioneren als een 'goede moeder' dan de niet-verslaafde moeders. Ook blijkt dat de verslaafde moeders bij de opvoeding van hun kinderen vaker steun zoeken bij hun eigen moeders. Tot slot doet de auteur een aantal suggesties m.b.t. behandelingsprogramma's van aan heroïne verslaafde moeders. Met literatuuropgave.

58

Ensminger, E. M., C. Hendriks Brown and S. G. Kellam. *Sex differences in antecedents of substance use among adolescents.*

Journal of social issues, 38e jrg., nr. 2, 1982, blz. 25-42 (USA).

96

In dit artikel gaan de auteurs nader in op het verschil in gebruik tussen mannen en vrouwen van: marihuana, alcohol en sigaretten. Hiertoe hebben zij een populatie van 345 mannen en 360 vrouwen uit een arme wijk in Chicago onderzocht. De eerste onderzoeken werden in 1966-1967 gedaan terwijl een tweede vergelijkend onderzoek tien jaar later heeft plaatsgevonden. Zo blijkt dat het gebruik van marihuana en alcohol onder mannen groter is dan bij vrouwen. In de mate van gebruik van sigaretten is praktisch geen verschil te constateren. De auteurs trachten de geconstateerde verschillen te analyseren met behulp van een theoretische benadering vanuit twee invalshoeken, nl.: de zgn. mate van sociale aanpassing en functioneren binnen een gemeenschap enerzijds en de sociale verbondenheid van individuen met een bepaalde groep anderzijds.

Met literatuuropgave.

59

Ethnographic and secrecy patterns among drug abusers; *by P. H. Hughes, G. K. Jarvis, U. Khant, et al.*

Bulletin on narcotics, 34e jrg., nr. 1, januari/maart 1982, blz. 1-12.

In een door de Verenigde Naties gefinancierde en door de Wereldgezondheidsorganisatie uitgevoerde studie onderzochten de auteurs hoe druggebruik geheim wordt gehouden in verschillende sociaal-culturele gemeenschappen. De druggebruikers ontwikkelden deze geheimhoudingspatronen om maatschappelijke afkeuring of straf te voorkomen. Er bestaat een grote dwars door alle landen lopende barrière voor het verzamelen van betrouwbare epidemiologische gegevens. Desondanks blijkt het merendeel van

de zware druggebruikers voor de onderzoeker herkenbaar te zijn. De onderzoekers geven een aantal voorbeelden van de verschijningsvormen van druggebruik en van de bestaande geheimhoudingspatronen in verschillende culturen. Zij zijn ervan overtuigd dat het probleem van het voor de onderzoekers zichtbaar maken van de gebruikers, is op te lossen door de veldwerkers te trainen in het herkennen van bepaalde ethnographische tekens als behorende tot de specifieke verschijning en gedragingen van deze groep. Binnenkort verschijnt van dezelfde auteurs een nieuw artikel waarin deze gedachten worden uitgewerkt. Enkele praktische toepassingen worden beschreven.

Met literatuuropgave.

60

Johnson, P. B. *Sex differences, women's roles and alcohol use: preliminary national data.*

Journal of social issues, 38e jrg., nr. 2, 1982, blz. 93-116 (USA).

De verslaving aan alcohol is een in onze samenleving steeds groter wordend probleem. In de Verenigde Staten wordt geschat dat het aantal alcoholisten op zo'n 10 miljoen gesteld kan worden. Twintig procent van dit aantal bestaat uit vrouwelijke alcoholisten. In dit artikel analyseert de auteur de verschillende oorzaken van alcoholisme bij vrouwen enerzijds en mannen anderzijds. Zij heeft hiertoe 1016 mannen en 1141 vrouwen in een landelijk representatief woongebied onderzocht. Uit de onderzoeksresultaten bleek o.m. dat bij zowel de mannen als vrouwen het alcoholgebruik onder gescheiden en werkloze personen het grootst is. Opvallend is ook dat het alcoholgebruik onder werkende gehuwde vrouwen veel hoger is dan het gebruik ervan onder ongetrouwde werkende vrouwen en getrouwde niet-werkende vrouwen. In haar onderzoek betreft de schrijfster een aantal verschillende variabelen zoals het rolpatroon binnen de samenleving en de socio-culturele verschillen tussen man en vrouw.

Met literatuuropgave.

61

Lisansky Gomberg, E. S. *Historical and political perspective: women and drug use.*

Journal of social issues, 38e jrg., nr. 2, 1982, blz. 9-23 (USA).

In dit artikel besteedt de auteur aandacht aan het 'drug'-gebruik door vrouwen. Zij gebruikt in dit artikel de term 'drug' in de ruimste betekenis van het woord: a) geneesmiddelen: hetzij alleen op medisch voorschrift verkrijgbaar, hetzij die vrij verkrijgbaar zijn en kunnen worden begrepen onder de term 'huismiddeltjes'; b) sociale genotmiddelen zoals alcohol, cafeïne en nicotine; en c) verslavende stoffen (in het Nederlands algemeen als drugs aan-

geduid) waaronder misbruikte geneesmiddelen. Door de geschiedenis heen blijkt dat de maatschappij een duidelijk onderscheid heeft gemaakt in waardering van het 'drug'-gebruik door mannen en het gebruik door vrouwen. De auteur analyseert in dit artikel de historische en politieke ontwikkelingen m.b.t. het gebruik van 'drugs' door vrouwen. Zo blijkt onder meer dat vrouwen in het algemeen geneesmiddelen op voorschrift meer gebruiken dan mannen. Daarbij neemt het gebruik van psychoactieve geneesmiddelen een grotere plaats in dan bij mannen. De schrijfster tracht de verschillen in gebruik te verklaren door verschillende variabelen zoals de fysiologische bouw, de gemiddelde gezondheidstoestand, de sexueel bepaalde rol, e.d. van vrouwen met die van mannen te vergelijken. Met literatuuropgave.

62

Solarz, A. *Driving under the influence of drugs other than alcohol.*

Bulletin on narcotics, 34e jrg., nr. 1, januari/maart 1982, blz. 13-22.

98

Dit artikel is gebaseerd op een in 1976 in Zweden gehouden onderzoek naar de verschillende aspecten van autorijden onder invloed van medicijnen onder drie groepen automobilisten: 1) een groep die medicijnen en alcohol gebruikte; 2) een groep die alleen medicijnen gebruikte; en 3) een groep die alleen alcohol gebruikte.

In de studie werd vanwege het interdisciplinaire karakter van het probleem aandacht besteed aan de sociologische, medische, juridische en criminologische aspecten. De gegevens voor het onderzoek bestonden uit 6725 protocollen van het National Laboratory for Forensic Chemistry, die betrekking hadden op mensen die ervan verdacht werden auto te rijden onder invloed van alcohol of andere verdovende middelen. Deze gevallen dateerden uit vier maanden, steeds de beginmaanden van een nieuw seizoen, in 1976. Aanvullende gegevens waren afkomstig uit politierapporten over deze gevallen, eventuele vonnissen gewezen in deze gevallen en uittreksels uit de nationale Zweedse justitiële documentatie. In alle drie de onderzochte groepen was het aantal veroorzaakte verkeersongelukken of bijna-ongelukken gelijk. Volgens de auteur bestaat de kans dat dit aantal voor de medicijngebruikers eigenlijk hoger is omdat de steekproef getrokken werd uit een groep personen die verdacht werden van dronken rijden. De schrijver pleit voor internationaal en interdisciplinair opgezet onderzoek op dit gebied en zou graag zien dat de wet zodanig werd veranderd dat men van elke aangehouden automobilist bloed en urine-monsters zou kunnen nemen.

Met literatuuropgave.

Verbrugge, L. M. *Sex differences in legal drug use.*
Journal of social issues, 38e jrg., nr. 2, 1982,
blz. 59-76 (USA).

De laatste jaren is er een groot aantal artikelen verschenen dat aandacht heeft besteed aan de mate van gebruik van geneesmiddelen (zowel op voorschrift als huismiddeltjes) onder mannen en vrouwen. Gebleken is dat het gebruik onder vrouwen groter is dan dat onder mannen. In dit artikel tracht de auteur mogelijke oorzaken van dit verschillend gebruik aan te wijzen. De auteur besteedt voornamelijk aandacht aan de persoonlijke karaktertrekken van de vrouwen enerzijds en de mannen anderzijds, waarbij hij zijdelings ingaat op structurele factoren welke een rol bij het gebruik van geneesmiddelen kunnen spelen. De auteur heeft hiertoe een gemiddelde groep van blanke inwoners van Detroit onderzocht. Uit de onderzoeksresultaten blijkt o.m. dat het grotere gebruik van geneesmiddelen onder vrouwen verklaard kan worden uit het beeld dat vrouwen van hun eigen gezondheidstoestand hebben.

Met literatuuropgave.

Boekwerken

Over de adressen der bibliotheken waarbij de genoemde publikaties ter inzage kunnen worden gevraagd, kunnen inlichtingen worden ingewonnen bij het Wetenschappelijk Onderzoeken Documentatiecentrum, Schedeldoekshaven 100, 's-Gravenhage, tel. 070-706554/55.

Altschuler, D. M., and J. S. Lawrence. *A review of selected research and program evaluations on police diversion programs.*

Washington, U.S. Department of justice, Office of juvenile justice and delinquency prevention, National institute for juvenile justice and delinquency prevention, 1981.

100

Baarda, B., M. Kuttischreuter and O. Wiegman. *A cross-cultural contribution of the Netherlands to the research on aggression and television viewing and an extention to prosocial behavior.*

Enschede, Technical university of Enschede, Department of psychology, 1982.

Beginselen; opstellen over strafrecht aangeboden aan G. E. Mulder; met bijdr. van A. J. Bins et al. Arnhem, Gouda Quint, 1981.

Bovens, R. *Voorlichting aan rijders onder invloed:* interimverslag.

Z.pl., z.uitg., ca. 1982.

Children and the faces of television: teaching, violence, selling; ed. by E. L. Palmer and A. Dorr.

New York enz., Academic press, 1980.

Conferentie van de Europese ministers van justitie: dertiende conferentie; Athene, 25-27 mei 1982; verkrijging van de achternaam; rapport aangeboden door de Nederlandse delegatie.

Straatsburg, Raad van Europa, 1982.

Cotter, C. A., and J. W. Burrows. *Property crime program: a special report: overview of the sting program and project summaries.*

Washington, U.S. Department of justice, Law enforcement assistance administration, 1981.

Derksen, M. *Hoe 'relatief' is de relatie politie-publiek;* een literatuurstudie.

's-Gravenhage, Ministerie van Binnenlandse Zaken,

Directie politie, Afdeling onderzoek en ontwikkeling, 1982.

Dröge, M. C. *Hulpverlening aan jongeren met strafrechtmoelijkheden*.

Haren, School voor HBO K & O, 1980.
Afstudeerscriptie.

Dijk, J. J. M. van, en C. H. D. Steinmetz. *Victimization surveys beyond measuring the volume of crime*.

The Hague, Ministry of justice, Research and documentation centre, 1982.

Economic crime in Europe; ed. by L. H. Leigh.
London, MacMillan, 1980.

Fiselier, J. P. S. *Notes on a number of policy implications of victim surveys*; paper presented at the fourth international symposium on victimology at Tokyo-Kyoto, 20. August-4. September 1982.

Nijmegen, Institute of criminology, University of Nijmegen, 1982.

Frid, A. *Panklaar voor de zitting*; over het vooronderzoek door de rechter-commissaris, belast met de behandeling van strafzaken, en de mensen die daarbij worden betrokken.

Arnhem, Gouda Quint, 1982.

Geerts, R. W. M. *En anders dien je maar een klacht in*; een onderzoek naar klachten over het politie-optreden.

Nijmegen, Instituut voor toegepaste sociologie, 1982.
Onderzoek uitgevoerd in opdracht van de Directie politie van het Ministerie van Binnenlandse Zaken.

Gomis, A. *Kindermishandeling*; een oriëntatie.

Den Haag enz., Vereniging tegen kindermishandeling enz., 1981.

Vereniging Kind en geweld, VKM-reeks.

Junger-Tas, J. *Uithuisplaatsing van kinderen; het plaatsingsproces*.

's-Gravenhage, Coördinatiecommissie wetenschappelijk onderzoek kindbescherming, 1982.

Leigh, L. H. *The control of commercial fraud*.

London, Heinemann, 1982.

Cambridge studies in criminology, XIV.

Meyboom, M. L. *Drugsverslaafde justitiabelen*: resultaten uit onderzoek naar behandelingsprogramma's.

's-Gravenhage, Ministerie van justitie, Wetenschappelijk onderzoek- en documentatiecentrum, 1982.

Meyboom, M. L. *Opvang drugsverslaafden in twee Huizen van bewaring*; interim-rapport.

's-Gravenhage, Ministerie van justitie, Wetenschappelijk onderzoek- en documentatiecentrum, 1981.

Mustokoff, M. M. *The use of the search warrant in the investigation of white-collar crime.*

Washington, U.S. Department of justice, Law enforcement assistance administration, 1981.

Nelson, E. K., R. Cushman and N. Harlow. *Unification of community corrections.*

Washington, U.S. Department of justice, Office of development, testing and dissemination, 1980.

Newman, O., and K. A. Franck. *Factors influencing crime and instability in urban housing developments.*

Washington, U.S. Department of justice, National institute of justice, 1980.

Poel, J. W. E. van de. *Politie-overleg van incident tot institutie.*

Arnhem, Gouda Quint, 1982.

Rapport van de Commissie politieoptreden Nijmegen 22/23 februari 1981 (ingesteld door de rechtswinkel Nijmegen).

Z.pl., z.uitg. 1981.

Report, The, from the conference on intervention programs for men who batter.

Washington, Law enforcement assistance administration, U.S. Department of justice, 1981.

Sandfort, T., and M. Hoogma. *Ervaringen van jongens in pedofiele relaties.*

Utrecht, Sociologisch instituut van de Rijksuniversiteit, 1982.

Smith, D. B., and E. C. Weiner. *Criminal forfeitures under the RICO and continuing criminal enterprise statutes.*

Washington, U.S. Department of justice, Criminal division, 1980.

Wilkins, L. T. *The principles of guidelines for sentencing: methodological and philosophical issues in their development.*

Washington, U.S. Department of justice, National institute of justice, Office of development, testing and dissemination, 1981.

Overzicht van literatuurlijsten gemaakt in 1982

103

- Experimenten hulp aan ex-gedetineerden.
's-Gravenhage, WODC, 1971-1981,
10 blz. Lit. 421
- Personeel in de gevangenissen.
's-Gravenhage, WODC, 1974-1981,
11 blz. Lit. 422
- Diversion.
's-Gravenhage, WODC 1976-1981,
5 blz. Lit. 423
- Hulpverlening en schadevergoeding aan
slachtoffers van misdrijven.
's-Gravenhage, WODC, 1971-1982,
10 blz. Lit. 424
- Bloedalcoholgehalte en ongevalskans
in het verkeer.
's-Gravenhage, WODC, 1972-1981,
2 blz. Lit. 425
- Juryrechtspraak.
's-Gravenhage, WODC, 1971-1982,
3 blz. Lit. 426
- Verkrachting: 'de daderkant belicht'.
's-Gravenhage, WODC, 1969-1982,
6 blz. Lit. 427
- Alternatieve sancties voor strafrechtelijke
minderjarigen.
's-Gravenhage, WODC, 1975-1982,
3 blz. Lit. 429
- Pornografie en agressief gedrag.
's-Gravenhage, WODC, 1970-1982,
7 blz. Lit. 430
- Witteboordencriminaliteit.
's-Gravenhage, WODC, 1969-1982,
11 blz. Lit. 431

Aangevulde literatuurlijsten

- Verkrachting.
's-Gravenhage, WODC, 1981, 15 blz. Lit. 294
- Vrouwencriminaliteit.
's-Gravenhage, WODC, 1982, 23 blz. Lit. 305
- Vrouwenmishandeling.
's-Gravenhage, WODC, 1981, 9 blz. Lit. 344
- Winkeldiefstal.
's-Gravenhage, WODC, 1982, 14 blz. Lit. 351
- Alternatieve straffen.
's-Gravenhage, WODC, 1982, 11 blz. Lit. 408
- Drugs en criminaliteit.
's-Gravenhage, WODC, 1982, 10 blz. Lit. 411

Tijdschriften WODC

In 1982 geraadpleegd voor Justitiële Verkenningen

A

Abstracts on criminology and penology
Advocatenblad
Algemeen literatuuroverzicht van het Ministerie van
Binnenlandse Zaken
Algemeen politieblad
American behavioral scientist
American journal of orthopsychiatry
American journal of psychiatry
American journal of sociology
American sociological review
Amsterdams sociologisch tijdschrift (voortgezet als
Sociologisch Tijdschrift)
Ars aequi
Australian and New Zealand journal of criminology

B

104

Balans
Beleid en maatschappij
Beleidsanalyse
Blutalkohol
British journal of criminology, delinquency and
deviant social behaviour
Bulletin of the menninger clinic
Bulletin on narcotics
Buitenlanders bulletin

C

CRM-documentatie
Canadian journal of criminology and corrections/
Revue Canadienne de criminologie
Child welfare
Contemporary crisis
Contemporary sociology
Corrective and social psychiatry and journal of
applied behaviour therapy
Crime and delinquency
Crime and social justice
Criminal justice abstracts
Criminal law review
Criminology: an interdisciplinary journal

D

Data juridica
Delikt en delinkwent
Documentatieblad van de R.P.D.
Documentatieblad voor onderwijs en wetenschappen
Drug dependence

E

ESB: economisch statistische berichten
European journal of social psychology
Excerpta medica; sectie psychiatrie

F

Federal probation
Feiten; voorlichtingsblad over het alcoholgebruik

G

Gedrag; tijdschrift voor psychology
Gelezen-uitgelezen
Gids: personeelsbeleid arbeidsvraagstukken sociale verzekeringen +

H

Horizontaal
Howard journal of penology and crime prevention

I

Informatie
Informatie-bulletin politiecentrum
Information bulletin of Australian criminology +
Information bulletin on legal activities: council of Europe
Intermediair
International criminal police review
International journal of the addictions
International journal of law and psychiatry
International journal of offender therapy and comparative criminology
International journal of sociology of law
International journal of social psychiatry
International review of criminal policy
International social science journal +

J

Jeugd en samenleving
Jeugdbescherming en onderzoek
Journal of applied social psychology
Journal of behaviour therapy and experimental psychiatry +
Journal of criminal justice
Journal of criminal law and criminology
Journal of legal studies
Journal of police science and administration
Journal of research in crime and delinquency
Journal of social issues
Journal of studies on alcohol
Jurimetrics journal

K

Kri
Kriminalistik
Kriminologenkrant +
Kriminologisches Journal
Kritische Justiz
Kwartaalberichten +
Kwartaalschrift privacy persoonsregistratie

L

Law and society review
Law enforcement news

M

Maandblad geestelijke volksgezondheid

Marge
Medisch contact
Mens en maatschappij
Monatsschrift für Kriminologie und Strafrechts-
reform

N

Nederlands juristenblad
Nederlands tijdschrift voor de psychologie en haar
grensgebieden
New England journal on prison law
New society
Noodzaak +

P

Panopticon
Penitentiaire informatie
Periodiekenparade
Police science abstracts
Police studies
Prison journal
Prison service journal
Probation journal
Proces
Praxis der Kinderpsychologie und Kinderpsychiatrie
Psychometrika
Psychotherapy and psychosomatics

106

Q

Quality and quantity

R

Recente rechtstheorie
Recht en kritiek
Rechtsgeleerd magazijn Themis
Research communication in psychology, psychiatry
and behaviour +
Revue de droit pénal et de criminologie
Revue pénitentiaire et de droit pénal
Revue de science criminelle et de droit pénal comparé

S

SMA: sociaal maandblad arbeid
SNI: selective notification of information
Sjow
Sociaal bestek
Social casework
Social problems
Social psychiatry
Sociale wetenschappen
Sociological methods and research
Sociologische gids
Siswo; berichten over onderzoek
South African journal of criminal law and criminolo-
gy

T

Trema; tijdschrift voor de rechterlijke macht
Tijdschrift voor agologie +
Tijdschrift voor alcohol, drugs en andere psychotrope
stoffen

Tijdschrift voor criminologie
Tijdschrift voor familie en jeugdrecht
Tijdschrift voor de politie
Tijdschrift voor psychiatrie

V

Van mens tot mens
Verkeersrecht
Victimology; an international journal
Vollzugsdienst, Der.

W

Welzijnsweekblad
Wetenschapsbeleid

Z

Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft
Zeitschrift für Strafvollzug

Register op jaargang 1982

	<i>Algemeen</i>	nr.	blz.
	Annas, G. J. Anonieme vaders; andere belangen dan die van de sperma-donor Met de ACEWO het subsidiejaar rond; een verslag van haar activiteiten gedurende de periode april 1981 tot en met mei 1982	1 7	5 5
	<i>Criminologie</i>		
	Brodsky, S. L., M. L. Bernatz en W. B. Beidleman. Het perfecte misdrijf; een onderzoek naar het verschijnsel 'tanken zonder betalen'.	3	52
108	Dobash, R. E. en R. P. Dobash. Vrouwen; de geëigende slachtoffers van geweld binnen het huwelijk	5	37
	Klein, D. Geweld tegen vrouwen; enkele overwegingen ten aanzien van oorzaken en bestrijding	5	74
	Lewis, D. A. en G. Salem. Socio-preventie; een analyse van een strategie in ontwikkeling	1	26
	Minne-Frank, T. van der. Vrouwenmishandeling; een inleidend artikel	5	5
	Straus, M. Slachtoffers en daders van geweld binnen het huwelijk	5	55
	Vodegel, N. Vooruitkijken en de toekomst beïnvloeden, desnoods met geweld; een persoonlijke visie op oorzaken en functies van agressief gedrag	2	27
	Walker, L. E. Vrouwenmishandeling en aangeleerde hulpeloosheid	5	65
	<i>Drugs</i>		
	Barneveld, P. D. Het heroïnegebruik in Nederland	10	5
	Binion, V. J. Verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke heroïnegebruikers; gezinsachtergrond en socialisatie	10	45
	Colten, M. E. Houdingen, ervaringen en zelf-percepties van aan heroïne verslaafde moeders	10	33
	Datesman, S. K. en J. A. Inciardi. Vrouwen, heroïne gebruik, criminaliteit en prostitutie	10	54
	Janssen, O. J. A. en K. Swierstra. Heroïne-gebruikers in Nederland;		

een typologie van levensstijlen; samenvatting door L. H. Erkelens	10	17
--	----	----

Gevangeniswezen

Cornfield, R. B. en S. D. Fielding. Invloed van bedreigend gedrag van een patiënt op medepatiënten en personeel van een psychiatrische inrichting	2	88
Delfos, J. Hantering van agressie door groepsleiders in een tehuis voor strafrechtelijk geplaatsten	2	66
Gronden, E. D. van de, en W. B. Jeurgens. Ex-gedetineerden bestrijden vooroordelen; eerste resultaten van een onderzoek naar het effect van voorlichting door ex-gedetineerden	3	42
Rosen, M. H. De invloed van een psychiatrische intensive care-unit op patiënten en behandelaars	2	94
Soothill, K. en J. Holmes. Het vinden van werk voor ex-gedetineerden; een follow-up studie	3	34
Spanjersberg, N. en L. Stegmann. Agressie in inrichtingen; verschijningsvormen, beleving en hantering; een inleidend artikel	2	5

Kinderbescherming

Bush, M. en H. Goldman. Het psychologisch ouderschap en het duurzaamheidsprincipe in de kindbescherming; een herwaardering en kritiek	9	57
Hazel, K. N. Nieuwe hoop voor jeugdige verschoppelingen; pleeggezinplaatsing voor gestoorde delinquente adolescenten	9	37
Junger-Tas, J. Uithuisplaatsing van kinderen; een inleidend artikel	9	5
Tizard, B. en J. Hodges. Het effect van vroegtijdige tehuisplaatsing op de ontwikkeling bij achtjarige kinderen	9	45

Politie

Clarke, R. V. G. en K. H. Heal. Effectiviteit van het politie-optreden en het voorkomen van misdrijven; enig recent onderzoek uit Engeland	8	55
Davidson, M. J. en A. Venno. Stress bij de politie in Australië; een hedendaags perspectief	4	30
Hageman, M. J. C. Stress bij politiefunctionarissen en de invloed daarvan op hun huwelijksrelatie	4	44

Kelling, G. L. Het Newark voetsurveillance experiment	8	47
Kelling, G. L. De veronderstelde effecten van een speciale vaardigheid; effecten van politiestrategieën	8	78
Novaco, R. W. Stress-inoculatie bij de opleiding van politiefunctionarissen als middel om woede-gevoelens onder controle te houden	4	55
Nuijten-Edelbroek, L. en H. Spickenheuer. De politie en de beheersing van de kleine criminaliteit	8	5
Singleton, G. W. en J. Teahan. Gevolgen van stress in het politiewerk	4	38
Slothouwer, A. Stress en stressreductie bij de politie; een inleidend artikel	4	5
Williams, V. L. en R. O. Somrall. Het meten van de produktiviteit van het recherche-onderzoek	8	67

Strafrecht en strafrechtspleging

110

Beaufort, L. A. R. J. de. De rol van het slachtoffer bij opsporing en vervolging	6	21
Brydesholt, H. H. Strafrechtelijk beleid in Denemarken; hoe we erin slaagden om de gevangenisbevolking te verminderen	1	34
Dijk, J. J. M. van. De positie van het slachtoffer in het strafproces; achtergronden en perspectieven	6	10
Forumdiscussie WODC-studiedag 'Het slachtoffer in het strafproces'; korte samenvatting	6	51
Gevaren, De, van zelfverdediging en eigenrichting	3	23
Harland, A. T. Restitutie aan slachtoffers van misdrijven in de persoonlijke en huiselijke sfeer	1	14
Literatuurlijst m.b.t. hulpverlening en schadevergoeding aan slachtoffers van misdrijven	6	56
Literatuurlijst over vigilantism	3	31
Marx, G. T. en D. Archer. Door de gemeenschap uitgevoerde bewakingspatrouilles en burgerwacht ('vigilantism')	3	5
Scheltema, M. Openingswoord WODC-studiedag 'Het slachtoffer in het strafproces'	6	5
Shapland, J. Ervaringen van slachtoffers met politie en justitie in Engeland	6	39

Thema- en varianummers 1982

- nr. 1 Varianummer
- nr. 2 Agressie in de inrichtingen
- nr. 3 Varianummer
- nr. 4 Politie en stress
- nr. 5 Vrouwenmishandeling
- nr. 6 Het slachtoffer in het strafproces; WODC-
studiedag 1982
- nr. 7 Onderzoeknummer
- nr. 8 Politie en kleine criminaliteit
- nr. 9 Uithuisplaatsing van kinderen
- nr. 10 Heroïnenummer

Redactie

mr. T. van der Minne-Frank
mr. M. R. Duintjer-Kleijn

Coördinatie literatuuroverzicht

W. M. Been

Voor inlichtingen: 070-706555 ('s middags)

Adreswijzigingen uitsluitend schriftelijk door nieuwe adres aan te brengen op adreswikkels waarop oude adres vermeld staat.

Aanvragen voor nieuwe abonnementen en opzeggingen dienen eveneens schriftelijk te geschieden.

Correspondentieadres:

Administratie Justitiële Verkenningen
Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatie-
centrum.

Postbus 20301, 2500 EH 's-Gravenhage

Uitgave van

Het Ministerie van Justitie

Druk

Staatsdrukkerij, 's-Gravenhage

Opname in dit blad betekent niet dat de inhoud der artikelen het standpunt van de Minister van Justitie weergeeft.